

Medreseden Üniversiteye
Prof. Dr.

M. Sadi Çögenli

Bir Kitap ve
İlim Aşığının Hayatı

Prof. Dr. Zekeriya Aktürk
Münih, 2022

Yazar: Prof. Dr. Zekeriya Aktürk

Katkıda Bulunanlar: M. Zahid Çögenli, Ahmed N. ögenli, M. Selim Çögenli, Halis Bera Çögenli

Çekimlerin yapıldığı yıl: 2018

Basım Yılı: 2022

ISBN: 978-975-00631-6-9

Basım Yeri: Mutlu Print Basım Ticaret Limited Şirketi, İstanbul

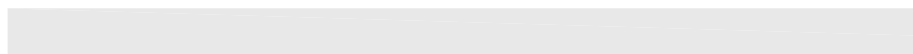
Kapak Tasarımı: Hatice Dolduran

İçindekiler

İçindekiler.....	v
Önsöz.....	ix
Bölüm 1: Ailesi.....	13
1: Annesi Emine Hanım.....	13
2: Babası Hacı Halis Efendi.....	15
3: Eşi Hamiyet Hanım.....	19
4: Merekten Kaçış.....	21
Bölüm 2: Çocukluğu.....	23
5: Oyun Arkadaşları.....	23
Bölüm 3: Tahsili.....	25
6: Medrese Hayatı.....	25
7: Üstadları.....	31
10: Bugünkü Bazı Hocaların Durumu.....	49
11: Okul Hayatı.....	51
12: Üniversitedeki Hocaları.....	55
13: Osmanlıca Bilgisi.....	57
Bölüm 4: Memuriyet Hayatı.....	61
14: Muvakkat Yeviyeli İşçi.....	61
15: Askerlik.....	65
Bölüm 5: Askerlik Sonrası.....	69
16: Kütüphane Memurluğu.....	69
17: Seyfettin Özege.....	71
18: Okutmanlık.....	75
19: Tez Çalışması.....	81
20: Öğretim Üyeliği.....	83
Bölüm 6: Vaizlik Dönemi.....	85
Bölüm 7: Yöneticilik Görevleri.....	89
21: Ahmet Yesevi Üniversitesi'nde.....	89
22: Süleyman Demirel Üniversitesi'nde Rektörlük.....	95

23: Devlet Üstün Hizmet Madalyası.....	103
24: Rektör Yardımcılığı.....	107
Bölüm 8: Arapça Eğiticiliği.....	109
Bölüm 9: Yayınları.....	111
Bölüm 10: Projeleri.....	115
Bölüm 11: Kitaplar ve Alimler.....	121
25: Keşfül Beyan An-Sıfatül Hayavan Ansiklopedisi.....	121
26: Ali Emiri Efendi.....	125
27: İlginç Bazı Eserler.....	127
28: Orhan Şaik Gökyay.....	129
29: Ekmeleddin İhsanoğlu.....	133
30: Taftazani ve Seyyidi Şerif.....	136
31: Babanzâde Ahmet Naim.....	139
32: Elmalılı Hamdi Yazır.....	143
33: Ayaklı Kütüphane.....	147
34: Alusizade Mahmut Efendi.....	149
35: Ebul Ula Mardin.....	151
36: İmam Gazali.....	153
37: Allame Kevseri.....	155
38: Şeyhuislam Tokatlı Mustafa Sabri.....	157
39: ibn-i Hacer ve İmam Suyuti.....	159
40: Zehebi.....	161
41: Kasım bin Kutluboğa.....	163
42: Tokatlı ibni Kemal Paşa.....	165
43: Fuat Sezgin.....	167
44: Abdurrahman-ı Cami.....	173
45: İmam Buhari ve İmam Maturidi.....	175
46: Hidaye Sahibi Merğınani.....	177
47: Zemahşeri ve Serahsi.....	179
Bölüm 12: Sadi Hoca'nın Unutmadığı Hatıralar.....	183
48: Babasının Vita Hatırası.....	183

49: Medrese Hatıraları	185
50: Öğrencilere Baklava ısmarlayan Mustafa'nın hikayesi	189
51: Kopya Öğrencisi	193
52: “Bana kefil olur musunuz?”	195
53: Seyahatleri	197
54: Bursa Ulu Cami’de İki Levha	199
55: Erzurum Şivesi	201
56: Müslüman Dünyasında ve Türkiye’de İlim	205
Bölüm 13: Şiir	209
57: Mülümma	209
58: Mütavazı Olmak	211
59: Dost Bi Perva	213
Bölüm 14: Cezaevi	215
Bölüm 15: Çocuklarının Dilinden	219
Mehmed Zahid Çöğenli	219
Ahmed N. Çöğenli	223
Selim Çöğenli	225
Bera Çöğenli	227
Bölüm 16: Galeri	229
Portreler	229
Medrese ve Eğitim	237
Askerlik Dönemi	240
Kazakistan	243
Basından	251
Ailesi	253
Bölüm 17: Özgeçmiş ve Eserleri	261
Akademik / İdari Geçmiş	261
Ödüller / Üyelikler	261
Yayınlar	261
İndeks	270

Önsöz

Prof. Dr. Sadi Çögenli'nin anlatılmaya değer birçok özelliği var. Bir kere o Türkiye'nin medrese eğitimi tek Osmanlıca/Arapça/Farsça uzmanı. Ayrıca o bir kitap aşığı. Kırk bin ciltlik Seyfettin Özege kütüphanesinin kataloğunu çıkarmış. Kendisinin de yüzün üzerinde telif eseri var. Evindeki çalışma odası duvardan duvara kütüphane. Türkiye'de kitapların yasaklandığı, Kuran ve Hadis külliyatlarının çöpe atıldığı bir dönemde evine aramaya gelen polisler çoğu Arapça ve Farsça olan kütüphaneyi görünce arama yapmamaya karar vermişler. Kaldı ki, 3000 kitaplık bir koleksiyonunu da Atatürk Üniversitesi merkez kütüphanesine bağışlamış...

Sadi Hocayı 2009 yılında Atatürk Üniversitesi'nde çalışmaya başladığımda tanıdım. O zamanlar rektör yardımcısı idi. Makam kapısının daima açık olması dikkatimi çekmişti. Resmi görevim sırasında fazla bir ilişkimiz olmamıştı. Kendisi rektörlükte lojman tahsisleriyle, kütüphane ve basın-yayın işleriyle ilgileniyordu. Lafını esirgemeyen, hatır için iş yapmayan, prensip sahibi bir ilim insanı olarak biliniyordu.

Samand marka eski bir arabası vardı; onu kullanırdı. Makam arabası kullanmamakla, aykırı kişiliği hakkında bir ipucu daha veriyordu aslında ama onu ayrıntılı olarak tanımak için cezaevi günlerimi beklemem gerekiyormuş...

Dört Eylül 2016 günü 40'ın üzerinde başka öğretim elemanı ile birlikte Erzurum Polis Okulu'nun spor salonuna kapatıldığım da Sadi Hoca'nın da gözaltına alındığını, yakında oraya getirileceğini öğrendim. Açıkçası, saygın bir rektör yardımcısının da orada olması yüreğimi biraz ferahlatmıştı. 'Demek bu darbeciler iyileri tutukluyorlar' diye geçirdim içimden.

O günden sonra Hocayla kader birlikteliğimiz bir yıla yakın devam etti. Aynı savcı tarafından sorgulandık. Aynı hakim tarafından iki dakikalık celsede tutuklanmamıza karar verildi ve ikimiz de H-Tipi cezaevinin I-6 koğuşuna gönderildik.

Cezaevinde Sadi Hoca'nın diğer yönlerini de ayrıntılı olarak tanıma imkanım oldu. O bir ilim aşığı. Hem Erzurum'un eski hocalarından medrese eğitimi görmüş, Osman Bektaş'tan icazet almış, hem de üniversite eğitimi alıp profesör olmuş. "Hayatımda ev gezmesine gitmedim. Hep yazacak kitaplarım, yapacak projelerim olurdu" demişti bir defasında. Bir de şu duasından etkilenmişim: "Allah'ım, bu zalimler çalışmalarına engel oldu; ömrümü uzat da çıkınca projelerimi tamamlayayım."

Sadi Hocayla dokuz ay aynı koğuşu paylaştık. Yaşı nedeniyle bazı sağlık sorunları vardı ama yine de bütün işlerini kendisi yapıyordu. Çamaşır yıkamasına dahi yardım etmemizi kabul etmiyordu. "Bu eziyetimi de o zalimlerin ve ortaklarının sırtına yükleyeceğim öbür dünyada" diyordu.

Dokuz aylık birlikteliğimizde kendi kitaplarından Arapça çalıştık. Biraz Arapça bildiğimi düşünüyordum ama Sadi Hoca'nın yöntemini gördükten sonra gramer açısından hiç bilgimin olmadığını oysa Arapça öğrenmenin çok kolay ve eğlenceli olduğunu keşfettim. Henüz kendisinden icazet alamasam da bunun hak etmediğim için olduğunu biliyorum.

Tutuklanana kadar Sadi Hoca'nın Arapça eğitim seti Diyanet ve bazı Kuran kursları dahil birçok yerde okutulmuş. Tutuklanınca kitaplarını da kullanımdan kaldırmışlar. Tarafgirlik ve ilim düşmanlığı biraraya gelince böyle bir şey çıkıyor ortaya işte...

Daha cezaevindeyken bu renkli simanın biyografisinin yayınlanması gerektiğine karar verdim. Bunu benden iyi yapacak kişiler vardı şüphesiz ama kader bu fırsatı bana vermişti. Ben de Sadi Hoca hayattayken bu projemi gerçekleştirmeyi hedefledim. Daha cezaevinden çıkar çıkmaz ilk fırsatta kendisinden randevu aldım ve evinde misafir olarak bir hafta boyunca video çekimleri yaptım, notlar aldım.

Şimdi bu kitap aşğının hayatını kendi ağzından sizlerle paylaşıyorum. Eminim benim hayatımda hiç kimsenin olmadığı kadar fazla iz bırakan bu karakter sizleri de etkileyecektir.

Kasım 2022, Münih

Prof. Dr. Zekeriya AKTÜRK

Bölüm 1: Ailesi

1: Annesi Emine Hanım

<https://youtu.be/1-hReyk5ZrI>: Ben 11 Temmuz 1947 yılında bir Cuma günü dünyaya geldim. Erzurum’un Caferiye mahallesinde doğmuşum. Pederim Taşmağazalar’da manifaturacı idi. Manifaturadan evvel lastik satıyormuş.

On yaşına kadar hiçbir eğitim görmedim. Babam da küçük oğlu olduğum için bana toleranslı davranırdı. İlk hocam babamdır. On yaşında alfabeyi öğrendim. Elif-ba okudum. Babam muhteşem bir adamdı, Allah rahmet etsin.

Annem de Orta Asya’dan hicret etmiş bir ailenin kızı. Yaşayan dört çocukları olmuş (iki kız, iki erkek). Ölen çocukları da olmuş. İki kız kardeşim vefat etti. Abim halen hayatta.

Bir süre sadece Kur’an eğitimi gördüm. On dört-on beş yaşına geldiğimde Osman Demirci adında bir hoca babamın dükkanına gelmiş ve benim ne yaptığımı sormuş. Babam “Hafızlık yaptırmayı düşünüyorum” deyince, “Gönder Arapça öğrensin, ilim tahsil etsin” demiş.

Annemin adı Emine. Annem, çocuklarına ve kocasına düşkün bir hanımdı. O zamanki şartlar çok zordu. İş gücü bizimle ilgilenmekti. O zaman çamaşırlar elde yıkanıyordu. Gaz ocağında ve tandırda yemekler yapardı. Elbiseleri yıkamak özellikle zor bir işti. Rahmetli sabahtan akşama kadar çalışırdı.

Ben medresede tahsile yeni başlamıştım. Annem bir şey söylediğinde genelde itiraz ediyordum ve “O, kadınların kitabında vardır belki”

diyordum. O da bana hiçbir şey söylemezdi. Bir gün kardeşim evlendi, evimize gelin geldi. Annem bir ibrik aldı ve gelinin elini-ayağını yıkadı. Yıkadıktan sonra o suyu evin etrafına dökmeye başladı. Bana da dedi ki “Sen karışma; bu yaptığım karıların kitabında vardır”. Sonradan Aliyyül Kari’nin Ayn’l-İlm ve Zeynü’l-hilm isimli kitabını okuyordum. Kendisi muhaddis ve müceddid bir alimdir. Orada gördüm ki, şöyle yazmış: “Adaptandır ki, gelin getirildiğinde elini-ayağını yıkayalar, yıkadıktan sonra o suyu evin etrafına serpeler. Bereket getirir.” Annem vefat etmişti. Arabaya bindim, köye anamın mezarına gittim. “Ana, kadınların kitabı doğruymuş ama ben yanlışmışım. Özür dilerim senden” dedim. Eskiden kolay reddediyorduk aklımıza yatmayan işleri.

Erzurum’da mezar kapatılırken şöyle bir adet vardır: Küreği kullanan kişi diğerine verirken eline vermez. Yere koyar, adam yerden alır. Adamın biri bana sordu ki “Hocam bu nedir? Var mı böyle bir şey?” Ben de anamın hatırasını anlattım. Belki bir hikmeti vardır.

Anamın çok söylediği bir söz vardı: “Helalın hesap, haramın hesap” Ben de anlayamazdım. Bu güzel bir söz ama nereden geliyor diye düşünürdüm. Sonra hadis okurken rastgeldim. Peygamberimiz “Helaluha hesabun ve haramuha hesabun” buyuruyor. Anam okumuş bir kadın değildi ama dedesinden-babasından bir yerden bunları öğrenmişti. Müslüman bir kadındı; 1985 yılında vefat etti.

2: Babası Hacı Halis Efendi

<https://youtu.be/fhnoxEoyDVc>: Biz Erzurum'un Çöğender köyündünüz. Babam üç kadeş idi. Büyüğü Ziya, sonra babam Halis ve küçük amcam Muhlis. Babaları vefat edince yetim kalmışlar. Anneleri İstanbul'da çok zengin bir adamın kızkardeşi idi. Onları Erzurum'a getiriyor. Orada Cumhuriyet Caddesi'nde kümbet vardır, onun yanında yer alıyor onlara. İki kardeş çeşitli dükkanlarda çalışmışlar.

Büyük amcam katiplik yapmış. Babam da çalışmış. Küçük kardeşlerini okutmuşlar. Hukuk fakültesi mezunuymuş Muhlis amcam. Ben onu görmedim. Kırklareli'nde ağır ceza reisliği yapmış. Onun iki çocuğu olmuş. Kızı okumuş, Erzurum'da Osman Arı adında bir doktorla evlendi. Erkek çocuğu da hukuk fakültesini bitirdi. Ceza hukukçusu olarak iyi bir avukattır. Üzeyir Garih'in de avukatlığını yapmıştı. Onları okutmuşlar ama bana sıra gelince babam beni okula vermemiş. Bunu medreseye vereyim, bu da dini tahsil görsün demiş.

Ben 10 yaşına kadar okula gitmedim. On yaşında Kur'anı Kerim okumaya başladım. On üç-on dört yaşındayken Derviş Ağa camiinde medreseye başladım. Fakat hoca çok dövüyordu. Caminin bahçesinde bir leylak ağacı vardı. Ondan her gün 3-4 tane çubuk kestiriyor ve talebeleri dövüyordu. Ama çok şiddetli dövüyordu. Geldim babama dedim ki "Ben gitmeyeceğim oraya." "Neden?" dedi. Dedim ki "Dövüyor. Beni de yarın döver". Dedi ki "Sen git. Ben tembihlerim seni dövmesin." Babam gidip görüşmüş. Evet, benim olduğum halkada sıra dayacağı olacağı zaman dayak atmazdı, çünkü sırada ben de vardım. Böylece başladık. Bir sene kadar okudum. Sonra beni başka bir hocaya gönderdi. "Ona gidin müzakere yaptırın" dedi.

Medrese eğitiminde şöyle bir husus vardır: Hoca dersi verir. Sonra dersi bilen bir kişiyle müzakere yapmak gerekir. Çünkü ertesi gün hocaya anlatacaksın dersi. Kasımpaşa camisinde bir müezzin vardı, Mehmet Tavlazoğlu. Onun yanına gittim biraz okudum. O zaman Molla Cami okuyorduk. Sarf ve Nahiv'i bitirmiştik. Hoca sıfırdan başlamamızı önerdi. Babama söyledim, o da "Tamam, ne diyorsa öyle yap" dedi. Babam iyi bir hattattı. Çok güzel rika yazardı. Medresede okuyanlara yazı dersi verirdi. Öğreciler sabah gelir, Arapça alfabeyi yazarlardı. Beğenirse eğer "Geçtin" derdi. Sabahtan akşama kadar talebelerle meşgul olurdu.

Babam sonradan hafız olmuş. Hafızlığını da anlatayım, o da enteresan bir olaydır. Bir gün babam Caferiye camisine sabah namazı kılmaya gidiyor. Namazda imamın arkasında duruyor. Eskiden çok vardı, imamlar sabah namazlarında hatim ile namaz kıldırırlardı. Hoca bir yerde takılıyor. Babamın hafızlığı olmadığı için arkasında olmasına rağmen önünü açamıyor (yardımcı olamıyor). Namaz bittikten sonra hoca dönüyor babama diyor ki "Madem hafız değildin, ne diye arkama geldin durdun?" Babam o zaman 40 yaşındaymış. Babam anlatırdı, derdi ki, "Zannettim ki, o Caferiye camisinin kubbesi üzerime yıkıldı". Gelip anneme diyor ki, "Ben hafızlık yapacağım". Annem de "Herif boş ver" diyor "Ne hafızlığı! Dört tane çocuğun var. Onlara yiyecek, içecek lazım". Babam mağazasında Derbey, gizlavit ve Trabzon lastikleri satıyordu. Mallarını toptancıya geri veriyor ve diyor ki, "Bu para bize iki sene yeter. Ben de iki senede hafızlığı bitiririm." Evde hafızlık yapmaya başlıyor. Fakat, 40 yaşında olduğu için unutuyor. Ben de 40 yaşında denedim, fakat baktım ki yapamayacağım, bıraktım. Fakat babam bitiriyor. Sadece bitirmekle yetinmiyor, erzurumun meşhur Kuran okuyucularından Kurra Hasan Efendi'den de talim görüyor.

Babamın sesi çok güzeldi. Çok güzel, yumuşak Kuran okurdu. Tecvitli Kuran okurdu. Hafızlığı da mükemmeldi. Sonra Alvarlı Efe'nin 15-20 sene namazını kıldırması. Dükkanı bırakırdı, giderdi Alvarlı Efe'nin evine orada öğlen, ikindi ve akşam namazlarını kıldırırdı. Hatta Alvarlı Efe'nin gazellerini tebyiz etmişti. Başkaları yazardı, babam da onları temize çekerdi.

Çok mert ve cömert bir adamdı. Yedirmeyi çok severdi. Bizim evde misafir eksik olmazdı. Giderdi, otel olmadığı için caminin önünde garip bir adam görse tutar getirirdi. Annem “Bu insanları nasıl yedireceğiz” dese, “Ne olacak, bana yedirdiğin yemekten ona da biraz veririz” derdi. Otel yok, lokanta yok, fakirlik var; insanlar ne yesin, nerede kalsın? Talebelere de çok yardım ederdi. Onlara ekmek verirdi. Medresede okuyan öğrenciler çok fakir olurdu. Öğrenciler çay dahi içemezlerdi. Sıcak suyla biraz şeker tozunu karıştırır onu içerlerdi. Öğrenciler Ramazan aylarında köylerde imamlık yaparlardı, belli bir miktar para yahut erzak alırlardı. Onunla da diğer zamanlarda geçimlerini sağlardı.

Hafızlık genelde iki sene sürer. Babam hafız olana kadar iki sene o camiye gitmemiş. Hafız olduktan sonra sabah namazında yine aynı camiye gidiyor. Anneme de tembihliyor ki, “Hocayı kahvaltıya getireceğim, ona göre hazırlık yap”. Namazda imamın arkasında duruyor. İmam yine hata yapıyor. Bu sefer imamın önünü açabiliyor, hatasını düzeltmesine yardımcı oluyor. Namazdan sonra imam dönüyor “Yahu sen çoktandır yoktun; nerelerdeydin?” diyor. Eve geldiklerinde babam yaşadıklarını hocaya anlatıyor ve “Allah senden razı olsun, beni hafız ettin” diyor.

Babam çok kültürlü ve okuyan bir adamdı. Nimetül İslam'ı ezbere bilirdi. Nimetül İslam Mehmet Zihni Efendi tarafından yazılmış muhteşem bir ilmihaldir. O zaman ilmihal fazla yok. Ama Mehmet Zihni Efendi meşhur

bir adam; Arap edebiyatının da çok ünlü bir alimi. Babam hayır sahibi bir adamdı. Çok da Kur'an okurdu. Üç günde bir hatim indirirdi. O, hakikaten muhteşem bir adamdı...

3: Eşi Hamiyet Hanım

<https://youtu.be/UiqNKGsD5bc>: Hamiyet Hanım anlatıyor: “Bizim Efendi bazı yönleriyle çok zor, hem de kolay bir insandır. Huyunu bilip birlikte yaşamaya başlayınca çok rahat ve iyi bir insandır. Dört erkek çocuk var. Beni istemeye geldiklerinde bazı tereddütlerim olmuştu ama sonradan pişmanlık duymadım, hamdolsun”.

Sıkıntılı günlerinden bazıları eşinin Kazakistan’da olduğu günler. O zamanlar düşmüş ve ayağını kırmış. Merdivenden düşmüş. Üzülür diye eşine de söylememiş. Eşinin haberi olmadığı halde onun da o dönemlerde bacağı ağrımaya başlamış.

Sadi Hoca anlatıyor: Tavsiye ettiler, ben de annemi gönderdim. O zamanlar böyle konuşup tanışma fırsatı yoktu. Bir sene nişanlı kaldık. Evlendikten sonra askere gittim ama Hanım Erzurum’da kaldı. Telefonla arada bir görüşebiliyorduk. Telefon imkanı da çok zordu. Postanede en acil görüşmeler için bile üç saat beklenirdi.

Ben çok titiz bir adamım ama hanımım benim bu titizliklerimin hiç birisini görmez. Görmezden gelir. Bir de çok iyi yemek yapar. Ben de kaliteli yemek yerim. Gömleklerimi sık sık yıkamaya çalışır. Ben de dövüşürüm kendisiyle ki, daha bir iki defa giydim; neden yıkıyorsun bunları? Çok mutluyum. Bir kadından kocası memnun olursa Cennete girer diye bir Hadis’i şerif var. Ben de kendisine diyorum ki, “Bak Cennetin kapısına gittiğin zaman eğer arkada ben yoksam benim elimi tutmadan girme oraya”.

Dört-beş sene yalnız başıma Kazakistan’da kaldım. Yemek yapmasını bilmiyorum. Hiçbir şey bilmiyorum. Telefon açıyorum bazen, o da bana

öğretiyor, pilavı şöyle pişireceksin diye. Üç ayda bir Türkiye'ye gelirdim ama çocukları hep anneleri büyüttü. Benim bir dahlim olmadı.

Ben çok çalışırım. Akşam en az 12'ye kadar çalışırım. Sabah da erken kalkarım. Ders verdiğim zamanlar derslerimi sabah 8'e alırdım. Kahvaltımı yapar öyle giderdim. Bir de medrese usulü talebe okuttum. O dönemde üç kişiye de icazet verdim. Öğrenciler akşamları bizim eve gelirdi. Hamiyet Hanım onlara her gün çay demlerdi, pasta verirdi. Yedirip içirmeden yollamazdı. Bir daha dünyaya gelsem yine hanımımı alırım.

4: Merekten Kaçış

<https://youtu.be/D3aaywj9S2M>: Ermeni olayları sırasında 1919'da Ermeniler köylüleri bir mereğe doldurmuşlar. Babam ve kardeşleri de o kişilerin arasındaymış. Mereğin bir tarafında yıkık bir bölüm varmış. Adamlar çocuklara “Gelin siz omuzumuza çıkın ve buradan kaçın” demişler. Babamlar o şekilde kurtulmuşlar.

Babamlar yetim olduklarından ve annesinin kardeşi İstanbul'da zengin birisi olduğundan babamlara Erzurum'da yer almış. Babam ve büyük amcam çalışıyorlar ve küçük amcamı hukuk fakültesinde okutuyorlar. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirmiş. Onun kızı Erzurum'da Dr. Osman Ari ile evlendi. Amacamın oğlu Taner Çögenli'de ceza hukukçusu avukat oldu.

Babam ve amcam Erzurum Taşmağazalar'da bir dükkan açmışlar. Amcamın çok güzel yazısı varmış. Katiplik yapmış. Okula gitmemişlerdi. Kendileri öğrenmişler. Babam hem Latin alfabesini, hem de Arap harflerini çok güzel yazardı. Babam 1975 senesinde vefat etti.

Bölüm 2: Çocukluğu

5: Oyun Arkadaşları

<https://youtu.be/jkutcpwIOqY>: Benim çocukluğumda fazla oyun yoktu. Top falan da yoktu. Mesela bir bez parçasının içerisine saman koyardık, onun etrafını da iple sarardık, o olurdu top. Bahçemizde amcamın çocuklarıyla oynardık. Dayımın evi de yakındı. Onların bahçesinde dayımın çocuklarıyla koşardık.

En çok zamanım babamla dükkanda geçerdi. Babam beni yanında götürürdü. Sonradan futbol oynadım. İyi de oynadım. Santrfor idim.

Bölüm 3: Tahsili

6: *Medrese Hayatı*

<https://youtu.be/5H4yxwXOCTE>: Osman Demirci babamdan beni medreseye göndermesini istedi. Oysa babam hafızlık yaptırmayı düşünüyordu. Babamın da öyle bir arzusu olduğundan beni medreseye gönderdi. Dervişağa camisinin yanında bir medrese vardı. Hoca orada Arapça ders okutuyordu. O zamanki medrese sistemine göre Emsile, Bina, Maksut, Avamil, İzhar ve Kafiye okuyorduk. Bir kısmını ezbere okuyorduk. Tabii hiçbir şey de anlamıyorum. Okuduğumu da anlamıyorum.

Mesela size ilk Emsile ezberletildiğindeki bir fiilin cümlelerini söyleyeyim. “Nasara fi’l-i mazi, binayı malum, müfred müzekker, gaib mânâsı yardım etti, bir gaib er geçmiş zamanda...” Fakat bunu da yanlış ezberlemiştir; sonradan anladım. Fiili mazi nedir, müfred müzekker nedir, binayı malum nedir? Bilmiyoruz. Sadece ezberletiliyordu. Hayırlı olsun... Ezberliyorduk. Sistem öyle, ne yapalım?

Eğitim sistemi eskiye göre mükemmel ama zamanımıza göre anlaşılmayan bir sistem. Bazı hususlarda kendini yenileyememiş. Çünkü Osmanlı döneminde yukarıdaki fiil çekimi yapıldığında talebe anlıyordu. Osmanlıca biliyordu. Şimdi biz hiçbir şey bilmediğimiz halde gidip bunları ezberliyoruz. Müzekker ne, mazi ne bilmiyoruz...

Neyse, öyle ezberliyorduk. Belirli bir müddet sonra medrese sistemine göre müzakere etmek gerekiyor. Hoca dersi veriyor, siz yarın veya ertesi gün hocaya takrir etmeniz gerekiyor. Ders halkasında beş kişi varsa hoca

beşini de dinler. Yapmış mı dersi yapmamış mı diye. Fakat hoca öğrencileri dövüyordu. Ben derslerimi yapıyordum, dayak yemedim ama babama dedim ki, beni döverse gitmem. Babam hocaya tembihledi, beni dövmeyi ama o medreseden de bir adam yetişmedi. Onu da söyleyeyim...

Neyse, hoca bizi müzakereciye gönderdi. Kasımpaşa camiinde bir müezzin vardı, ondan müzakere yapmaya gittik. O da kabul etti. Bir müddet devam ettikten sonra hoca “Çocuklar, vaktiniz zayi olmasın. Gelin sıfırdan başlayalım” dedi. Babama da sordum, olur dedi. Bir daha emsileden başladık. O hoca beni okuttu. Allah vücuduna afiyet versin. Halen hayatta o hoca, Mehmet Tavlaoğlu. En çok ondan istifade ettim. Yaklaşık 7-8 sene devam ettim. Müezzin idi, sonra imam oldu, vaiz oldu, sonra emekli oldu. Halen öğrenci okutuyor.

Medrese sistemine gelince, medresede okuyan zengin bir çocuk yoktu. Var idi bir-iki kişi, onlar da bıraktılar. Benimle beraber okuyan Ömer isminde bir delikanlı vardı. Başka birisi daha vardı; şu anda İstanbul’da kuyumcu. Zengin. Okumadılar. Zengin çocuğu olarak sadece ben okumaya çalıştım ve devam ettim.

Zenginler medresede okumuyordu, çünkü maddi getirisi çok azdı. Ya imam olacak ya da müezzin. Bunu da yapması için hafız olacak. Onun için, zenginler kendi iş yerlerinde çalıştırıyor çocuklarını, esnaf yapıyorlar. Fakirler bir anlamda mecbur kaldıkları için okuyorlardı. Mesela, Erzurum’un en çok hoca yetişen kazaları Tortum ve İspir’dir. Merak ettim, neden Çöğender’den, Pasinler’den çıkmamış bu kadar? Adam çocuğunu tarlası yok ki çalıştırsın. Öyleyse bu okusun diyor...

Medreseler çok küçüktü; 6-7 metrekarelik bir yer. Burada 5-6 kişi kalıyor. Yıkınma orada, yeme orada, içme orada... Fakir öğrenciler medreselere

geliyor ve Arapça öğreniyorlardı. Sonra Ramazan geldiğinde de hatim okurlardı, vaaz yaparlardı. Köylüler de öğrencilere belli miktarda bir şeyler verirlerdi. Buğday verirlerdi, yağ verirlerdi. Onları da getirir satarlardı talebeler. Sonra bir yıl işlerini ondan temin ederlerdi.

Sakıp efendi ve Solakzadenin himmetiyle zenginlerden para toplarlardı, talebelere birer tane fırın tahsis ederlerdi. O fırından öğrenci ekmek alırdı. Zaten katığı da yoktu çoğunun; ekmek yerdı... Vasfi Efendi vardı; Allah rahmet etsin. Kurşunlu medreselerinin orada bir hamamı vardı. Vasfi Efendi kart vermişti, talebeler 15 günde bir gider orada elbiselerini yıkar, kendileri de yıkanır gelirlerdi. Böyle muhteşem bir adamdı.

Zaten yatakları serdiğiniz zaman, 60-80 cm genişlik, 180 cm kadar boyda bir yer kaplıyordu. Medrese odası 6-7 kişiyi ancak alıyordu zaten. Öğrencilerin yıkanmaları gerekse nasıl yıkanacaklar? Perde yok. Kapının dibinde bir leğen var. Suyu ocakta ısıtıyorlar. Herkes yorganı başına çekiyor. Arkadaş soyunuyor, orada yıkanıyor. Kurulandıktan ve üzerini giydikten sonra başlar yorganlardan çıkarılıyor. Hayat böyle... Hatta suya da ısıtamamış, gidip çeşmeden soğuk suyla yıkanan talebeleri biliyorum.

Eğitim sisteminde talebe hocayı seçerdi. Hocanın yanına gider, sende okumak istiyorum derdi. O da olur derdi, reddetmezdi. Hocalar bu okutmadan dolayı para almazlardı. Birçok icazette bir ibare vardır: Geleni reddetmeyeceksin, okutacaksın, para almayacaksın. Hocaların kendileri de öyle okutulduğu için para almazlardı. Peki geçimlerini nasıl sağlardı? Ya imam idiler, ya müftü, ya da müezzin. Geçimlerini maaşlarıyla sağlardı.

Eğitimi sonuna kadar bitiren öğrenci çok nadirdir. Çünkü belli bir yere geldiğinde, az çok hafızlığı da var. Bir köyde imam olurdu, hayatını öyle

devam ettirirdi. Çünkü maişet derdi var. Bitirince icazet almak lazım. İcazet çok zordu. Ben yaklaşık 10-12 sene tahsil gördüm medresede. Benim dönemimde icazet alan tek kişiyim. Osman Bektaş'tan icazet aldım.

İcazet almanın maddi hiçbir avantajı yok. Manevi bir kazanımı var. Bir de icazet alan kişinin bütün ilimleri okuduğu anlamı çıkıyor. İcazeti olanın da başkalarını okutması reddetmemesi gerekir. Ben de öyle yaptım.

Hocayı öğrenci seçerdi. Çoğu hoca öğrenciyi reddetmezdi ama mesela Osman Bektaş üst seviyede ders okuttuğu için yeni gelenlere “Gidin başkalarından okuyun, sonra bana gelin” derdi. Öğrenci yine de devam etmek isterse Osman Bektaş, “Ben sana faydalı olamam. Sen kendine başka bir hoca seçsen iyi olur” derdi. Talebe bunu anlarsa giderdi, anlamazsa devam ederdi.

Eğitim sisteminde önce gramer öğrenilirdi. Arapça okuyabilmek için gramer bilmek lazım. Sarf ve Nahiv (bugünkü tabirle morfoloji-syntax) okunurdu önce. Sonra fıkıh okunurdu. Fıkıhta Nurul İzah okurlardı. Eğer biraz daha ilerlerse Mülteka denen bir kitap okunurdu. Sonra nadiren de Molla Hüsrev'in yazmış olduğu Dürer ve Gürer isimli kitaplar okunurdu.

O dönemde medreselerde modern ilimlerden hiçbiri öğretilmiyordu. Matematik gibi ilimler Osmanlı İmparatorluğu'nda varmış. Sonra medreseler tamamen dini ilimlere dönmüş. Bugünkü ilahiyat fakülteleri gibi.

Bizim dönemimizde Milli Eğitim müfredatı okutulduğundan medrese diplomasının hiçbir değeri yoktu. Eski dönemde icazet sahibi olan kişi imtihana girer ve müderris (üniversite hocası) olurmuş. O nedenle medreselere talep azdı. Benim dönemimde medreselerde kalan 300 civarında talebe vardı. Zaten biraz okuyup da bir gelir temin edebilir hale

gelince insanlar çoluk çocuk sahibi olur ve medresede okumayı bırakırdı. İlerletme imkanları yoktu.

7: Üstadları

Osman Demirci

(Osman Demirci'den yukarıda bahsedildi).

Mehmet Tavlaşoğlu

<https://youtu.be/UHtTnzpRBM4>: Mehmet Tavlaşoğlu'nun bana emeği çoktur. Tavlaşoğlu'nda sıfırdan okumaya başladık. Molla Cami ve diğer fıkıh kitaplarını okuduk. Hatta ileri seviyede, medreselerde okutulmayan bazı kitapları da okumaya başladık. Bunlardan birisi Babanzâde Naim'in İlmü'n-nefs adında Fransızca'dan tercüme etmiş olduğu psikolojiyle ilgili bir kitabını okuduk. Sonra Elmalılı Hamdi Efendi'nin Metalib Mezalib adında, yine Fransızca'dan tercüme ettiği ve muhteşem dipnotlarla yazdığı bir kitabı vardır. Felsefeyle ilgili. Onları okuduk. Bunlar çok muhteşem kitaplardır. Yedi-sekiz yıl ben Mehmet Hocanın dizinin dibinde oturdum, okudum.

Mehmet Tavlaşoğlu müezzin idi. Sekiz-on kişiyi Pervizoğlu medresesinde okutuyor. Onbeş günde bir götürüp bunlara lokantada döner yediriyor. Parasını da kendi veriyordu. Sonrada zengin de oldu. Allah ona zenginlik de verdi. Çok talebe yetitirdi.

Hacı Halis Emek

Sonra Hacı Halis Emek'in yanına gittik. O da iyi bir hocadır. Ondan da çeşitli ilimler okudum. Mesela aruz okudum onda. Diğer ilimlerden belağat okudum. Muhtasarul Meani okudum. İyi bir edebiyat bilgisi vardı hocanın. Hacı Halis Efendi'de 2-3 sene okudum.

Mehmet Tavlaşoğlu'nda okuduğumuzu Hacı Halis Efendi'den gizliyorduk. Hocalar arasında sıkıntı olsun istemiyoruz. Çünkü hoca kendi yetiştirdiği talebenin bir başkasına gitmesini istemezdi. Biz de kaçak okuyorduk. Hacı Halis Efendi her gün köyden şehre geliyor ve akşam köye dönüyordu. O gün Hacı Halis Efendi derse gelemedi. İkindiye kadar bütün medreseleri aramış, ders kaçmasın diye. Geldi bizi Perivizoğlu'nda yakaladı. Mehmet Hoca da oradaydı. Bir sorun da çıkmadı.

Hacı Halis Efendi 80-90 yaşına kadar öğrenci okuttu. Çok muhteşem bir adamdı. Vefat ettikten sonra onu bir gece rüyamda gördüm. Kollarını sıyırmış telaşlı telaşlı dolanıyordu. “Efe” derdik kendisine. “Efe, hayrola! Niye böyle telaşlı dolanıyorsun?” dedim. Bana “Molla Sadi” derdi. “Molla Sadi, camiye talebeler gelmiş, beni bekliyorlar. Ders yapacağız” dedi. Ölmeden önce hastalandı, yine de yataktan öğrenci okuttu.

Sakıp Danışman

Hacı Halis Efendi gibi muhteşem bir adam da Sakıp Efendi idi. Sakıp Danışman, Osmanlı İmparatorluğu'nda devletten icazetli müderristi. Erzurum'da vaizlik ve müftülük de yaptı. Oğlu Rıfkı Danışman, Erzurum'un bakanlarındandır.

Zeynel medresesi vardı. Sabah namazından sonra gelir orada ders okuturdu. Söktü, kaldırdı attılar medreseyi. Böyle vefasız bir millet... Sakıp Efendinin çok hocaları yetiştirdiği medreseyi söktü attılar. Hatıra olarak saklanmalı idi.

Ömer Nasuhi Bilmen, Tabakatul Müfessirin’de Erzurum’un üç muhteşem hocasından bahsediyor. Maksut Efendi’den, Hazık Efendi’den, bir de Yetim Hoca’dan zannedersem bahsediyor. Bunların mezarları eskiden Erzurum’un Cumhuriyet Caddesi’nde imiş. Kuşkay binasının orası mezar imiş. Oradan mezarları atmışlar. Ömer Nasuhi Bilmen, bu hocaların mezar taşlarına “Üstadü’l-Küll fi Külli’l Ulum” yazmak gerektiğini söyler. Yani bütün ilimlerde büyük üstad anlamında. “Bunların mezarlarını orada tarumar ettiler. Avrupalılar olmuş olsaydı oturduğu sandalyeyi bile saklardı” diyor.

Sonra Adanalı Şair Eşref’ten bir şiir okuyor. Hatırimda kaldığı kadarıyla:

Ebnay-i asrımdan o rütbe yıldımki,

İstemem ben Fatiha, tek kırmaları taşıdı.

Mezar taşlarını bile kırdık attık. Hazık Efendi’nin mezarı Tuzcu köyünde, mezar taşları da müzede. Böyle bir rezalet, böyle bir kepezelik...

Hazık Efendi meşhur bir şair aynı zamanda. Erzurum müftülerinden, divan sahibi. Sakıp Efendi yüksek ders okuturdu. Kimsenin okutmadığı mantık, akaid, tefsir ve feraiz okuturdu. Feraiz’i Sakıp Efendi kadar bilen yoktu Erzurum’da. Çok pratik bir feraiz bilgisi vardı. Ölen bir kimsenin malları pay edilirken kime ne kadar düşüyor, onların hesabını yapardı. Feraiz uzun hesaplar gerektirir. mesela münasaha vardır. Ölenlerin birkaç silsile malı bölünmemişse sonrasında nasıl pay edileceğiyle ilgilenir.

Bir gün Sakıp Efendi şu ölmüş, bu kalmış diye uzun uzun saydı. Babamın da el ile hesap yapan FACIT makinesi vardı. Şimdiki hesap makineleri yoktu. O hesapları yapmak için en az 4-5 saat makineyle uğraşıyoruz. Sonra ertesi gün gidiyoruz, soruyor sadece “Ona ne kadar hisse düştü?” diye. Bir gün yanlış bulmuşuz. “Evladım gelin buraya” dedi. Eline kalemi

aldı. İki-üç saniye sürmedi. “Bunun hissesi böyle olacak. Yapın tekrar gelin” dedi. Gittik yaptık ki, hocanın dediği gibiymiş.

Eskiden hariçten imtihana giriliyordu. Okulları bitirmek için İmam Hatip’te dışardan imtihanlara giriliyordu. Bir gün fetvahanede duruyordu. Orada Recep adında bir zat vardı. Hocanın kapıcısıydı, müstahdem. Orada oturuyor ve ortaokul veya lise derslerine çalışıyordu. Bir gün dedi ki, “Recep ne yapıyorsun?” “Bir matematik hesabı var, bir türlü çıkaramadım” dedi. “Getir buraya” dedi. Hemen çözdü problemi ve dedi ki “Recep, bunda ne var! Biz bunları ortaokuldayken çözüyorduk”. Çözdüğü, iki bilinmeyenli bir denklemdi.

Sakıp Efendi’den feraiz okudum. Şerhi Akait okudum, mantık okudum. Son devirde gırtlak kanseri olduğu için artık sesi çıkmıyordu. Fakat sabahları derse geliyordu. Eğer hata yaparsak elini rahleye vurur, biz tekrar ederdik, eğer doğru olursa başını sallardı. Hoca o haliyle bile ders okuttu. Sonra yatağa düştü. Son güne kadar ders okuttu. Para yok pul yok ama hocası demiş ki ‘ölene kadar talebi olursa okutacaksınız’. Yetim hocanın talebesiydi. 18 yaşında müderris oluyor. Yetim Hoca vefat etmeden önce

“Bastonumu Sakıp’a verin” diyor. Anlıyorlar ki, dersi Sakıp devam ettirecek. Sonra müderrislik İmtihanına giriyor ve müderris oluyor.

Yetim Hoca

Yetim Hoca benim hocamın hocası olduğu için onu da anlatmak istiyorum.

Erzurum’un Son devirde en fazla öğrenci yetiştiren hocalarından biriydi. Dini ilimlerdeki adam yetiştirme metodu çok pratik idi. Tortumlu Şeyhülislam Musa Kazım Efendi’nin medrese arkadaşı. Kendisine müderrislik maaşı bağlanmış ama Yetim Hoca maaşları almamış. “Ben devletin parasıyla talebe okutmam” demiş.

Peki neyle geçiniyordu Yetim Hoca? Tarlalar vardı lahana vs. ekerlerdi. Tarlaları kirılıyor, ekilip biçilmesini sağlıyor ve oradan geçiniyordu. Ayrıca koyun alıp satıyordu; onları Rize’ye, Trabzon’a yolluyordu. Oradan İstanbul’a gönderip sattırıyordu. Birisiyle ortak iş yapıyordu. Bankada yetim hocanın paraları birikmiş. O almasada para hesaba yatmaya devam ediyordu. Hoca vefat edince iki yetim kızı kalıyor. Bu maaşları alıp o kızlara veriyorlar ve kızlar da kurtulmuş oluyor.

Hacı Lütü Kumbasar

Hacı Lütü Kumbasar yetim hocadan ders almış, Sakıp Efendi’nin yakın arkadaşı ve ahabıydı. Okuduktan sonra ortaokulda muallim olmuş. Arapça ve Farsça bilirdi, divan edebiyatına vakıftı. Bilmediğin şiirleri götür, kime ait olduğunu sana şerh ederdi. Muhteşem bir adamdı.

Ben de belli bir seviyeye kadar okumuşum, vaaz vereceğim. Eskiden büyük hocalar vaaz yaparken mutlaka Farsça beyit okurlardı. Mevlana’dan Sadi’dan, Hafız’dan okurlardı. Erzurum adetine Ruhul Beyan tefsirinden

vaaz edilir. Bu tefsirin içinde de Mesnevi'den, Sadi'den veya Hafız'dan Farsça beyitler vardır.

Ruhul Beyan tefsiri, Allah rahmet etsin İsmail'i Bursevi'ye aittir. Kabri ve çilehanesi Bursa'dadır. Gidip ziyaret etmek lazım. Muhteşem eserleri vardır o zatın. Her Bursa'ya gittiğimde kabrini ziyaret ediyorum ben. Sakıp efendi de, hocaların hocası Solakzade de buradan vaaz ederlermiş. Solakzade vaaz sırasında ruhul beyan tefsirini 3 buçuk defa hatmetmiş.

Hacı Lütü kumbasar öğretmenlik yapmış emekli olmuş. Camiye gider fakat vaaz dinlemez. Caminin pencerelerinden bakar, eğer hoca kürsüde ise kürsüden indikten sonra camiye girer. Çok dikkatli Kur'anı Kerim dinler, hiçbir yanlışı kaçırmaz. Hacı Lütü oradayken hafız bir yanlışı yapamaz; ufak hataları bile düzeltir. Babam onunla hacca gitmiş. Dedim ki "Baba ben de gidip farsça öğreneyim ki, diğer hocalar gibi vaaz verirken kullanırım". Açık konuşmak lazımsa, bunun içerisinde Allah rızası yoktu. Gazali de öyle diyor "Önce Allah rızası dışında ilim okuduk ama her şey sonunda Allah'ın rızasına döndü".

Haftada iki gün altı ay boyunca Hacı Lütü Efendi'den Farsça dersleri aldım. Muallim feyzinin bir gramerini okuttu. Sonra Sadi'nin Gülistan'ını ve Bostan'ını okuttu. Sonra Mesnevi'den 16-17 tane beyit okuttu. Son olarak da Hazık efendinin Divan'ın okuttu bana. O da muazzam bir şairdir. Şöyle söyleyeyim, İbrahim Hakkı hazretlerinin Farsça hocasıdır. Onun divanını bana okuttu ve şerh etti. Keşke teyp olsaydı da metin şerhi nasıl yapılır insanlar görseydi. Şu anda hatırıma gelen Hazık Efendi'nin Divanı'ndan bir beyit okuyayım:

Hod perestan zö'mile allamei devran olur

Kendini beğenen adam kendi zannınca der ki "Ben devranın allamesiyim"

Mektebi irfane gelse tıflı ebcet-han olur

Fakat irfan mektebine gelse ebcet okuyan talebeye benzer.

Sine saf olmak gerek endişeyi ağyardan

Başkalarının endişesinden sineyi saf tutmak lazım.

Sanma kıl u kal ile maye-i irfan olur.

Dedi kodu sözlerinin içinde irfan olduğunu sanma.

Çok haklı. Osman Demirci'den Cami okuduğum zaman, memlekette iki hoca tanırdım. Birisi hocam, peşine de ben geliyordum...

<https://youtu.be/aQtvCOaB0G8>: Hacı Lütü Kumbasar'a bir gün dedim ki, "Hacım, sen neden vaaz dinlemiyorsun? Geliyorsun pencereden bakıyorsun, hoca indikten sonra camiye giriyorsun." "Rahatsız oluyorum" dedi. Tabi bu cevabı anlayamadım o zaman. Ne demek rahatsız olmak? Seneler geçtikten sonra hanım bir gün bana dedi ki, "Gidelim bir camide vaaz dinleyelim. Ben de camiye gittiğim zaman mecburen hoca geçinen efendileri dinliyordum. Fakat çok rahatsız oluyordum. Hacı Lütü Kumbasar'ın niye rahatsız olduğunu o zaman anladım. Hoca, hoca değil bir kere. Konuştuğu kitabı değil. Fakat neden bahsetmiyor ki? Kendi sahası olmayan bütün konulardan bahsediyor. Fizik desen fizikten, kimya desen kimyadan, iktisat desen iktisattan bahsediyor. Âkîf'in tabiriyle her şeyden bahsediyor.

Hacı Lütü Kumbasarda dedelerinden kalma çok kitap vardı. Hatta dedesinden kalan bir kitabı da Farsça'dan tercüme etmiş. Hacı Lütü Kumbasar bir gün bana dedi ki, "Bende tevafuklu bir Kuranı Kerim var". O zaman da bu meşhur tevafuklu Kuran yeni çıkmış piyasaya. Hani, Allah isimlerinin alt alta denk geldiği Kuran... "Hacım, ben onu bir göreyim"

dedim. Ancak, oğlu Vasfı beyle birlikte İstanbul'a taşındılar; Kuranı göremedim. Sonra Hacı Lütflü Kumbasar vefat etti. Ben de o devirde kazakistan'a gitmiştim. Hacı Lütflü Kumbasar'ın oğlu beni sormuş. İstanbul'a geldiğimde randevulaştık. Saat 12:00'de buraya vardım. Bir arkadaş bize yemek yedirecek, kitaba bakacağım ve saat 3:00'te tekrar uçağa bineceğim. Ama Kuranı Kerim'e öyle dalmışım ki, saat 3:00 oldu haberim yok. Uçak kaçtı.

O zaman ben Erzurum'da rektör yardımcısıydım. "Böyle bir Kuranı Kerim ben dünyada görmedim, bunu bastıralım" dedim. Hattat Kuranı yazarken öyle hazırlamış ki, bir sayfadaki metin, karşı sayfadakine denk düşüyor.

8: Tevafuklu Kuran

<https://youtu.be/hJx1GtE5G9E>: O gün uçağı kaçırdım, medrese arkadaşımın evinde kaldım. Ertesi gün Erzurum’a gittim. Rektör beye Kur’an-ı Kerim den bahsettim ve basılmasını teklif ettim. Sonuçta üniversite kitabı bastırdı.

Buradaki tevafuk çok enteresan. Sayfalardaki karşılıklı kelimeler birbirlerine uyuyorlar ve bu kelimeleri kırmızı kalemle yazmış. İlginç olan bir husus daha var. Hattat ne kendi adını yazmış, ne de tarih belirtmiş. Fakat Hacı Lütü Kumbasar’ın dedesi bu kitabı alınca hangi tarihte aldığını not düşmüş. O notta 1260 senesi yazıyor. Demek ki daha eski bir tarihte yazılmış. Süleymaniye Camii’nden bunun bir taklidini buldum ben. Fakat o bunun taklidi; esas orijinal nüsha bu. Şu ana kadar bununla ilgili başka bir Kur’an-ı Kerim görmedim.

Kuranı Kerim’in varakı, yani iki sayfası düşmüş. Bazı hatatlara gösterdik, yeniden yazılması için, “Çok zor” dediler. Birisi de 10.000 TL istedi. Ben de bu iki sayfayı bilgisayarda dizdim. O Kuran’dan 3000 adet basıldı.

[illegible]

1997

[illegible]

9: Akif'in Bir Şiiri

<https://youtu.be/DKg4LCPAcug>: Büyük İslam şairi Mehmet Akif şöyle diyor:

Bakın ne günlere kaldık: Ya beş ya altı kopuk

Yamaklarıyla beraber ki hepsi kılkuyruk,

Utanmadan çıkıyor, ictihada kalkışıyor!

Bu hâle karşı tahammül hakikaten pek zor.

Harimi dini Mübin ahır değil, oradan

Çekil de kendine bir saha bul be hey nadan

Kilitli bir kapı var ortay yerde ama

Haram sarayı diyanet değil dalan dalana

Nasıl ki her kapının ayrı bir anahtarı var

Onun da var. Bunu idrak eder birinci nazar

Nedir mi? Anlatayım

Sizde olmayan irfan

Biraz haya edin öyleyse şaklabanlıktan

Kilitlidir kapı; “ümmî duhât” için amma

Kıyâm-ı haşre kadar ictihad eder “ulemâ”

Evet, şeraiti mevcut olunca insanda

Ne kaldı men’edecek ictihadı meydanda?

İle’l-ebed yetişir müçtehid bu ümmetten

Şu var ki: Çıkmalı ferdâ-yı nura zulmetten
 Kıyas-ı faside eyleyin bir kerre dikkat
 Süveyş'i aştı herif, doğru. Neyle aştı fakat?
 Omuzlamakla mı heryhat! Öyle bir fenle
 Ki, bir ömür telef etmiş o fenni tahsile
 Düşünmüyor bu kopuklar ki, müçtehit geçinen
 Zamanının olacak muktedası irfanın
 Kitabı, sünneti, icmayı sağlam anlayacak
 Hilafı yoklayacak, ihtiyacı kollayacak
 Ne içtihadı yapar yoksa,
 Bir alay zımni kadar nasibeyi fikhisi olmayan ümmi?
 Kuzum bir eşek Nalı yapsan, bir usta çingenenin
 Yanında uğraşacaksın, başında mengenenin.
 Peki liyakati fitrisi Âdem'in sende
 Kifayet eylemiyorken bu en hasis işte,
 Ne içtihadı? Ya içtihadı nasıl kalkıyor bu sersemler?
 O içtihat ki, dünya kadar ulum ister
 Sokarsa burnunu düşünmeden herkes her işe
 Kalır selameti milliyemiz öbür gelişe
 Neden vezaifi taksime hiç yanaşmıyoruz?
 Olursa bir kişinin koltuğunda on karpuz

Öbür gelişte de mümkün değil selametimiz
 Yazık yazık ki bu yüzden bütün felaketimiz
 İşin recülleri kimlerse çıksın orta yere
 Ne var ne yok bilelim hiç değilse bir kerre
 Sabahleyin mütefelsif, ikinci üstü fakih
 Sular karardı mı pek yosma bir edib-i nezih
 Yarın müverrih, öbür gün siyasetin kurdu
 Bakarsın ertesi gün içtihadı pey vurdu
 Hülâsa bukalemun fitratında züppelerin
 Elinde maskara olduk diyeyim de hükmü verin
 Fakat bu maskaralıklar devam edip gitmez
 Adam benim neme lazım demekle iş bitmez

Osman Bektaş (Solakzade)

<https://youtu.be/kv0-ApnpZGc>: Hocalarımızdan Osman Bektaş'a gelince: Osman Bektaş'ın rahle-i tedrisatına oturmak için belli bir seviyede eğitim almış olmak gerekirdi. Osman Bektaş Şerhi Mevakif okuturdu. Taftazaninin şerhleri vardır. Bunlar medrese sisteminde en son okutulan kitaplar. Bunları Osman Bektaş'tan başka kimse okutmazdı. Bir müddet de fıkıh okuduk.

1976 yılında İcazetname aldığı hocası Erzurum Eski Müftülerinden
Osman Bektaş Hocaefendi ile birlikte

EE

O zaman Ruhi Özcan Bey de vardı. Artık üniversitede kütüphanede memur idim, çalışıyordum. Elimde çanta, gidip geliyorum, Ruhi Bey de ilahiyat fakültesinde asistan. Fakülte yeni açılmış oturacak yer yok. Kütüphaneye geldi, “Ben burada otursam çalışsam müsaade eder misiniz?” dedi. “Seyfettin Özege bölümünde oturabilirsin” dedik, orada çalışmaya başladı. Muhteşem bir adamdı. Devamlı çalışıyordu; hatta bazen öğlenleri ve akşamları “Beni buraya kapatıp gitseniz olur mu diye?” soruyordu. Çok çalışkan bir adamdı. Sonra trafik kazasında vefat etti. Allah rahmet etsin.

Bir gün Ruhi Bey dedi ki “Sadi Efendi, nereye gidip geliyorsun?” Dedim ki, “Osman Bektaş adında bir hoca var, ondan ders alıyorum”. “Gelsem ben de dinleyebilir miyim hocayı” dedi. “Hayhay bir gün birlikte gidelim” dedim. Hoca aşağı mumcu camisinde ders veriyordu birlikte gittik. Girdik oturduk. Hoca yabancı görünce sordu. Dedim ki, “İrak’ta 8-10 sene okumuş, Arapçası da çok iyi. Spikerlik yapmış. Tahavi’nin bir kitabını neşretmiş”. “O zaman çok iyi, bugün dersi Ruhi Bey yaptırsın” dedi. O da “Estağfurullah hocam, siz buyurun; ben dinlemeye geldim” dedi.

Hocaefendi kendisinin çok iyi bir hoca olduğunu göstermek için bazen böyle yapardı. Oturduk Molla Hüsrev'in kitabının bir babından başladık. Bir satır okuduk, sonra mânâ verdik. Mânâ verdikten sonra dedi ki, "Molla Hüsrev bu satırda şu kadar yanlış yapmış. Şu metni şöyle yazmalıydı, şundan dolayı, şu metni de böyle yazmalıydı, şundan dolayı" gibi eleştiriler yaptı.

Hoca derdi ki Hanefi mezhebinde mefhumu muhalif yoktur ama kitaplarda mefhumu muhalif vardır. Metni öyle kurmak lazım ki, diğer meshepleri onun içine dahil etmemek lazım. Efradını cami ağıyarını mani olması lazım. İkinci satıra geçtik, hoca orada da Molla Hüsrev'e itiraz etti. Fakat her itiraz edişinde Ruhi Bey'e dönüyor, hani oda fıkıh tahsil etmiş ya, "Ruhi bey sen ne buyuruyorsun?" diyor. O da "Estağfurullah hocam, haklısınız" diyor.

Epey okuduktan sonra hoca "Tekrar başa dönün" dedi. "Birinci satırda böyle dedim ama Molla Hüsrev şundan dolayı bu ibareyi böyle kullanmış" dedi. Şimdi Molla Hüsrev haklı çıkıyor... Her ifadede, her cümlede haklı çıkmaya başladı. Neyse, o gün okuyup dışarıya çıktık Ruhi Bey'le. "Hocam nasıl buldun?" dedim. "Vallahi ben Irak'ta özel müderrislerin de yanına gittim. Fakat böyle bir fakih görmedim" dedi.

Sonra Ruhi Bey "Bir daha gidelim" dedi. Gittik, Ruhi bey dedi ki "Hocam, teberrüken bana bir icazet verir misin?". O da "Okursan veririm" dedi. "Ne okuyayım?" dedi. Medine'de yaşayan Erzurumlu Hacı Mustafa Efendi vardı. Halen Erzurum Ribat adında derslane ve misafırhaneleri vardır orada. Onun Ravzatü'l Cinan adında usulü hadis kitabı vardı. Onu okudu. Sonra hoca icazet verdi Ruhi Bey'e, bana da verdi. Dört kişiye verdi zaten. Ömründe dört kişiye icazet verdi hoca.

Şerhi Mevakif okuyoruz. Bir yerde takıldık. Biz takıldık yani. Hoca anlatıyor, biz anlamıyoruz. Tekrar anlattı, Mehmet adında bir arkadaş vardı, o itiraz etti. “Hayır, böyle olması lazım” dedi. Hocaya itiraz edebilirsiniz. Hoca bir şey demez. Hoca ikna etmek mecburiyetindedir. Allah göstermesin, şimdi bir yardımcı doçente bir profesöre itiraz edecek olsa çocuk ebediyen mezun olamaz. Dedi ki, “Molla Mehmet, sen bunu anlarsın ama 40 eşek yükü tuz yedikten sonra anlarsın”. Yani 40 eşek yükü tuzu yemek için 40-50 sene geçer, değil mi? Birkaç gün sonra Mehmet, “Hocam sen haklıydın” deyince “Elhamdülillah eşek yükü tuza ihtiyaç kalmadı” dedi.

Osman Bektaş olağanüstü bir hocaydı. İbni Abidin’i ezbere bilirdi. İbni abidin 8-10 ciltlik bir eserdir...

10: Bugünkü Bazı Hocaların Durumu

Hürmet-i Müsahare

<https://youtu.be/rLMDxIteBAI>: Dikkat ederseniz hocalarımız kürsülerde vaaz ederlerken hiç dini ilimlerden bahsetmezler, çünkü o konuda yeterlilikleri yok. Ama milleti meşgul edecek. Neyle meşgul etsin? Bir takım hikayeler anlatmakla. Hiç de bir şey okuduğu yoktur. Eski medrese tahsilinden bahsetmiyorum. Onlar hoca adamlardı. Bugünkü Müslümanlık fakültesini bitiren insanlardan bahsediyorum.

Bir vakayı anlatacağım size. Adamın biri (onun da sakalı var yine). Sakallı, kendisini hoca geçindiren bir adam. Televizyonda yakın zamanda çıktı, dedi ki “Asansörde hürmeti müsahare lazım gelir”. Bir kadınla bir erkek asansöre binerlerse hürmeti müsahare lazım gelir dedi. Bu durumda bu kadının annesiyle veya çocuğuyla evlenemezsin. Hoca televizyonda bunu söylemiş, Sayın Cumhurbaşkanı da bunu dinlemiş. Ertesi gün beyanat verdi, dedi ki, “Dinde birtakım yenilikler yapmak lazım. Böyle şey olmaz.” Reis-i Cumhur’un şunu demesi lazım idi: “Bu cahil herifi getirin bakalım ki ne demiş? Adamın sözü dine uyuyor mu uymuyor mu?” Önce bunu incelemek lazım.

Asansörde hürmeti müsahare lazım gelmez ve dört mezhebe göre de lazım gelmez. Araştırdım fıkıh kitaplarını, acaba bu konuda yazılmış bir kitap var mı diye. İstanbul’da kütüphanede bir kitap buldum. Ezher âlimlerinden birisi bu konuda bir kitap yazmış. Dört mezhebe göre de hürmeti müsahare gerekmediğini açıklamış.

Cahil bir hocanın sözü sonunda cumhurbaşkanının ifadeleri... Böyle olmaz. Böyle dinle kimse Müslüman da olmaz. Ancak bunlar Müslümanları gavur

ederler. Çünkü aklıbaşında bir adam bunları dinlerse, der ki “Böyle Müslümanlık olmaz. Bu din de aynen Yahudilerin Hristiyanların dini gibi bozulmuş”. Maalesef bugünkü hocalarımız da bundan ibarettir.

11: Okul Hayatı

<https://youtu.be/zEVBXhei6gM>: On yedi yaşıma gelince baktım ki diplomasız iş olmuyor; diploma almam lazım. İlkokula da gitmemişim. Babama dedim ki, “İlkokul diploması nasıl alabilirim?” Babamın tanıdığı bir öğretmen vardı ona sordu. “Dilekçe verin” dedi. İmtihanlara giriyorlar, kazananlara diploma veriliyor. “Şu kitaplara da çalış” dedi. Bir ay kadar ders çalıştım sonra ilkokulu bitirme sınavlarına girdim. Birkaç gün imtihan yapıldı. Bir gün bir dersten, başka gün başka bir dersten. Sonunda da başarılı oldum ve diplomamı aldım. Böylece üç günde ilkokul mezunu olduk.

Sonra bari ortaokulu da bitireyim dedim. İmam hatip vardı. İmam hatipte imtihanlara girmeye başladım. Epey ders verdim. Dışarıdan da destek aldığım bir hoca vardı. Çünkü yabancı dil lazım. O zaman üniversitede asistan olan Fatin Sezgin vardı. Şimdi iyi bir profesördür. Birkaç yabancı dil bilir. Bana Fransızca öğretmeye geliyordu. Ondan Fransızca öğreniyordum.

İmam hatipten belli dersleri verdim fakat Arapçayı sona bıraktım. Dedim ki, o kolay dersleri nasılsa veririm. İmam hatip ortaokulu dört sene olduğu için dört senenin bütün derslerini aynı anda vermeniz gerekiyordu. Birini veremezseniz hepsinden kalıyordunuz. O sistemi eleştiriyorum ama şimdi durum eskisinden de kötü. Her sene müfredat değiştiriyoruz. Kepazelik... Cahil insanlar mezun oluyor. Hatta cahil demek doğru değil echel ya da echelü'l-cühela demek lazım.

Bir Arapça hocası var, kılıcının hem önü hem de arkası kesiyor. Sınava girdim, medrese kitabın nahiv de cebimde. Arapça bir metin verdi, “Oku” dedi, okudum. “Burada bir tahlil yap” dedi, yani cümlelerin morfolojisini

analiz etmemi istedi. Ben anlatırken “Yanlış oldu” dedi. “Neresi yanlış oldu?” dedim. O yanlış değil dedim. Doğru, yanlış, doğru, yanlış... Koltuğumun altından nahiv kitabını çıkardım ve gösterdim. “Bakin kural böyle diyor” dedim. “Siz yanlışsınız”. Bana söylediği şey şu oldu: “Sen burada sittin sene mezun olamazsın”. “Canın sağ olsun” dedim ve dışarıya çıktım. Ertesi gün sonuçları ilan ettiler ki geçememişim.

Müdür Kamil bey vardı. Yanına gittim ve bir dilekçe verdim. Dedim ki, “Benim ilkokul diplomamı geri verin”. “Niye evladım?” dedi. Ben de anlattım. “Altı ay sonra gel gir bir daha imtihan olacak. O kadar ders vermişsin yakma” dedi. “Benim diplomamı ver” dedim. Dedi ki, “Şimdi veremeyiz, onun bir takım muamelesi var. Bir ay sonra gel vereyim”. Müdür Bey beni bırakmamak için oyalıyor. Bir ay sonra gittim Kamil bey dedi ki, “Evladım gel bir daha imtihana gir. Ben dinledim, hata olmuş”. “Benim diplomamı ver” dedim. “Ulan ne inat adamsın!” dedi. Diplomayı aldım.

Ne yapayım? diye düşünmeye başladım. Askerlik de geliyor. Askere de yedek subay olarak gitmek istiyorum. Dedim ki, gidip orta okula kayıt olayım. İmam hatip de 2-3 sene oyalandıktan sonra dört sene de gece orta okuluna devam ettim. Sonra gece lisesini bitirdim. Sekiz senem gitti. Şimdi yeni yeni üniversitelerde üstten alttan ders almak mümkün oldu. Diyordu ki, sen gidip geleceksin. Öyle bilip sınava girip mezun olmak yok...

Üniversitede sınıfa bir hoca gönderdiklerinde yeterli bilgisi olsun ya da olmasın onu dinlemek zorundasınız değil mi? Medresede öyle değildi; öğrenci hocasını kendisi seçiyordu. Çünkü talebe öğrenmek istiyor; cahil hocadan okumaz.

Çok cahil hoca gördüm orta okulda lisede. Bir tanesi geldi, edebiyat dersi veriyordu. Geldi bir gün dedi ki, “Aruz diye bir şey var”. Aruzu küçümsedi. “Failâtün, Fâilâtün, Fâilâtün... Ama ben yine de size tahtaya yazayım” dedi. Bir beyit okudum Osmanlıca. Dedim ki, “Hele bunu da tahtaya yaz da bakalım ki vezni neymiş bunun”. Tabii yok. Bir tane ezberlemiş, gelmiş onu bize anlatıyor.

Bir başkası vardı. Milli eğitim müdürlüğü de yaptı. Sonra Topkapı Sarayının müdürü oldu; torpili vardı. Adı Tefvîk Beytül Pülten. Bir gün dedi ki, “Çocuklar, size istiklal marşını anlatacağım. Akif istiklal marşı şiirinde hata yapmıştır”. İstiklal marşı şiiri için 300 tane şiir yazılmış, onların içerisinde bu seçilmiş, Büyük Millet Meclisi’nde okunmuş. O zaman mecliste âlimler var, onlar dinlemişler. Onlar yanlış bulamamışlar, bu yanlış bulmuş. “Nedir, hayrola?” “Mabedimin üstüne değmesin namahrem eli. Namahrem yanlış mahrem eli olacaktı”. Bu adam milli eğitim müdürlüğü yaptı, sonra da Saraylar müdürü oldu. Ey benim edebiyatım...

Çok iyi hocalar da gördüm. Sebahattin diye bir hoca vardı mesela. Matematik dersine gelirdi. Geometri anlatırdı. Bir gün dedi ki, “Bu problemi çözmenin başka yolları da vardır. Var mı yapacak bir babayiğit?” Ben de el kaldırdım. Tahtaya çağırdı beni. “Şu şekilde yapılabilir” dedim. Nasıl yaptığıma şaşırdı. “Ben medresede okumuş bir talebeyim mantık okumuşum. Kafamı çalıştırıp yapıyorum” dedim. Sonra tıp fakültesini okudu o öğretmen. Öyle hocalar da vardı, yok değildi.

Liseyi bitirdim, üniversite imtihanına gireceğim ama ne de olsa gece lisesinde eğitim çok zayıf. Fazla bir şey öğrenemiyoruz. Sosyal bilimler iyi, onu ezberliyoruz, kitaplardan çalışıyoruz ama mesela kimyadan hiçbir

şey bilmem. Kimya sınavlarından formülleri ezberleyip yazıyordum, notumu o şekilde alıyordum.

Zeki Çıkman adında bir göz doktoru vardı. Kendi makinelerini babasının tornasında kendisi yapardı. Sonra kolunu tornaya kaptırdı ve çok büyük hastalıklar çıktı. Hayattaysa Allah uzun ömür versin. Ona dedim ki, “Ben bilmiyorum, sınavda ne yapacağım?” O zaman sınavda yanlış doğruyu götürmüyor. Bana dedi ki “Tek şık karala; bilmediğin soruların hepsini A şıkkı yap. En azından 15-20 tane tutar”.

O zaman sınavda bir doçent tıp doktoru gözetmen idi. Fen sorularının hepsini tek şık işaretlediğimi görünce benimle şakalaştı. “Sen nereyi bitirdin?” dedi. “Gece lisesi” dedim. “Belli, bu yaptığın bilginin alametidir. Merak ediyorum tıbbı mı kazanacaksın yoksa nereyi kazanacaksın” dedi. Ben tıp okumak istemiyorum yaşıma zaten geçmiş dedim. Arap dili, İslami ilimler fakültesi veya biyoloji okuyabilirim. Bana kartını verdi “Tıp Fakültesi’ndeyim nereyi kazanırsan gel bana söyle” dedi. Ben de kazandım ama fenden o kadar güzel puan geldi ki. Adama götürdüm, kağıda baktı, baktı, dedi ki “Yahu sen tıbbı da yazsaydın kazanırmışsın herhalde”. Doğu dilleri bölümünü kazandım ama aynı zamanda memurum. 1972 yılında girdim kütüphaneye, orada çalışıyorum. Doğu dilleri bölümündeki derslere fazla girmiyorum. Onlar da istemiyor zaten, “Sene sonunda gel sınavlara gir 40 puan alırsan sana vize veriz” diyorlar.

12: Üniversitedeki Hocaları

https://youtu.be/bU0ajp5wa_Q: Üniversitede çeşitli hocalarımız oldu ama ben hakikaten Arapçayı ve Farsçayı iyi bilen birkaç hocamdan bahsedeceğim. Bunlardan birincisi benim doktora hocam olan Profesör Doktor Nazif Şahinoğlu. O zaman Doçent olan Ömer Okumuş ve Doçent Doktor Saime İnal.

Ömer Okumuş, klasik Farsçayı iyi bilen bir adamdı. Çok üşürdü. Yazın bile paltıyla gezerdi. Klasik Farsça'yı çok iyi bilirdi. İranda kalmış, doktora yapmış iyi bir hocaydı.

Saim'e İnal, modern Farsçası da İngilizcesi de çok iyi olan bir hocaydı. Bir Arapla evliydi. Arap da çok edip ve alim bir adamdı; vefat etti. Dördüncü sınıfta Osmanlıca dersleri vardı. Ben Farsça da okuduğum, bir de kütüphanede çalıştığım için Osmanlıca'yı iyi biliyorum. Osmanlıca da 30-35 çeşit yazı vardır. Biri hariç onların hepsini okumaya çalışıyorum. Saim'e hanım gelirdi, Allah vücuduna afiyet versin, telefon açtım hayattaymış, görüştük. Gelirdi, benimle Osmanlıca metni okurdu, sonra talebelere aktarırdı. Böyle de insafli bir kadındı.

Nazif Şahinoğluna gelince, o medrese sisteminde de olmuş, Bekir Haki Efendiden okumuş (Ömer Nasuhi Bilmen'in yardımcısı)... Farsça profesörüydü ama Arapçası Farsçasından iyiydi. Çok insafli bir hocaydı. Bir Metin'de münakaşa etsek, "Araştıracığım bunu, eğer haklıysanız size bir çay ısmarlarım" derdi. Rahmetli oldu 10-15 gün evvel. Böyle birkaç tane çayını içmişimdir. Hiç incinmezdi. Alim böyle olur. Bugün tanıdığım bir talebem var, "Hoca yanlış söylediği zaman itiraz edemiyorum, korkuyorum kafayı takar" diyor. O hocanın kafasını tamir etmek için Elazığ'a (Ruh ve Sinir Hastalıkları) göndermek lazım.

Nazif Şahinoğlu çok dakik bir adamdı, hiç boş zaman geçirmezdi. Bana doktora yaptırıyordu. Doktorayı da Ruhi Bey tavsiye etti. Konusu fıkıh lügatı ile ilgiliydi. Hoca ayda bir gün bana randevu veriyor, o gün gidip doktoramda neler yaptığımı kendisine anlatıyorum. Bir saat süremiz oluyordu. Fakat hoca o kadar dakik ki, tam saatinde gitmek lazım odaya. Ben de saati radyodan ayarlıyorum, çünkü 1 dakika geç gitsen hoca içeriye almaz. Erken gitsen yine almaz; saatinde gideceksin. Bir gün girdim yanına, dedi ki “Üç dakika geçmiş”. “Şimdi radyodan ayarladım hocam” dedim. Yarım dakika ya geçmiştir ya geçmemiştir. “Hayır, hocanın saati doğrudur; bu ayı kaybettin” dedi bana. Fakat bu hocanın bugünkü modern sistemi anlamamda bana çok büyük bir faydası oldu. Allah gani gani rahmet etsin.

Hoca yaşlandıktan sonra eşiyle birlikte bölüme geldi. Ben o zaman profesör idim. “Sadi, sana çok çektirdim. Bana hakkını helal ediyor musun?” Dedi. Hanımına o 3 dakika meselesini anlattım. “Hoca neden böyle yapıyorsun” dedi. O da “Ne bileyim, o zaman öyle yaptım” dedi. Hakkım varsa helal olsun.

13: Osmanlıca Bilgisi

<https://youtu.be/bj9xAIDBcGU>: Belli dönemde ecdadımız, Selçuklularda, ondan daha önce, Türkçe dışı kelimeler kullanmışlar. Bunların sözlükleri de var. Cem Dîlçin adında bir Ermeni yaptı. Osmanlıca sanki Arapça ve Farsça karışımıymış gibi algılanıyor; öyle değil. Mesela sade olduğu bir dönemde var. Yunusu okursanız çok sadedir mesela.

Fakat Osmanlı yabancı kelimeyi aldığı zaman bazen onu aynı anlamda kullanmaz. Farklı bir anlamda kullanır. Onun için Türkçe olmuş olur artık. ‘Mektep’ bizde ‘okul’ anlamındadır. Bir Arap’a ‘mektep’ deseniz okul anlamaz, büroya gitmiş olursunuz. Hatta, bu konuda yazılmış meşhur bir sözlük vardır. Gaziantep’li birisi yazmış...

Osmanlıca’da Arapça kelimelerin kökünü ve nereden geldiğini bilmek lazım. Muhteşem bir dil ortaya çıkmış. Osmanlıca’yı anlayabilmek için Arapça, Farsça ve Türkçe bilmek lazım. Osmanlıca Arapçadan zordur, Arapça daha kolaydır. Çünkü belli bir kuralı vardır, ona göre yaparsınız. Osmanlıca’da bütün kuralları bilmek lazım. Farsça kuralını, Arapça kuralını, Türkçe kuralını bilmek lazım.

Osmanlıcanın başka bir özelliği de 30-35 çeşit yazının olmasıdır. Rik’a, sülüs, divani, ceri, talih, nesih... Bir de devletin gizli evraklarını yazdığı siyakat hattı vardır. Ben kütüphanedeyken bu yazılar üzerinde de çalışıyordum. O sayede hemen hemen Osmanlıcadaki Siyakat hariç diğer yazıları okuyabilir olmuştum. Siyakat hariç, onun ayrı özellikleri var, rakamları da ayrıdır. Eskiden bizde hiç Siyakat bilen yoktu. Yabancılar vardı Siyakati okuyabilen. Özal rahmetli onları getirtti ve Siyakat öğrettirdi.

Bir gün Balıkesir'e gittim. Bir arkadaşla beraberdik. Balya kazasında bir yere gideceğiz. Paşa camiisine gittik. Atatürk'ün hutbe okuduğu cami. İçeriye girdim ki, sağ tarafta istifli bir yazı var ama müthiş bir yazı, duvara kadar istif dizmişler. Merak ettim, yazıya bakmaya başladım. Müezzin kamet getirdi, imam namazı kıldırıldı... Ben halen oraya bakıyorum, okumaya çalışıyorum ama çözdüm. Sonra namazımı kıldım, dışarı çıkıyorum. Adamın biri de beni bekliyormuş.

Dışarıya çıkarken adam "Delikanlı!" dedi. Gencim o zaman. "O yazıyı okuyabildin mi sen?" "Evet okudum". "Allah Allah okuyamaman lazım. Onu okutmak için İstanbul'dan bir adam getirdiler. Defterime yazmışım, oku bakayım doğru okuyabildin mi". Yanımdaki arkadaşla gizlice dedim ki, "Yemeği bedavaya getirdik". Yazıyı okumaya başladım, "Doğru" dedi. İkinci satıra geçtim, "Doğru" dedi. Dördüncü satıra gelince, "Burada yanlışın var" dedi. "Hayır ben doğruyum". "Sana inanıyorum, delikanlı" dedi. "Kısa zamanda okudun. Sen doğrusun, o yanlış". Bitirdim yazıyı, dedi ki "Haydin gidelim". "Nereye gidiyoruz?" dedim. Dedi ki, "Yemeyi ben yedireceğim". Orada bir yemek yedik.

Bir yemek de nerede yedik, onu da anlatayım. Babam rahmetlik tüpçülük yapıyor. Gaz bayisini Erzurum'a ilk getiren adam... Hacı Şerafettin adında bir hacı vardı, Allah rahmet etsin, onunla Mersin'den tüp taşıyoruz. O zaman rafineri oradaydı. Orada bir camide cuma namazı kılarken Pakistanlılar da gelmişler. Namazı kıldıktan sonra Pakistanlılardan birisi döndü Arapça konuşmaya başladı. Şunu söyledi: "Biz buraya sizi ziyaret için geldik. Para falan istemiyoruz. Sadece biraz sohbet edelim müsade ederseniz. 20-30 dakika kadar müsade istedi. Fakat tercüme yapan hatip ateşin bir adam; para lafını duyunca dedi ki, "Bunlar yolda kalmışlar". O şekilde tercüme etmeye başladı. Seccadeyi toplayıp para toplamak için

dışarıya serince Pakistanlı anladı. Pakistanlı “Para istemiyoruz” dese de, kim dinleyecek. Hacıya dedim ki, “Yemeğe hazır ol”. “Ne oldu?” dedi. Dedim ki, “Şimdi size yemek yedireceğim”.

Gittim Pakistanlının yanına. Cemaate dedim ki, “Bir dakika müsaade edin”. Hocayı da kurtarman lazım ya, dedim ki “Bu Pakistanlıların konuştuğu Arapça çok acemice bir Arapça olduğu için yanlış anlaşılma oldu. Hocam Fasih Arapça biliyor, bunlar bozuk bir de Arapça ile konuştukları için yanlış anlama oldu. ‘Ben sizden para istemiyorum sadece biraz konuşmak istiyorum’ diyor. Müsade ederseniz ben tercüme edeyim” dedim. Adam yarım saat kadar konuştu, ben de tercüme ettim. Sonra dışarıya çıktık. Baktık kapıda bir adam bekliyor. Dedi ki, “Hocam, misafirlerle birlikte buyrun size bir yemek yedireyim”. Bir beleş yemekte orada yedik.

Orhan Şaik Gökyay “Destursuz Bağa Girenler” adında bir kitap yazmıştır. Osmanlıca’yı yalnız okuyan insanları tenkit etmiştir. Orhan Okay hoca iyi bir edebiyatçıydı. Bana akşamdan bir kitap verirdi, “Sadi bunu oku, tenkitli bir yazı yaz, birkaç gün sonra bana getir” derdi. Ben de giderdim okur, yanlışlarını bulur getirirdim. Aynen Orhan Şai Gökyay gibi eleştirirdim. “Bunu hemen gönder, bir dergide yayınlat” derdi.

Hatta bir gün bir profesörün jürisini düşürdüm. Ziyapaşa Erzurumludur, biliyorsunuz. Adam okumuş Ziya Paşa’nın şiirini. Şiirde “Bir eşek tabiatlı adamı Mesih’e eş tutmak mümkün mü?” diyor. Hoca bu şiirin aslını okuyor ama hiçbir kelimesi doğru değil.

Adamın birisi Ahund’un yanında konuşuyormuş. Ahund’u alt etmek için diyor ki “O hangi veliydi ki, kızını aylar yedi?” Ahund da demiş ki, “Kardeş, ben senin hangi yanlışını düzelteyim? Bir kere veli değil

peygamber, kız değil erkek, ayı değil kurt...” Hani, Hazreti Yusuf’un vakasını anlatmış. Bu kıssayı anlattıktan sonra ben de dedim ki, “Ben senin hangi yanlışımı düzelteyim? ‘Barhari’ değil ‘birher’ (eşek mânâsına), ‘meniç’ tabiat mânâsına, ‘mesbaha’ değil ‘Mesih’. Hangi yanlış düzelteyim?” Böyle profesörlerimiz vardı. On sayfada 40 tane yanlış bulmuştum. Orhan Okay Hoca o gün çok mutlu olmuştu Allah rahmet etsin. Benim bu eleştirimi görünce adam jüri düştü sonra profesör oldu.

Bölüm 4: Memuriyet Hayatı

14: Muvakkat Yevmiyeli İşçi

https://youtu.be/Z_etp4-Fvr0: İstanbul’da yaşayan Seyfettin Özege adında bir zat, Atatürk Üniversitesi’ne yaklaşık 47.000 cilt kitap bağlıyor. Kitapların mahiyeti önemli: Matbaanın Türkiye girişinden harf inkılabına kadar olan dönemde basılmış Türkçe kitapların yaklaşık yüzde doksanını toplamış. Bu kitapları doğuda bir üniversitede bulunsun diye Erzurum’a üniversiteye göndermiş. Fakat bir şart koşmuş, demiş ki, “Bunların kataloğunu çıkaracaksınız”. Zaman geçmesine rağmen maalesef katalog yapılamamış. Mahkemeye vermiş, kitapları geri alacak. Bu dönemde rektör etrafındakilere diyor ki, “Arkadaşlar, birkaç adam bulamıyor musunuz bunların kataloğunu çıkaracak?”

Sonra birisi diyor ki, “Bir adam daha var, onu da alırsanız birlikte yaparız”. Rektör Kemal Bıykoğlu beni çağırttı. “Evladım, bunu yapabilir misin?” dedi. Sene 1972. O zaman 26 yaşındayım. “Tabii ki yapabilirim” dedim. “Gel seni buraya memur alalım” dedi. “Ne kadar para vereceksiniz?” dedim. “Şu kadar” dedi. “Ben o fiyata çalışmam” dedim. Sekreterini çağırdı, dedi ki “Bunu işçi olarak gösterelim, o zaman biraz daha fazla para veririz”. Meğer biraz fazla para vermişler ama sigortamı da o dönemde yaptırmamışlar. O zamanki maaşım 280 TL civarında bir şeydi. 1972 yılında geçici yevmiyeli duvar işçisi olarak işe girdim ama Seyfettin Özege de çalışıyordum.

Katalog yapma şudur: kitabın adını, yazarını kaç sayfa olduğunu, nerede, hangi matbaada, hangi senede basıldığını yazıyorsun. Böylece yedi sene

çalışmak suretiyle katalogları çıkarttık. Seyfettin Özege de kitaplarını geri almaktan vazgeçti.

Bu işi yapabilmek için iyi Osmanlıca bilmek lazım. Kitabın adı bazen istifli yazı şeklinde yazıldığında onu okumak lazım. Yazarın adı her zaman kitabın başında olmayabilir, içerisinde arayıp bulmak lazım onu. Bir de kitabın mahiyetini, neden bahsettiğini de anlayıp ona göre numara vermek lazım. Kitabı okuyup anlamak lazım ki, hangi konudan bahsettiğine karar verebilesin. Böyle yedi yıl çalışmak suretiyle bu kitapların üç ciltlik kataloğunu yaptık bir arkadaşla beraber.

Mesela, iyi Farsça bilmek lazım ama bu yetmez. Farsça'nın da Osmanlıcada nasıl okunduğunu bilmek gerekir. Diyelim ki kitabın adı 'Beygir Tımarı' yani beygirler nasıl timar edilir olsun. Bu neyle yazılır Farsça'da, 'bar' 'gir' elifle yazılır. Farsça'da 'bar' beygir demek. Siz bunu 'bar' 'gir' olarak okursanız yanlış olur, çünkü Osmanlıcada bargir denmez beygir denir.

Bugün bu kütüphane dünyanın Arap alfabesiyle yazılmış Türkçe eserleri içeren en iyi kütüphanelerinden biridir; hatta en iyisidir. Bakın dünyanın diyorum, Türkiye'nin değil. Zaten Atatürk Üniversitesi de onunla kaimdir. Gerisi hikaye...

Senin laboratuvarın Amerika'dakilerin zekâtı bile değil. Doğru mu? Oğlumu gönderdim Amerika'ya doktora yapmaya, görsün oraları. Kapıdan girer girmez hoca anahtarı vermiş. Bütün makineler ve kullanacağı malzemelerde içeride. "İstediğin malzemeyi istediğin şekilde kullanıp deneylerini yapabilirsin" demiş. Bizim üniversitede ise bir tane makine vardı, hocanın birisi getirtmiş, öteki hocaya vermezdi onu. Sonradan

merkezi sistem olsun dedik, toplamaya çalıştık ama ne oldu bilmiyorum sonunda.

Sonra memur oldum, sonra da şef oldum ve askere gittim.

15: Askerlik

<https://youtu.be/u8fCfxKTzgl>: Askerliğimi yedek subay olarak yaptım. Tuzlada dört ay eğitim gördük. Eğitimden sonra, ilan ettiler ki yabancı dil imtihanı olacak. “Arapça ve Farsça dili de lazım” dediler. Sınav yerine gittim ki, kapıda 20-30 kişi var ama 3-4 kişi alacaklarmış. Baktım, ‘Ben bunların içerisinde kazanamam ben bırakayım gideyim’ dedim. Yolda giderken aklıma geldi ki, gidersem eğitime katılacağım. En iyisi imtihana gireyim de hiç değilse eğitimden kurtulurum bugün.

Geri döndüm, bekledik içeriye aldılar. Hem Arapça hem de Farsça’ya müracaat etmiştim. Arapça bir metin sordular, 15-20 dakikada hemen yaptım ve kalktım. Bir karacı yüzbaşıydı zannedersem, dedi ki “Neden kalktın?” Dedim ki, “Yaptım”. “Bir bakayım” dedi. Baktı. Dedi ki “Nereye gidiyorsun?” Dedim ki, “Farsça’dan imtihana gireceğim”. Dedi ki, “Girme! Sen kapıda bekle.” İki-üç saat sonra ilan ettiler, ertesi gün sözlü imtihana çağırdılar. Beş-altı kişiyi sözlü imtihana çağırdılar.

Sözlüye girdim. Subay dedi ki “Hangi okul mezunusun?” Dedim ki, “Erzurum doğu dilleri mezunuyum”. “Sen onu boş ver” dedi “Esas ne okudun?” Ben de anlattım. Yani, ‘Bu Arapçayı o okullarda öğrenemezsin, başka bir şey var’ diyor...

“Seni alacağım, Ankara’ya götüreceğim” dedi. “Aman yüzbaşım, beni Ankara’ya götürme” dedim. “Neden? Orada dil okulu var, albaylara yarbaylara dil eğitimi veriliyor” dedi. “Ben Ankara’yı bilmiyorum ve sevmiyorum. Ankara’ya gitmek istemiyorum. Ankara olacaksa beni kazandırma” dedim. “Hele çık dışarıya!” dedi. Neyse çıktık dışarıya. Dil İmtihanını kazanmış oldum böylece.

Sonra dediler ki, “Kura çekilecek. Neresi çıkarsa oraya gideceksiniz”. Kurada Erzincan, Ankara ve İstanbul var. Dört arkadaş kura çekeceğiz. Birbirimize sorduk sen nereyi istiyorsun diye. Ben Erzincana istiyorum. Kendi aramızda anlaştık. Sonra komutan geldi dedi ki “Ne yapıyorsunuz burada?” Dedik ki, “Biz kendi aramızda anlaştık, kura çekmeye gerek yok”. “Olmaz, dağılın” dedi.

Benim şansım yoktur bana Erzincan çıkmaz dedim. Kurada en sona kaldım. Benim şansım kuvvetlidir diyen arkadaş ilk kurada Erzincan’ı çekti. En sonuna da İstanbul kaldı. Çubuklu dalgıç okulu. Erzincan, Erzurum’a yakın olduğu için eve gider gelirim diye düşünüyordum... Şehir dışına gidenlere harcırah veriyorlar. Ben harcırah alamadım. Ayrıca İstanbul içine dağıtımım olduğu için izin de yok. Üzüldüm ama, ‘Neyse, kader böyleymiş’ dedim.

Ben karacıydım, denizde ayrı bir hava var. ‘Komutanım’ demiyorlar. ‘Efendim’ diyorlar üstlerine. Oktay yüzbaşı vardı. Nereden geldiğimizi sordu. “Yüzme biliyor musun? dedi. “Ben karada iyi yüzerim” dedim. “Oğlum, buraya niye geldiniz? Bir torpiliniz falan var mı?” diye sordu.

Torpil morpil yok. Her gelen torpil soruyor. “Hiç komutanlardan tanıdığın yok mu?” dedi. “Var” dedim “Erzincan Ordu Komutanı Selahattin Demircioğlu’nun adını duymuşum. “Ulan o senin dayın işte” dedi. Anladım. Ondan sonra sorduklarında “Dayım Üçüncü Ordu Komutanı” diyordum.

Ne yapacağımız belli değil; hiçbir işimiz yok. Komutan demiş ki, “Onları kütüphaneye koyun. Karar verene kadar orada dursunlar. Meğerse Libya asker gönderecek, dalgıçlık eğitimi verilecekmiş. Biz de onlara Arapça yardımcı olacağız.

Fakat o arada 1980 darbesi oldu. Libya’dan askerler gelmedi. Bir gün komutanın yanına çıktım, dedim ki, “Biz burada boşu boşuna oturuyoruz; bize bir görev verin yapalım”. “Ne göre vereyim?” dedi. Dedim ki, “Sizin dalgıç okulun kitabını Arapçaya çevirelim”. “Çok mantıklı bir şey” dedi. Sesledi yüzbaşmayı. Dedi ki, “Oktay, bunlara o kitabı ver, tercüme etsinler”. Kitabı tercüme ettik ama yazacak daktilo yok. Benim Erzurum’da Arapça daktilom vardı. Onu gittim aldım İstanbul’a geldim. Kitabı daktilo ettim. Sonra bu tercüme ettiğimiz kitabın fotokopisini yaptılar ve kütüphaneye koydular. Merkeze de yolladılar.

Askerliğim böyle geçti ama rahat bir askerlik yaptım. Zaman zaman kayıkla denize açılırdık, denizde çayları yudumlardık. Erzincan’a giden arkadaş telefon açtı dedi ki, “Annenin babanın duası başındaymış. Beni bir yol ağzına koydular, bütün gün gelen gideni kontrol ediyoruz”.

Sabır, Allah’a tevekkül ve ananın babanın duası çok önemlidir. Ananın babamın bana çok duası var o yüzden ayağım taşa değmiyordu son zamana kadar. Bu başıma gelenler de ahirette seviye kazanmam içindir herhalde...

Bölüm 5: Askerlik Sonrası

Sadi Hoca, askere gitmeden önce memurluktan istifa etmişti. Askerden döndükten sonra neler yaptı?

16: Kütüphane Memurluğu

<https://youtu.be/Kuu8aS82jzQ>: Askerlik bittikten sonra ortalıkta dolanıyorum. İş yok, güç yok... Sonra üniversitenin genel sekreteri olan, kendisini her gördüğümde teşekkür ettiğim, hatta bir daha teşekkür etmeyeyim diye beni gördüğünde yolunu değiştiren bir adam vardı; Ekrem Karadoğulları. Benim işsiz olduğumu fark ediyor ve diyor ki “Sadi ne yapıyor? Kanunda bir değişiklik var, tekrar dönerse göreve alabiliriz”. Beni sesledi ve “Çok iş var, gel yine çalışmaya devam et” dedi. Tekrar göreve başladım ve Seyfettin Özege’de çalışırken şef oldum. Böylece kütüphanedeki memurluğum yedi yıl sürdü.

İşe 1972’de girdim; 1973’e kadar gece gündüz çalıştık bir katalog çıkardık. 1980’de diğer iki katalog da basılmıştı. Bir dördüncü katalogda hazırladık o da bunların indekslerini içeriyor. Dünyada bir eşi bulunmayan bu muazzam külliyat şu anda Atatürk Üniversitesi’ndedir.

Unutmadan söyleyeyim, rektör yardımcısı olduğum zaman bütün bu eserleri dijital ortama aktardım. Sonra da ücretsiz olarak erişime açtık. Şu anda istediğiniz eseri ücretsiz olarak indirip inceleyebilirsiniz.

47.000 cilt kitabı tek tek elden geçirdiğim için bibliyografi konusunda Türkiye’de en iyilerden birisi olduğumu söyleyebilirim.

Kitabın kodunu belirleyebilmek için neden bahsettiğini anlamalısınız. Roman mıdır, edebiyat mıdır, matematik midir? Çok ciddi kitaplar vardı. Mesela gece lisesinde okurken aynı zamanda çalışıyordum. Bir matematik sorusu lazım oldu. Baktım bizim hocanın kullandığı sorunun aynısı kütüphanedeki kitapta var. Çok ciddi matematikçiler var Osmanlı döneminde çalışmış, ama günümüzün fencileri Osmanlıca bilmediği için o dönemde neler yapılmış ne var ne yok araştırmaları mümkün değil...

17: Seyfettin Özege

<https://youtu.be/Kuu8aS82jzQ?t=264>: Seyfettin Özege hiç evlenmemiş. Babasının askeri bir görevi var. İki fakülte okumuş. Hem hukuk hem siyasal bilgiler mezunu. Fransızca'yı çok mükemmel biliyor. Ayrıca Arapça ve Farsça biliyor. 35 sene Şehzadepaşa Camii'nin muvakkitliğini yapmış. Sedef kakma ustası. Grand tuvalet giyinen, fötr şapkalı bir adam...

Sonradan öğrendik ki aynı zamanda Savm-ı Davud da tutuyormuş. Yani bir gün oruçlu bir gün yiyor. Böyle bir adam... Cumhuriyet okuyor. Ayrımcılık yapmamak açısından önemli bir husus bunlar. Şucu-bucu diye damga vurmamak lazım insanlara.

Sanma ey hace ki senden zer-ü sim isterler

Yevme la yenfauda kalb-i selim isterler

Seyfettin Özege gelirini kitaplara yatırmış. -Hani bugün de kitaplar çöpe atıldı ya-, Cumhuriyet döneminde de harf inkılabı olunca Arapça yazılmış eserler değersizleşmiş. Millet Osmanlıca yazılmış kitaplardan kurtulmaya çalışırken o toplamış hepsini.

Büyük bir hizmet yapmış. Binlerce doktora yapılıyor şu anda o kütüphanede. Sadece Türkiye'den değil yurtdışından da çok sayıda araştırmacı geliyor. Çin'den, Japonya'dan araştırmacı geldiğini biliyorum.

O zaman biz çöpe atmışız işte o adam toplamış, zamanımızda Kuran ve Hadis kitaplarını çöpe attırdıkları gibi... Bununla onun arasında fark yok. Fark yok; hatta bu daha şedit gibi geliyor bana. O zaman kitaplar yasak değildi...

Seyfettin Özege'yle tanıştım. Bizi onun yanına gönderdiler. Çok efendi, kültürlü bir adamdı. Birisi Yemen'le ilgili doktora tezi hazırlayacak. Gelmiş kütüphaneden Osmanlıca kitapları tespit etmeye çalışıyordu. Üç-beş kitap tespit etti. Hocaya dedim ki, sana bir tavsiyede bulunayım (İhsan Süreyya Sırma): Özege'nin yanına git, Yemen'le ilgili ne yazılmışsa sana yarım saat içerisinde verir. O da çok ümitvar olarak değil de ümitsiz olarak Özege'ye gitmiş. "Müsaade et" demiş "ben bir aşağı ineyim geleyim". Fişleri var çünkü. Fişlerine bakarak 30 küsur tane kitap çıkarıp gelmiş. "Yemen'le ilgili kitaplar bunlar, benim kütüphanemdeki numaraları da bunlardır" demiş. İhsan Süreyya Sırma geldi, dedi ki, "İyi ki gitmişim. Ben ancak 6-7 tane bulmuştum; adam bana 30 küsur tane kitap verdi. Fişler olmasa kitap bulunamaz. Konusunu ve hangi anahtar kelimelerle arayacağını bileceksin, ona göre de fişlerinin olacak ki bulabilesin.

Bir gün Seyfettin Özege dedi ki, "Bir kitap var, ben buralarda bulamadım. Orada bu işlerle uğraşan var mı?" Yavuz Akpınar'da, Sovyetler Birliği döneminde Azerbaycan'da basılmış kitapların kataloğu vardı. Bu arada şunu söyleyeyim, Sovyetler Birliği bir medeniyettir. Sovyetler Birliğinde ilim vardır. Bunu Kazakistan'da da gördüm. Bu işlerle uğraşan gerçek Türkçü Yavuz Akpınar beyi buldum. Türkçü öyle olur, parmak sallamayla değil... "Şeyhim" dedim, "Özege senin o kitabı istiyor". Neyse, kitabı gönderdik Özege'ye.

Fakat Seyfettin bey vefat etti. Vefat edince Yavuz Bey bana dedi ki, "Bizim kitap gitti". "Gitmemesi lazım" dedim. "Bir bakalım". Sonra rektörlük bizi hem taziye için hem de kalan kitapları vardı üniversiteye vereceği, onları almak için İstanbul'a gönderdi. Gittik, yaşlı bir kadın geldi, oturmadan "Bir dakika müsaade edin" dedi. Seyfettin Özege ödünç aldığı kitabı bir kağıda sarmış ve üzerine yazmış: 'Bu kitabı Sadi Çögenli vasıtasıyla Yavuz

Akpınar'dan aldım". Vefat etmeden önce yazmış, 'Sadi Çöğenli vasıtasıyla kitabın sahibine teslim edilmesine' diye not bırakmış. Müslümanlık bu! İslam'ın istediği de bu. Üfürüp sonra fırıldak çevirmek değildir İslam. Esas İslam'ın ruhu budur. Onun bunun malına tecavüz etmeyeceksin. Aldığın emaneti yerine vereceksin. İslam 'kal' değildir 'hal' dir. Söz değildir İslam, uygulamadır.

18: Okutmanlık

<https://youtu.be/9zoEbh7tAFM>: Okutmanlık imtihanları açılıyor fakat kimse kazanamıyor, yani kazandırmıyorlar. Çünkü birisinin adamı olman lazım. Eskiden üniversiteye öyle giriliyordu. Kazanmayla değil, adamın olacak ki seni alsın. Dört tane imtihana girdim, başkasını da alamıyorlar. 93 aldıysan sınavda tersinden okuyorlar 36 puan veriyorlar...

Bir gün kütüphaneye bir doçent geldi. O zaman YÖK bir şart koşmuş profesör olmak için doğuda bir üniversitede bir sene çalışmak lazım. Bu doçent diyor ki, ‘Ben bir sene Erzurumda kalayım sonra gelirim’. Geldi, kütüphanede çalışıyor. Elinde de bir kitap. eş-Şakaiku’n-Numaniye’nin tahkikini yapıyor. Ahmet Süphi Furat. Bir gün bana dedi ki, ‘Arapçan var mı? Burada bir metin var, onu karşılaştıralım’. ‘Olur’ dedim. ‘Oku’ dedi. Okumaya başladım. Ben okuyorum o yüzüme bakıyor, ben okuyorum o yüzüme bakıyor...

‘‘Senin burada ne işin var?’’ dedi. ‘‘Hayrola?’’ dedim. ‘‘Burada Doğu Dilleri’ne seni alsalar ya’’ dedi. ‘‘Orada herkesi adamına göre aldıkları için, torpilm olmadılarından beni almıyorlar’’ dedim. ‘‘Olur mu’’ dedi ‘‘öyle şey. Peki sınav yapınca ne diyorlar?’’ ‘‘Tersinden okuyorlar’’ dedim. ‘‘93 aldığımda tersinden okuyorlar, 36 puan veriyorlar’’.

Sonra bir kadro sınavı daha açıldı. Jüride bu hocanın da olması gerekiyor, doçent olduğu için. Başka hoca da yok fazla. Meslek hocası bulamıyorlar ilahiyat fakültesinden kelamcıyı sınava getiriyorlar. Kelamcı geçinen bir adamı getiriyorlardı. Kelâm’la falan da alakası yoktu. İsim vermiyorum. Ahirette hesaplaşacağız da onun için. Ama dünyada da hayıfımı (öcümü) aldım Erzurum tabiriyle.

Neyse, imtihana girdik, geldim. Doçent hoca dedi ki “Kaç bekliyorsun?” Dedim “Bir tane hareke yanlışım var. Tercümede de son cümlemin bir kaç kelimesini yetiştiremedim”. “Evet doğru söylüyorsun; 93 aldın” dedi. “Ne olacak?” dedim. Dedi ki “Sözlüye gel”.

Zaten tek kişi girmiştim sınava. Sözlüye de girdim alma mecburiyeti hasıl oldu. Allah bu adamı beni kadroya alması için yollamış. İşini yaptı, İstanbul’a geri gitti. Kendisine de söyledim.

Sonra bölümün temel direklerinden oldum. O beni almayan hocaların hepsi her gün kapımı döverler, ‘Şunu nasıl yapacağız bunu nasıl yazacağız?’ diye sorarlardı. Daha ziyade bölüm başkanı etkiliydi ehil insanların alınmamasında. Sonra onlar değişti, ben bölüm başkanı oldum. Neler oldu... Ama ilim aradım ben hem talebede, hem doktorada hem de ötekilerde... Torpil hiç aramadım.

Tokat’ta Arapça bölümüne hoca alacaklar. Beni de jüriye yazmışlar, gittim. Bizim talebelerimizden de müracaat edenler var. Dışarıya çıktım, bizim talebeler etrafımı sardı. “Oo, hocam sen burada mısın?” dediler. Çocuklarla da şakalaşıyoruz. İçlerinden bir delikanlı bana demesin mi “Hocam, sana bir şey söyleyeyim mi?” “Buyur” dedim. “Hocam ben yarın imtihana girecektim ama girmeyeceğim”. “Hayrola?” dedim. “Sen talebelerle şakalaşıyorsun, arkadaşsın, ben imtihanı nereden kazanacağım?” dedi. “Cevabını ben vermeyeyim, talebelerim versin” dedim. “Sor bunlara”. İçlerinden birisi çıktı dedi ki, “Sen bunun bizimle böyle laubali olduğuna bakma. O sınavda kim yazarsa ona puan verir”. “O zaman tamam dedi, yarın görürüz”.

Meğerse çocuğun Arapçası çok iyi. Dışarıda da kalmış. Ben bilmiyorum. Kağıtları yazdılar hemen okuduk. Merak ediyorum o çocuk ne yazacak

ama adını da bilmiyorum. Durmadan da telefon geliyor. ‘Efendim şu milletvekili telefon açtı, bu milletvekili telefon açtı’. Rektör de diyor ki, “İmtihani yapan jüri başkanına vereyim telefonu, siz ona söyleyin; bana söylemeyin. Çünkü ben bu adamı tanıyorum, bu adam yapmaz”. Milletvekili telefonda “Çok iyi birisi hocam onu kaçırmayalım” falan diyor. Ben de “Bakalım, eğer kazanırsa alırız” dedim. Sonra dışarıya çıktım okuyorum isimleri. “Bu kim?” dedim. “Benim” dedi. “Gel” dedim “Seni sözlü imtihana alacağız”. Sözlüye aldık ve o delikanlı kazandı. Bilen kazanır.

Cahil adamı almayla hem millete, hem memlekete, hem de kendine zarar edersin. Cahil adamı almayacaksın, bilen adamı alacaksın. Ama bunun cezasını da çektim.

Yine bizim ilahiyat fakültesinde bir imtihan olacak ama Doğu Dilleri’nden dilci bir hocanın da jüride olması lazım. İmtihana gittik, o hoca da, Allah vücuduna afiyet versin, vefalı çıktı, onu da söyleyeyim. Hoca da kitabı getirmiş kendisi soruyu soracak. Ben de dedim ki, “Kitabı sen getirdin ama ver metni ben seçeyim”. Bir metin seçtik, verdim “Kabul ediyor musun? dedim “Ediyorum” dedi. Jüride tefsirci bir hoca daha var.

İbni Haldun’dan bir kitap getirmiş. Kıraatı anlatan bir bölüm. Zaten aday da yardımcı doçent olarak kıraat bölümüne girecek. İmtihandan sonra metni okuyoruz, bir yere geldik, metinde bir düşüklük var. Dedi ki, “İşte burayı tercüme edememiş”. Dedim ki “Senin metin yanlış”. “Ooo” dedi. “İbni Haldun’un da yanlışını buluyorsun...” Dedim ki, “İbni Haldun doçent değildi. Ben Arap edebiyatı doçentiyim”. İstifimi bozmadım. Bir şey demedi. “Başka bir baskıya bakmak lazım, burada bir matbaa hatası var” dedim. Başka bir yere geldik orada ‘teshil’ kelimesi geçiyor. Kırâatta teshil diye bir husus vardır, kelimenin hemze ve he beyninde okunması demektir.

Ben aşere okuduğum için konuya vakıfım. Aşereyi de anlatayım. Okuyanlar der ki aşere nedir? Aşere 10 demek. Kur'an Kerim'in on farklı okunuşu vardır. Bir Mısır yolu, bir de İstanbul yolu var. Ben Mısır ekolünü okumuştum. Hacı Halis Efendiden okumuştum.

Neyse, teshil kelimesi geldi. "Bu teshil ne demek" dedi bana. Dedim ki, "Ben okuyayım sen dinle" (Kur'an'dan okuyor). Ne elif olacak ne de ha olacak ikisinin arasına teshil derler. Dedi ki "Yanlış okudun, o şekilde bir okuyuş yoktur". "Vardır hocam" dedim. Bitirdik, tercümesi yarına kalsın dedik. Tercümeyi kontrol edeceğiz. Ertesi gün defterlerimi kitaplarımı aldım götürdüm. Bir de İbni Haldun'un başka bir baskısı vardı ben de, onu da götürdüm. Hakikaten de matbaada orada bir hata yapılmış, bir kelime düşmüş. Sınavdan önce İbni Haldun'un kitabındaki hatalı metni tekrar inceledik ve kelime düşüklüğünü hocaya onaylattım. İbni Haldun hata yapmamış, kitabının tertibini yapan kişi hata yapmış. "Gelelim kıraat meselesine" dedim, defterimi gösterdim. "Bu ne?" dedi. "Kıraat defterim" dedim. "Sen kıraat mı okudun?" dedi. Meğer kendisi de kıraat okumuş. "O şekilde okuma varmış, ben unutmuşum" dedi. O zamana kadar 'Sadi Bey' idim, o imtihandan sonra 'Sadi Hoca' oldum.

Sınavı kazandım ama, hem Doğu Dilleri'ne eleman lazım, hem de Seyfettin Özege kütüphanesine. Kütüphaneden diyorlar ki, biz bunu bırakmayız. O zamanın dekanı beni çağırttı. Ahmet Çakır adında babayığit bir adam. "Seni alacağım ama Ekrem Karadişoğulları diyor ki, onu kütüphaneden alırsan kütüphane kapanır. "Nasıl yapalım?" dedi. "Siz bilirsiniz" dedim. "Yarım gün kütüphanede çalış, yarım gün de bizde çalış. Altı ay sonra ben seni buraya alırım" dedi. Dediği gibi de yaptı.

O şekilde okutman oldum. Sonra Doktoraya başladım. Nazif Şahinoğlu'ndan doktora yaptım. O zaman yüksek lisans yoktu, bir ön çalışma vardı.

19: Tez Çalışması

https://youtu.be/3R_ogn07qP4: Bir ön çalışma yapmak gerekiyordu. Bunu yaptıktan sonra doktora başladım. Ruh’i Özcan adında Arap aleminde okumuş çok titiz, çalışkan bir adam vardı. Ona “Ne çalışayım?” diye sordum. O da “El Muğrib, adında el yazması bir kitap var, onun edisyon kritiğini yap dedi”.

el-Muğrib, Orta Asya’da bir Türk alimi tarafından yazılmış, fıkıh kitaplarındaki garip kelimeleri izah eden muhteşem bir sözlüktür. ‘El Muğrib fi Tertibil Mu’rib’ adında bir kitap. Nasır Bin Abdulseyyid el Muterrizi tarafından yazılmış. Kendisi muteziledir. ‘Sayfa sayısı daha fazla, uzun sürecektir, ama olsun’ dedim. İstanbul’a geldim, Manisa’ya gittim, bütün kütüphaneleri gezdim. O zaman internet yok. Araştırma yapmak için kütüphaneye gideceksiniz, fişleri tespit edeceksiniz, sonra kitapları bulup inceleyeceksiniz.

Orijinal kitabı bulmak lazım önce. Veya müellifin onay verdiği bir nüshaya ulaşmak lazım. Manisa’da Muterrizi tarafından bizzat icazet verilmiş ve “Bu kitabı okutabilirsin denmiş bir zatın kitabını buldum. Eskiler çok titizdirler bu hususlarda. Anlamadın mı, atla gitsin... Öyle bir şey yok; anlayacaksın!

Neyse, kitabı aldım çalışmaya başladım. Ömrümü veriyorum, hem gece hem gündüz çalışıyorum. Yatmadım, uyumadım doktora tezimi hazırladım; 1000 sayfa. Sıra geldi daktilo edilmesine. Hocam dedi ki, “Bir şartım var”. “Buyur hocam, dedim. “Bu dip notları ve metnin geri kalanını farklı puntolarda yazacaksın”. “Nereden bulacağım farklı daktiloyu?” “Ben bilmem, nereden bulursan bul”. Şekil olarak da tezimin düzenli olmasını istiyor hocam.

İlahiyat fakültesinde bir hoca vardı. Daktilosu var ama harfleri küçük. Yazamıyor da. “Satar mısın bunu?” dedim ve 1500 TL’ye aldım onu. Bir de büyük harfli daktiloya ihtiyacım var. Arap alemine gittim, daktilo aradım. Kuveyt’e kadar gittim. Parayı cebimden harcıyorum. Şimdi devlet bir de para veriyor. Kuveyt’te bir büyük daktilo buldum. Onu da satın aldım getirdim. Metinleri farklı daktiloyla, alt yazıları farklı daktilo ile olmak üzere 1000 sayfayı yazdım. Bu çalışmayı yaparken şunu anladım: her mezhebin kendi sözlüğü var. Mezhepler arasındaki farklılıkları kelimelerden anlıyorlar. Bu kişinin itikadı Mutezile ama kendisi Hanefi. Mesela imam Nebevi bu konuda üç tane sözlük yazmış. Elimde şu anda sadece 15-16 cilt fıkıh sözlüğü var. Sonra doçentlik imtihanına girdim ve doçent oldum.

20: Öğretim Üyeliği

<https://youtu.be/13rLiRxDkmU>: Doktoramı bitirdim ama yardımcı doçent olabilmem için YÖK’ün bir kuralı var: Doktora yaptığın üniversitede hoca olabilmek için başka bir üniversitede en az üç yıl çalışmış olmak lazım. Erzincana gitsen yardımcı doçent olabiliyorum mesela.

İki sene bekledik. Bizim oraya bir yüksek lisans doktora öğrencisi alabilmek için en az üç hocanın olması gerekiyor. Bizde de iki kişi var sadece. Bursa’dan birisi var müracaat etmiş, bizim orada yardımcı doçent olacak. Bursa’daki gelip bizim orada yardımcı doçent olabiliyor ama ben olamıyorum...

Bu sırada YÖK’ten bir haber geldi. Ne olduysa aklı başında bir adam ‘Bu iş böyle olmaz’ dedi. Gece bana telefon açtı bizim dekan. “Seni alacağım” dedi. Vefalı ve liyâkatı seven bir adamdır. Çünkü çok hizmetler yaptım orada. Fotokopi teksir makineleri komisyonunu çalışır hale getirdim. Teksir makineleri kurdum. Baskı makineleri kurdum... Kadro açtılar ve beni yardımcı doçent yaptılar.

Sıra doçentlik İmtihanına geldi. O gün Arapça ve Farsça kabul edilmiyor. Almanca ya da İngilizce olması lazım. Ama müracaat ediyorsunuz, eğer YÖK kabul ederse o zaman o dilden de girebiliyorsunuz. Ben de YÖK’e bir yazı yazdım ve “Farsça’dan sınava girmek istiyorum” dedim. Arapça doçenti olacağım için Arapçadan sınava giremiyordum. Yine Ahmet Çakır bir gece aradı; takip etmiş YÖK Genel kurulu’nu. Farsça’dan sınava girebildim.

Ertesi gün Nazif Şahinoğluna dedim ki, “Doçentlik için dil imtihanına gireceğim”. Dedi ki, “Gel biraz çalışalım o zaman”. Dedim ki, “Ne

çalışalım? Ne soruyorlar, nasıl soruyorlar bilmiyorum ki... Sınava bir gireyim, nasıl olduğunu göreyim. Gelirim, sonra çalışırız". Ankara'ya gittim. Sınava girdim. Farsça'dan Türkçe'ye, Türkçe'den Farsça'ya tercüme, gramer kaideleri, bilgi soruları sordular. "Nasıl geçti?" dedi hoca. "Fena değil hocam, yazdım" dedim. Yine bir gün Ahmet Çakır hoca aradı. "Sadıcığım müjde; dil imtihanını kazanmışsın" dedi.

Sonra doçentlik İmtihanına müracaat ettim. Fakat o zamana kadar 15-20 kitap yazmışım. O şekilde başvuruyorum. Bir-iki tane değil; bir torba kitap. Şeker çuvalıyla yarım çuval oldu. O zaman bütün yayınları istiyorlardı; katalogları da koydum. Jüride İnci Hanım adında Ankara'dan bir hoca da var. Ona da gönderdim bir çuval. Jüri kuruldu. O hocayı da postaneden aramışlar, postanız var gelin alın demişler. Onun da arabası yokmuş. demiş ki, 'Çantama koyar götürürüm, evde okurum'. Kendisi sonradan anlattı bana bunu. Gitmiş ki, yarım çuval. 'Ben bunu nasıl götüreceğim?' diye düşünmeye başlamış. Taksi tutup o şekilde eve gitmiş. Bir taraftan da kendi kendine demişki, 'Eğer bunca kitabın içinden bir şey çıkmazsa o zaman ben sana gösteririm!'

Eve gidip bakıyor ki, adam neler yazmış... Raporunu müspet veriyor. Diğerleri de müspet veriyorlar. Gittim, sınava girdim ve böylece doçent oldum.

Sonra profesörlük geldi. Zaten o zaman eserlerim yüze çıktı...

Bölüm 6: Vaizlik Dönemi

<https://youtu.be/Mk-InAUxYfE>: Resmi görev değil de fahri vaizlik yaptım. Erzurum’da o zamanlar adet idi. Ramazan’da bir imtihan yaparlardı; onu kazanırsan bir camide vaaz verirdin. Ben de gencim daha yeni memur olmuşum; 22-23 yaşındayım. Vaizlik imtihanı açıldı, hocam Osman Bektaş da müftü. İmtihanı kazandım. Ciddi bir sınavdı. Osman Bektaş çok ciddi bir adamdı. Ömrü boyunca sadece dört adama icazet verdiğine göre buradan anlayın ciddiliğini. Dini hususlarda çok ciddiydi, hiç tavizi yoktu. Çünkü ahirette mesuliyeti var bu işin. Çok önemli bir husustur. Ahirette Allah soracak.

Osman Bektaş babamı da tanıyordu. Beni çağırdı ve dedi ki, “Sınavı kazandın. Sana bir tavsiyede bulunacağım. Ömer Nasuhi Bilmen’in Nesayih-i Kuraniye isimli bir kitabı var. Ömer Nasuhi Bilmen İstanbul’da çeşitli camilerde vaaz etmiş, bunların özetlerini çıkarmış. Hadis ve ayetleri de koymuş, 6-7 sayfalık özetler yapmış. Farsça veya başka dillerden şiirler de kullanmış. Bunları akşamdan iyice çalış, ertesi gün anlat. Sakın başka bir şey anlatma” dedi.

Ben de içimden geçiriyorum ki, ‘Allah Allah, ben İhya-i Ulumuddin’in Arapçasını Mehmet Tavlaşoğlu’ndan okuyorum. Bu bana Nesayih-i Kuraniyenin Türkçesinden bahsediyor...’

Bir müezzin vardı. Esas onu anlatmak lazım. Kitapçılık yapar. Kitabı alırsın, “Paran var mı?” diye sormaz, defteri verir “Buraya adını ve kaç lira olduğunu yaz”, çık git. Deriz ki, “Hocam, talebeden almıyorsun, tamam ama parası olanlar var, bunlardan iste borçlarını”. “Yok” der “parası olsa getirir”.

“Enflasyon var” diyoruz. “O da ne?” diyor. “Hocam 10 liran sonraki sene olacak 9 TL” diyoruz. O zaman enflasyon şimdiki kadar hızlı değil, şimdi birden fırlıyor... “On TL 9 TL olur mu hiç? On lira hep on liradır” diyor. Fakat ihlas ve samimiyetinden dolayı para kazanıyordu.

Müezzin İbrahim Efendi’ye gittim “Ömer Nasuhi Bilmen’in kitabı var mı?” dedim. “Var” dedi. Aldım, eve gittim. Akşam baktım, baktım, attım bir tarafa. İhya-i Ulumuddin’dan ders hazırladım, gittim vaaz verdim.

Akşamdan iyi çalışıyorum, ayetleri hadisleri inceliyorum, şiir gerektiği zaman şiirleri hazırlıyorum. Mevlana’dan Sadi’den şiirler okuyorum...

(Farsça bir şiir okudu)

Sadi diyor ki, güzel kokulu bir kil (eskiden şampuan olmadığı için hanımlar saçlarını kil ile yıkarlardı) elime geçti. Açtım, kokladım baktım çok güzel kokuyor. Yahu sen misk misin, amber misin? diye sordum”. Şimdi Batıda fabl yazarlar var diyorlar ya, asıl fabl yazarları Sadi’dir, Molla Cami’dir. Kil konuşuyor. “Yok gardaş” diyor “Ben ne miskim ne de amber; toprak oğlu toprağım. Fakat bir müddet gül bahçesinde gül ile arkadaşlık ettim”.

Bir hacı var, eski hocaların vaazlarını dinlemiş. Osman Bektaşların vaazlarını dinlemiş. Geliyor, beni de dinliyor. Kur’an okuyorum ayet okuyorum, hadis okuyorum, hacıda hiçbir hareket yok. Farsça “Sadi demiş ki” diyorum, hacı hemen dizüstü doğruluyor merakla bakıyor ‘Acaba Sadi ne demiş?’... İniyorum kürsüden, “Hocam bugün iki şiir okudun yarın üç adet istiyorum” diyor. Adam zevk alıyor; edebi zevki var.

Ertesi gün gidiyorum birkaç tane daha beyit buluyorum, gelip onları da okuyorum. Böyle vaaz yapıyorum. Fakat cami de lebalep doluyor. Dinliyorlar. Ben de zannediyordum ki, ben bir şey söylüyorum. Beş sene sonra anladım ki, çok yanlış yapıyormuşum. Yaklaşık beş sene

ramazanlarda fahri vaizlik yaptım. Halen de o yaptığım vaazların tövbesini yapıyorum. Ondan sonra da hiç vaaz vermedim. Konferanslar veriyorum.

Neden? Solakzade diyor ki, “Çok hoca kürsüye dinli çıkar dinsiz iner”. Ben hatıramı anlatayım size: benim vaazımı böyle kalabalıklar dinliyor ya. Osman Bektaş da merak ediyor, diyor ki ‘Bir gün de ben dinleyeyim bunu’. Bana dedi ki, “Ali Paşa’da vaazım var benim. Ben gidemeyeceğim yerime sen git”. Osman Efendi erkenden gelip minberin arkasına oturmuş. Ben imamın arkasında namazımı kıldım, kürsüye çıktım. Osman Bektaş’ın orada olacağını tahmin etmiyorum.

Vaaz ettim. Arapça ayetler, hadisler... dolgun gidiyorum. Farsça beyitler okudum. Eskiden kürsülere pusula koyup yazdıkları notlarla hocalara soru sorarlardı. Adamın biri kürsüye bir pusula koymuş... Şimdi sorulara cevap versen, bilmediğin bir soru çıkarsa yalan söyleyeceksin. Din gider. Allah’ın hükmünü değiştiremezsin. Cevap vermesen hocalık gider.

Sorunun birini aldım, Allah’tan çok zor soru çıktı. ‘Bir kadın ramazan günü kadın doktoruna muayene olsa orucunu kaza mı gerekir kefareti mi?’ Soruya baktım ki, bu benim işim değil. Hocalığı da kaybetmeden durumu idare etmem lazım. Dedim ki, “Cemaat, ben buraya bir günlüğüne geçici olarak geldim. Bu kürsünün hakiki sahibi beni bugünüğüne gönderdi. Şimdi ben bu sorularınızı alacağım, esas sahibine vereceğim. Yarın gelin cevaplarımızı ondan dinleyin”.

Osman Efendi minberin arkasından çıktı. Dedi ki, “O soruyu soran zat gitmesin, ona bazı sorular soracağım”. Ve o gün aklıma gelmeyen soruları sordu. Anladım ki, fıkıh ayrı bir hususmuş...

Kürsüye dinle çıkar dinsiz iner konusunda bir hatıramı anlatayım. Bir gün Lalapaşa camisinde birisi vaaz ediyor. Osman Efendi de müftü; onu

dinliyor. Hatip ateşin bir hatip, Âkif'in anlattığı gibi. "Bugün Hristiyanlarla evlenilmez" dedi. "Müslüman bir erkek Hristiyan bir kızı alamaz" dedi. "Çünkü bunlar Allah'ı üçlüyorlar". Osman Efendi yerinden kalktı, kızarak bana dedi ki "Bu adam kürsüden iner inmez müftülüğe gelsin!

Bekledim, ateşin hatip indi, "Müftü Efendi sizi müftülükte bekliyor dedim. Zannetti ki herhalde yemek yedirecek. Koşarak gitti müftü efendinin yanına. Müftü efendi ona sordu, "Kuran indiği zaman Hristiyanlar üçleme yapmıyorlar mıydı? Madem o zaman üçleme var idi ve o zaman evlenilebiliyordu, sen nereden çıkardın bunu? Sana tavsiyem, bir daha da kürsüye çıkma" dedi.

Dini bilmek lazım. Yoksa uydurma din olur. Şu anda biz uydurma dinlerde yaşıyoruz, biliyor musunuz? Uydurma İslam dini ile yaşıyoruz. Niye? Çünkü kitap yok. Salla babam salla... At babam at... Hani bir söz vardı ya: ağzı olan konuşuyor. Konuş babam konuş. Nasılsa kitap yok. Akademisyen ya, fıkıh bilmese de bir şey lazım gelmez...

Bölüm 7: Yöneticilik Görevleri

Sadi Hoca'nın Doğu Dilleri Bölüm Başkanlığı, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü müdür yardımcılığı, Ahmet Yesevi Üniversitesi'nde öğretim üyeliği, Kazakistan Süleyman Demirel Üniversitesi kurucu rektörü ve Atatürk Üniversitesi rektör yardımcılığı gibi yöneticilik görevleri var.

21: Ahmet Yesevi Üniversitesi'nde

<https://youtu.be/zZzYb6l8S1A>: Bir zaman sonra hocalarımız görevden ayrılınca bölüm başkanlığı bana geldi. Birkaç sene Doğu Dilleri bölüm başkanlığı yaptım. Sonra Kazakistan'a gittim. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde de Türk dili üzerine yapılan çalışmalarım var. Orada birçok çalışma yaptık, bir dergi çıkardık. Onlar da bana vefa gösterdiler, ayrıldıktan sonra benim adıma bir sayı çıkardılar.

Sonra YÖK'ten bir yazı geldi. Kazakistan'ın Türkistan şehrinde Türkiye ile Kazak devleti anlaşmışlar, Kazak-Türk üniversitesi kurmuşlar. 'Kim gitmek ister?' diye soruyorlar. Ben de YÖK'e müracaat ettim, kabul ettiler. O zaman mütevelli heyet başkanı Namık Kemal Zeybek. Bizi Ankara'ya çağırdılar. Toplantı yaptık. 'Yanınıza fazla para almayın, biz size para göndereceğiz' dediler. Şartları da pek bilmiyoruz orada. Orada üniversitede ilahiyat fakültesi açılmış, ben de hocalık yapacağım. Aynı zamanda dekan yardımcısı olacağım. O zaman henüz doçentim. Dekan da İzmir'den bir hocamız. Cemal Sofuoğlu. Vefat etti, Allah rahmet etsin.

Onu dekan yapıyorlar, beni de dekan yardımcısı. Ben bir araştırma yaptım, orada ne var ne yok diye. Dediler ki, 'Orada hiçbir şey yok; yanınızda her şeyi alın. Hazır çorbalar, su ısıtıcısı...' Yani bizim Çöğender köyü bile

oradan daha iyi... İki bavul doldurduk. Cebimizde de 100 \$ var. Fazla para götürmeyin dediler ya...

Ankara'ya vardık arkadaşlarla buluştuk. Baktım arkadaşlardan bavuluna göre 100 \$, 150 \$, 200 \$ bagaj parası almışlar. Bende de iki büyük bavul, çorba, sabun, ısıtıcı, her şey var... Götürdüm, adam tarttı, "100 \$ para almam lazım senden" dedi. "Gardaş, bende zaten 100 \$ var; onu sana verdim mi ben ne yiyeceğim orada?" Havaalanı müdürüne gittim. İçeride 35-40 yaşlarında birisi. Durumu anlattım. "Ne var valizlerinde?" dedi. Dedim "Isıtıcı var, sabun var, makarna var..." Böyle saymaya devam ediyorum, "Ya, hocam dedi, ben o bavula bir bakabilir miyim?" "Tabii bakabilirsin" dedim. Bavulu açtım, baktı. "Kapat, kapat, kapat" dedi. Görevliye dedi ki, "Al bu valizi". Bizim arkadaşlar hücum etti, 'Nasıl olur?' diye. Dedim ki, "Benim valiz beleş gidiyor". Müdür, "Onların paralarını da geri ver" dedi görevliye.

Biz Kazakistan'a indik. Bir araba göndermişler, aman Allah'ım! Milat'tan evvel üçüncü asra ait. Eskiden arabalar vardı, önüne bir demir sokarlardı, onu çevirilerdi. Sonra şöföre de 'Marşa bas, marşa bas!' derlerdi. O şekilde arabayı çalıştırırlardı. Arabaya bakıyorum, bize bakıyorum, eşyalara bakıyorum... Kendime soruyorum 'Bu araba bizi 300 km nasıl götürecekt?'

Dekanıma döndüm, dedim ki: "Hocam gel, bir taksi turalım; taksiyle gidelim". Taksi 10 \$. Bir koyun on dolardı o zaman. "Olmaz, ayıp olur" dedi. "Bunlarla beraber binip gidelim". "Hocam, parayı ben vereceğim. Gel binip gidelim" dediysem de kabul ettiremedim. 300 km'yi 7 saatte gittik, ama bittik.

Bizi bir misafirhaneye götürdüler. Onlar 'mihmanhane' diyorlar. Oradaki bir Kazak dedi ki, "Buranın adının mihmanhane olmasına bakmayın,

burası malhanedir”. Yani ahırdır dedi burası. Gittik, hakikaten odalarda kapı bile yok. Aramızda 5-6 hanım da var. Perde bulduk, hanım hocalarımızın kapılarına perde çektik.

Hoca dedi ki, “Sadi, tuvalete gidip bir de banyo yapmak istiyorum”. Ben de yardımcısıyım ya, “Başüstüne” dedim “Bir bakıp geleyim”. Tuvalete baktım ki, ne göreyim, tuvaletin kapısı yok. Delikleri koymuşlar oraya, su bile yok. Birkaç parça kağıt koymuşlar kenara. Kağıt da ne? Bir romanın parçası. Banyoya baktım. Yukarıya bir bidon koymuşlar, kenarda bir emme basma tulumba var. Onunla yıkanacaksın. Mevsim de güz. Hava soğuk. Ne perde var ne bir şey. Öyle orta yerde yıkanacaksın.

Geldim. Dedim “Banyo da buldum tuvalet de hocam”. “Ee, gidek” dedi. Ortamı görünce o da şaşırdı. Orada bir hafta kaldık. Bundan sonra bizi ‘White House’a götürdüler. Ben ‘white havuz’ diyordum oraya. Beyaz Saray’da kapılar var ama omuz atsan kırılrı içeri girersin...

O zaman da hırsızlık çok. Bizi de zengin gördükleri için endişeliyiz. Pazara gittim, büyük bir satır aldım geldim. Koydum satırı kenara. Hoca dedi ki, “Sadi Bey, bu satır ne olacak?” Dedim ki “Hocam koyun çok ucuzmuş, bu satırla keseceğim, yiyeceğiz”. Diyemiyorum ki, “Bir gün kapıdan içeri girerlerse, hiç değilse nefsimizi müdafaa ederiz”.

O günkü şartları anlatamam. Ekmeği gördüğünüz vakit bir hafta yemek yemezsiniz. Demir çanaklarda, pamuk yağı konularak pişiriliyor. Hem kokusu kötü hem de lezzeti. Tabii biz getirdiğimiz yiyeceklerle idare etmeye çalışıyoruz ama bitince ne yapacağız? Orada biraz daha kaldık. Derslere gidip geliyoruz ama vaziyet çok bozuk.

Bir hatıra mı anlatayım: Ayakkabımın bağı koptu. Orada birisine dedim ki, pazara gidelim buna bir bağ alalım. Pazara gittik, ayakkabı bağcığı almaya.

Bir yeşil bağcık buldu hemen koştu, “Hocam buldum” dedi. “Ne buldun?” “Ayakkabı bağcığı buldum”. “Ama benim ayakkabılar yeşil değil”. “Hocam” dedi “Yine siyah yeşile biraz uygun, beyaz da olabilirdi. Burada ne bulduysan onu alacaksın”. O ayakkabıları çok sakladım. Sonra hanım çöpe atmış onları.

Böyle bir yokluk var. Domuzlarla koyunları birlikte bakıyorlar. Et de alıp yiyemiyoruz. O zaman doğru düzgün kelime-i şahadet getiren bir adam görmedim. Sovyetler Birliği’nin bu hali var. Dinden uzaklaştırmış. ‘Bismillah Allahuekber’den başka din adına bir şey bilmiyorlar. Ahmet Yesevî’nin kabrinin yanından geçerken Bismillah Allahuekber diyorlar. Müslüman olduklarını söylüyorlar. İçki zaten su gibi içiliyor. Böyle enteresan bir durum var. Orada bir sene kaldım.

Dekanımız üç ay sonra İzmir’e döndü. Sonra hakikaten koyun aldık kestik. Hindi de aldık. Çok ucuz idi. 70-80 adet hindi aldım. iki günde bir tane kesiyordum. Çok güzel pirinçleri vardı. Pilav yapıyorduk arkadaşlarla birlikte. Çok güzel kavunları da vardı.

Bugün Kazakistan’da bunu anlatsam ‘Sadi Hoca yalan söylüyor’ derler. Kazakistan ondan sonra öyle zenginleşti ki. Ama 1000 \$’a satın alabileceğiniz ev dört-beş sene sonra 150.000 \$’a çıktı. Kazakistan çok gelişti. Şu anda Kazakistan’daki gelişme Türkiye’nin çok önünde. Çünkü nüfusu az, geliri çok.

Oradaki çalışmalarımın ve sonra üniversiteyi kurmamdan dolayı bana Devlet Üstün Hizmet Madalyası verildi ama Türkiye’de Devlet Üstün Hizmet Madalyası bile maalesef rağbet görmedi. ‘Niye çalıştın?’ diye görmedi. Çalışmayacaksınız!

<https://youtu.be/5gQltnGqyII>: Üniversiteye gittiğimizde ben kütüphaneye gitmek istedim ama kapıyı açamıyorum bir türlü. Oturdum bekledim, birisi gelsin ki bakayım nasıl açacak kapıyı. Açtı, girdi, kapattı kapıyı. Ben tekrar denedim, yine açılmadı. Meğerse kapı kolları bizdeki gibi aşağıya doğru açılmıyor, yukarı doğru kaldırmak lazım. O zaman orada kapılar hep dışarıya doğru açılıyordu. Biz gördüğümüz zaman gülüyorduk, böyle bir şey olabilir mi diye. Ama Türkiye’de 20 yıl sonra kapıları dışa doğru açmaya başladık.

Kütüphanede çok güzel gözlemlerim oldu. Kitapları dizmek için harika raflar yapmışlar. Bizde bir zamanlar vardı ya vidalı demirler, hani kitapları tahrip eden, onun gibi değil... Türkiye’den gelen birisi vardı. Orada kitaplık yapıp satmak istiyordu. Dedim ki, “Senin kitaplıklarını burada kimse almaz”. Götürdüm milli kütüphaneye, gösterdim, baktı. Dedi ki “Hocam ne estetik, burada kitaplar bile rahat ediyor”.

Sadece Almatı’daki milli kütüphane de 11 milyon kitap vardı. İlimler Akademisi’nde 6 milyon kitap vardı. Biz 1 milyon kitaplık bir kütüphane kurmak istedik üniversite için. Etrafa velveleye verdik, yapamadık...

Rektör beye dedim ki, kütüphaneye bir okuma salonu yapalım. Üniversitenin doğru dürüst bir okuma salonu yok. Öğrenciler sırayla girip kütüphanede çalışabiliyorlar. Rektör Bey, “Gez bak neler var ona göre yapalım” dedi. Ben de Türkiye’ye geldim. Yapı işleri daire başkanıyla milli kütüphaneyi gezdim. İstanbul’a geldik. Hukuk fakültesinin okuma salonuna girdik. Eskiden yapılmış. Aman Allahım... okuma salonu çok geniş bir alanı kapsıyor ama direk yok. Etrafta çok pencere var, ışık muhteşem. Daire başkanına dedim ki, “Okuma salonumuz böyle olsun”. “Hocam, biz bu kubbeyi tutturamayız” dedi. “O zaman mühendislik fakülteleri yoktu, yapabilmişler. Şimdi mühendislik fakülteleri var, niye

yapamıyoruz?”. Evet, mühendisler gitsin ve görsünler o İstanbul Hukuk Fakültesi’nin muhteşem okuma salonunu.

Kazakistan da böyleydi. Her bir kitabı o yoksulluk dönemlerinde bile bastıkları zaman 200-300 bin basıyorlardır. Nineler ellerinde kitaplar otobüslerde okuyarak Kazakistan’ı geziyorlardı. Bir Türkçe yabancı dil kursu açmıştım orada. Mahallenin 60’lık 70’lik nineleri dil öğrenmeye gelmişlerdi.

Esnafa çok saygılılar. Atalarını tutarlar. Bir de örf ve ananelerini bozmamışlar. Milli eğitim bakanının davetine gittik. Bir hanımdı. Sofraya oturmadı. Hizmetçisi de var ama kendisi hizmet ediyor. “Bizim adette misafir geldiği zaman hanım sofraya oturmaz, o hizmet edecek” dedi. En uzak akrabaları bile çok yakındır. Mesela sorarım “Neyindir senin, gelir evinde kalır?” İşte dayımın oğlunun kızının... Köprüden geçerken el etmişler birbirlerine. Akraba ilişkisini ve birbirlerine saygıyı terk etmemişler.

22: Süleyman Demirel Üniversitesi'nde Rektörlük

[Sadi Hoca Kazakistan'a ikinci bir kez daha gitmiş. Bu sefer kurucu rektör olarak. Bu gidişinde Kazak Devlet Başkanı'ndan Devlet Üstün Hizmet Madalyası almış. Üniversiteyi Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel açmış.]

https://youtu.be/6GpZr6l_tjw: Türkistan'dan ayrıldıktan sonra Almatı'daki bir esnaftan telefon geldi, dedi ki, “Burada bir üniversite açmak istiyoruz, seni oraya rektör yapmak isteriz”. Ben de “Kazakistan Bakanlığının daveti olursa gelirim” dedim. Dediler ki, “Zaten bakan sizi istiyor. ‘Üniversiteyi kurduğunuzda eğer daha önce burada çalışan Çögenli’yi getirip rektör yaparsanız izin veririm, yoksa izin vermem’ diyor”.

Bakan, ben Ahmet Yesevi’de çalıştığım zaman oranın rektörü idi. Murat Jirinov. Muhteşem bir adam. Memleketi için çırpınıyor. Eğitim sistemi çok bozuktu, eğitimi düzeltmek istiyordu. Resmi yazışmalar yapıldı. Atatürk Üniversitesi’ne soruldu. Üniversite de izin verdi. Devlet de zaten o zaman teşvik ediyordu.

Üniversiteyi kurmaya gittim. Çok küçük bir ev kiralamıştım; bir odalı. Üniversiteyi kurduk. O zaman oradaki Türk büyükelçisini ziyarete gitmiştim, o da iade-i ziyarete geldi. Muhteşem bir büyükelçiydi. Sonradan Ecevit başbakan olunca sonra müsteşar da oldu bu adam. Dedi ki, “Sayın Demirel buraya Ankara otelini açmaya gelecek”. O zaman orada fazla otel yoktu. “Yahu, bu otel üniversiteden daha mı önemli?” dedi. “Sen bana üç sayfalık bir yazı yaz, ben göndereyim gerekçeleriyle Sayın Cumhurbaşkanımız gelsin bu üniversiteyi de açsın”. Yazdık ve gönderdik.

Bir gün ‘Büyükelçi seni arıyor’ dediler. “Sayın Süleyman demirel üniversiteyi açmak üzere buraya gelecek. 15 dakikalık zaman ayırdı” dedi. Orada Jel 90 adında bir meydan var. O meydanda 5000 delikanlı Ruslar tarafından öldürülmüş. Oraya gidecek ve bir tören yapılacak. Sonra üniversiteyi açacaklar, buradan da Ankara otelini açmaya gidecek.

Hanımefendi ile beraber geliyorlar fakat o kalabalıkta hanımefendiyi kaybediyor Sayın Süleyman Demirel. Nursultan Nazarbayev geldi, eşi geldi. Kurdeleyi bağlamışız üniversiteyi açacağız. Ben daha konuşmaya başlamadan Nursultan Nazarbayev yerinden kalktı, geldi mikrofonu elimden aldı. “Ağamız buraya gelmiş, ben bu üniversitenin adını Süleyman Demirel koyuyorum” dedi. Ben de mikrofonu aldım dedim ki, “Süleyman Demirel Üniversitesi’ne hoşgeldiniz”.

Böylece orası Süleyman Demirel Üniversitesi oldu. Çok ciddi bir eğitim yapıyorduk. Sınavla öğrenci alıyoruz. Büyük bir rağbet var. Hocaları Pakistan’dan Hindistan’dan getirdim. Çok muazzam yabancı dil biliyorlar. Çok seçkin, az sayıda kişiyi Kazakistan’daki üniversitelerden aldım. Bunlar da da Moskova’da doktora yapmış olma şartı aradım. Almatı’da yapılan doktoralar bizdekilere benziyordu. Halbuki Moskova’da çok ciddi doktoralar yaptırılıyordu.

Talebe yüksek lisans veya doktrasını bitirdiği zaman eserinden 100 adet bastırıyor, o sahadaki bütün uzmanlara gönderiyorlar. Sonra onları imtihana davet ediyorlar. Jüri yukarıda duruyor, onlar da salonda oturuyorlar. Herkes tenkit ediyor. Buna da şahit oldum. Dost ve arkadaşları toplama, gelip gezip dolaşma jürisi değil bu. Onun için ben Moskova’da yapılan doktoralara önem veriyordum. Orada eğitim almış hocaları tercih ediyordum.

Benim açtığım üniversitede altı-yedi dil konuşuluyordu. Zaten dört dil konuşma mecburiyeti vardı. Türkçe bilecek, Kazakça bilecek, Rusça bilecek, İngilizce bilecek. Hazırlık sınıfı açmıştık. Önce Türkçe öğretiyorduk. Zaten öğrencilerin çoğu Kazak olduğu için Kazakçayı az çok biliyorlardı. Rusçayı çok mükemmel biliyorlar. İngilizce bilen öğrencileri alıyorduk zaten...

Ben üniversiteyi açtığım zaman Almatı’da özel üniversitelerle birlikte 100 tane üniversite vardı. Süleyman Demirel bunların en iyisiydi. Devlet yetkilileri, “Süleyman Demirel’e gidin, eğitimi onlar gibi yapın” diyordu. Örnek gösteriliyordu. Yaklaşık 4,5 sene çalıştım orada. Ciddi bir eğitim vardı; sınavlar çok ciddi idi. Okuldan atılma var. Çok cüzi bir ücret alıyorduk. Kazakların sekiz-dokuz çocuğu oluyordu. Fakirlerinden de para almıyordum. Esnaf bu öğrencilerin masraflarını karşılıyorlardı.

Süleyman Demirel ilk geldiğinde benim ve Nursultan Nazarbayev’in elinden tuttu ve bana şöyle dedi: “Hocam, bu üniversite benim adımla taşıyor. Benim gibi adam yetiştireceksin”. Ben de “Söz veriyorum, sizin gibi adam yetiştireceğim” dedim.

Süleyman Demirel ikinci bir defa Kazakistan’a gelmiş. Nazarbayev memnuniyetini anlatınca, “Ben gidip rektörü bir göreyim” demiş. Hazırlık yaptık. Bir de hediye aldık. Kazakların ok ve yay hediyesi meşhurdur. O gelişinde Demirel şapkeyi de kaptırdı bize... Geldi, üniversiteyi gezdi. Talebeleri gördü. Birkaç talebeyle görüştü. Onlarla Türkçe ve İngilizce konuştu. Sonra çıkarken elimden tuttu ve dedi ki, “Şu karşıdaki boş saha var ya, oraya bir lokanta yap çocuklar için”. Ben yapmıştım ama benimki küçüktü. “Talebeler burada da yemek yesinler” dedi. “Lokantayı yapınca bana da haber verin, geleceğim burada yemek yiyeceğim” dedi.

Memnuniyetini böyle belirtti. Kazak milli eğitim bakanı da oradaydı. Ondan da kitap sözü aldık. Çünkü Kazakistan’da üniversite kurabilmek için talebe başına kütüphanenizde en az 100 kitap olacak.

Türkiye’den misafirler geldiğinde büyükelçimiz Kurtuluş Taşkent “Muhakkak gidin üniversiteyi görün” diyordu. Bir gün büyükelçilikten aradılar dediler ki, Türkiye’den Murat Çizakça geliyor. Tansu Çiller’in de danışmanlığını yapmış. Yanında da askeriyeden bir paşa var. Paşa’yı tanıımıyordum. Arkadaşlara dedim ki, yemek hazırlatın. Orada Ahıska Türkleri çok güzel kaburga yapıyorlar. Murat bey dedi ki, “Talebelerimizden getirseniz birkaçını görsek. Çok methettiler”. “Öğrencileri çağırmayayım, gezerken rastlarsınız görüşürsünüz” dedim. Paşa dedi ki “YÖK’e müracaat ettiniz mi?” “Etmedim” dedim. “Niye etmediniz?” “Onu da yemekte anlatayım” dedim.

Rektörlükten çıktık, fakülteler zaten bitişikteydi. Bir sınıfın kapısı açıldı, kapıdan Rus kızı çıktı. Kıza dedim ki, “Kızım gel buraya; bu hocamla konuş”. Kız bana baktı “Nece konuşayım?” dedi. “Kızım Türkçe konuş” dedim. Konuştuktan sonra Murat bey dedi ki, “Hocam gidelim, anladım”. “Yok gitmeyelim hocam” dedim. “Kızım konuş” dedim. “Nece konuşayım?” dedi. Dedim “İngilizce konuş”. Kız İngilizce konuştu. Murat Bey de çok güzel İngilizce konuşuyordu. Hatta Paşa’da “Ben İngiltere’de okudum” dedi. Paşa’da konuştu. Sonra Murat bey, “Hocam anlaşıldı, gidelim” dedi. “Yok hocam, biraz daha müsaade edin” dedim. “Kızım konuş” dedim. “Nece konuşayım?” dedi. “Kazakça konuş” dedim. Murat bey dedi ki “Ben Kazakça bilmiyorum”. “Peki, olabilir hocam” dedim. Sonra “Hocam, artık gidelim mi?” dedi. “Murat Bey, gitmeyelim” dedim. “Kızım konuş” dedim. “Nece konuşayım? dedi. “Rusça konuş kızım”

dedim. Murat Bey dedi ki “Ben Rusça da bilmiyorum”. Dedim “Hocam o zaman gidelim”.

Merdivenlerden inerken bir delikanlı gördük. Pinpon topuyla oynuyordu. Bazen liselerden gelip üniversiteyi geziyorlardı. Dedim bir bakayım bu bizim talebe ise onunla da konuşalım. “Delikanlı bir gel” dedim. Geldi. “Sen nerede okuyorsun?”. “Mühendislik fakültesinde okuyorum”. “Konuş dedim bununla”. Onunla da dört dili sıradan geçtik.

Yemek sırasında Murat bey sordu: “Hocam şu denkliğe neden başvurmadığınızı anlatacak mısın?” Dedim ki, “Sizin okuduğunuz üniversitede kaç yabancı dil konuşuluyordu?” “Türkçe ve İngilizce” dedi. “Peki İngilizce mükemmel mi?” dedim. “Yok hocam, bilen var, bilmeyeni var”... “Bizim dört dil konuşan öğrencilerimizi gördünüz değil mi?” “Evet, keşke Türkiye’de de böyle olsa” dedi. “Paşam” dedim “YÖK seviyesini biraz yükseltsin, bizim seviyemize çıksın da o zaman denkleşelim”.

Jel 90 meydanında Ruslar ayaklanan Kazak gençlerini tanklarla ezerek öldürmüşler. 5000 kazak genci ölmüş orada. Orayı şehitler meydanı ilan etmişler ve anıt koymuşlar şimdi.

<https://youtu.be/5L0o9fnXYIw>: Bir hatıra daha aklıma geldi. Dört tane yabancı dil öğreniliyor okulda ama bir de yardımcı yabancı dil koymuşuz. Almanca, Fransızca, Rusça, Çince... Hoca bulmak kolay ve ucuzdu. Çince bilen, Almanca bilen insanlar var. Kazakistan’da her millettten var. 114 millet yaşıyordu o zaman. 100 Dolara bir aylık ders anlattırabiliyordum. Harun adında bir sekreterim vardı. O da dört dil konuşuyordu. Çağırdım Harun’u. Çocuklar zaten dil bildikleri için, yeni bir dili de altı ayda öğreniyorlar. Dedim ki, “Gerek yok bu kadar yardımcı yabancı dile; Yoruldum bunlardan. Harun, bir uçak tutalım. Nasılsa bu çocuklar çabuk

dili öğreniyor. Hangi dili öğreneceklerse bu ülkenin üzerinde bir tur attıralım, nasılsa öğrenirler”. “Haklısınız hocam, gerçekten çabuk öğreniyorlar” dedi. İşte eğitim böyleydi! Süleyman Demirel Üniversitesi bu idi!

23: Devlet Üstün Hizmet Madalyası

[Kazakistan’da çalıştığı dönemde bir Devlet Üstün Hizmet Madalyası aldı. Bu madalyayı kimlere verirler? Şimdi nerede?]

<https://youtu.be/rHEmMRIK-sk>: Bu madalyayı kendi devletlerine üstün hizmet gösteren kişilere veriyorlar. Madalya alan Türklerden biri de Koç’tur. Oranın ekonomisine destek oluyordu. O da aynı madalyayı aldı.

Orada üniversite okumamış insanı nadir olarak gördüm. Olsa da genelde Ahıska Türklerindendir ve lise mezunudur. Hatta halkın yüzde 15’i iki fakülte bitirmiştir. Mesela şoför olmak için fakültesini okumanız gerekiyordu. Okumadan şoför olamazsınız. Berberliğin de fakültesi var. Berber olmak için okuman lazım.

Bir gün bakan beni çağırttı. Gittim, dedi ki, “Bizim Sovyetler Birliği’ne yakın olan bölgelerdeki öğrencilerimiz Kazakça bilmiyorlar. Bunlara nasıl Kazakça öğretilim?. “Kolay” dedim. “Nasıl kolay” dedi. “Kazakça eğitim veren üniversitelere bu talebelerden üçer-beşer dağıtalım, parasız olarak”. “Okutmazlar” dedi. “Nasıl okutmazlar? dedim. “Benim üniversitemde şu anda 300 talebe var. Ben 25-30 öğrenci alırım”. Dedi “O zaman büyük üniversiteler var, onlara 300-500 öğrenci dağıtabiliriz”. Dedim “Yok o kadar gerekmez 30’ar öğrenci alsalar yeter”.

“Toplayıp rektörleri söyleyeceğim seni örnek göstererek” dedi. Bir toplantı yaptı. 100 üniversitenin rektörleri gelmişti. Özel üniversiteler de vardı. Hakikaten de o kazak öğrencileri üniversitelere yerleştirdi.

Bunun gibi faaliyetlerimi görünce ve verdiğimiz eğitimin ciddi olmasının da etkisi ile Nursultan Nazarbayev “Buna bir madalya verelim” demiş. Zaman zaman da beni sofrasına davet ederdi.

Sonra bana Devlet Üstün Hizmet Madalyası verdiler. Madalyanın defteri de var; Nazarbayev’in imzasını içeriyor. Fakat madalya Türkiye’de bir işe yaramadı. Maalesef... Toplasan bu madalyadan üç-beş kişiye ya vermişlerdir ya vermemişlerdir. Belki büyükelçiye de vermişlerdir. Çünkü çok iyi üstün hizmetler yapıyordu.

Madalyam evde. Madalyamı mahkemeye de takdim ettim. “Ben hizmet etmiş bir adamım” dedim. “Türk milletine ve Türkiye’ye hizmet etmişim” dedim ama faydası olmadı. Hizmet etmek suç çünkü. Hizmet etmeyeceksin. Öyle istiyorlar. Ben yine de hizmet edeceğim.

Bir gün bakan yine bütün rektörleri toplamış. “Biliyorsunuz, Türkiye’den gelen bir rektörümüz de var Süleyman Demirel Üniversitesi’nin rektörü. Onu da çağıracağım bir konuşma yapsın” dedi. Arkadan 70 yaşlarında bir kadın kalktı. O da bir üniversitenin rektörüymüş. Geldi, beni ve Türkiye’yi eleştirmeye başladı. İşte ‘Sovyetler birliği’nden bu kadar çektik, şimdi de Türklerden mi çekeceğiz’ gibi şeyler söyledi. ‘Onların ilimleri mi var, neleri var ki bize öğretecekler? Bizim her şeyimiz var...’ Belli ki milliyetçi bir kadın. Kendisi de oxford da hocalık yapmış; sonradan öğrendim. Bakan dedi ki, “Bu kadar tenkitten sonra ben bu rektöre söz vermem lazım, yoksa olmaz”.

Ben de kürsüye çıktım, dedim ki, “Biz buraya sadece size bilim öğretmeye gelmedik. Sizin bilgilerinizi de Türkiye’ye aktarmaya geldik”. Bir örnek verdim, dedim ki “Sizin Türk dili üzerine muazzam çalışmalarınız var. Hakikaten öyleydi. Mesela 1960’larda İbni Sina’nın el-Kanun Fi’t-tıp

kitabını Rusça'ya ve Özbekçe'ye tercüme etmişler. Nasıl yapmışlar bu tercüme'yi ama? Önce 15 kişilik bir heyet kurmuşlar. Üyelere Arapça eğitim vermişler. Sonra ihtisas alanlarına göre tercüme etmeye başlamışlar. Özbekçe'nin heyeti başka, Rusça'nın heyeti başka. Muazzam bir tercüme.

Bizde de aynı kitabı tercüme ettiler. Gidin bakın bir sayfada bir şeyi anlarsınız gelin. Neden anlamazsınız, onu da söyleyeyim. Bir tercüme vardı onu eleştirdim basmamaya başladılar. Çünkü kelimenin kendi mânâsını alıyor. Halbuki tıbbi anlamı farklı. Sovyetler birliği'nde yapılmış Türkçeyle ilgili çalışmalardan bazılarını da Türkçe'ye tercüme etmiş ve üniversite yayınları olarak bastırmıştım. Üniversitenin 25-30 tane yayını olmuştu.

Bu konuşmamdan sonra bu kadın hoca geldi, beni öptü. Dedi ki, “Bu üniversitenin İngilizce derslerine ben gireceğim ve parada almayacağım”. Ve o hanım geldi, İngilizce ders verdi bizim üniversitede.

Bir hoca getirtmiştim Hindistan'dan. Hoca Hindu. Et yemiyor inancı gereği, yemek seçiyor. Aşçımıza demişim ki “Bu hocaya özel yemek pişireceksin”. Aşçımız Ahıska Türklerinden Cennet hanım. Bir gün geldi Hindu hocadan şikayet etti. “Bu gavuru nereden buldun? Bu hoca çok yemek seçiyor, bundan öldük” dedi. “Sen onun istediği yemekleri yap, o bize hizmet ediyor. Onun için biz de ona hizmet etmeliyiz” dedim. Hoca bilgisayar öğretmeni'ydı. Onun dili, dini beni ilgilendirmiyor... Ben onun ilmi ile ilgileniyorum, diniyle işim yok ki. Ben din hocası değilim ki burada, üniversite rektörü'yüm...

24: Rektör Yardımcılığı

<https://youtu.be/CcER1657Bz0>: Kitaplığımı iki sıra yaptırdım. Bir kısım kitapları arka tarafa koymuşum. Hangi kitabın nerede olduğunu biliyorum. Projelerimde kullanmak üzere seçtiğim kitaplar burada duruyor.

Rektör yardımcısı iken ben eğitim ve kültürle uğraşıyordum. Erzurum'un Yüzleri eserlerini yazdırdım, sempozyumlar, paneller yaptırdım. Erzurum'un yetiştirdiği büyük insanlar var. İki cumhurbaşkanı çıkmış Erzurum'dan. Üç genelkurmay başkanı yetiştirmiş. Kıbrıs fethedilirken Semih Sancar Kıbrıs'ın fatihidir aslında. Gemi bozulduğu zaman başka bir motoru getirip gemiye takan bir adamdır, Genelkurmay başkanı Semih Sancar. Erzurum'dan yetiştirmiş 115 kişiyi tanıtmaya çalıştık bu projede. Her bir kişi hakkında 60-70 sayfalık kitapçıklar yazdırdım. Yüz sayfayı geçmelerini istemiyordum.

Yazdıracağım kitaplarla ilgili kaynakları da çoğu kez veriyordum. Çünkü benim Erzurum'la ilgili bir gönül bağım var. Yazıldıktan sonra düzeltiyorduk gerekirse ve o şekilde neşrediyorduk. Projenin adını 'Erzurum'un Yüzleri' koyduk. Bir vefa borcu olarak yaptık bunu. Vefa sadece İstanbul'da bir semt adı değildir. Erzurum'a İz Bırakanlar diye de Abdurrahman Gazi'yi, İbrahim Hakkı Konyalı'yı yazdırdık. Diyeceksiniz ki, 'O adamın orada ne işi var?' Erzurum tarihini ilk yazan kişidir. Ahmet Hamdi Tanpınar da Erzurum'da gelmiş kalmış, hocalık yapmış. Böyle çok özel insanlar var. Mesela Seyfettin Özege, Vani Mehmet Efendi (Feyzullah Efendi'nin kaynatasıdır). Yunus Emre'nin de mezarı var Erzurum'da; onu da yazdırdım.

Sonra Erzurum çeşmeleri ile ilgili de bir takvim hazırlattım. Çeşmelerin fotoğrafını koyduk ve çeşmelerde ne yazdığını da ekledik. Çok orijinal

Çeşmeler vardır Erzurum’da. Mesela Rauf Paşa Çeşmesi. Eskiden cuma namazları burada kılınırmış. Abdest alınsın diye bir çeşme yapılmış.

İki buçuk yıllık rektör yardımcılığı döneminde yaptırdım bu projeleri. Yalnız burada bir acı hatırmı anlatacağım: Bütün bu kitapçıklar için basım ihaleleri de yapıldı. Yalnız son iki cildin basımına sıra geldiğinde rektör değişti, yeni rektör geldi. Bu çalışmalarımızın hepsine kendi adlarını yazarak yayınlattılar. O şerefe nail olmaya çalıştılar. Evet, bizde şeref böyledir işte. Bizim adımızı sildi ve kendi adlarını yazdılar. Bunu yapanlardan birisi de Müslümanlık fakültesinde hocadır. İsmi veremeyim. İhale eski olduğu için tarihini bile değiştiremediler. İhale tarihi eski, kitaplar yazılmış... Bizim isimlerimizi silip kendi adlarını yazdılar kitaplara. Böyle şerefli insanlar da var!

Sempozyumlar da yaptık. Mesela Şeyhülislam Feyzullah Efendi. Yine Tortum’dan Şeyhülislam Musa Kazım Efendi. İspirli Kadızade Mehmet Arif Efendi’nin de Sempozyumunu yaptırдық.

Bölüm 8: Arapça Eğitciliği

[Sadi hocanın Arapça eğitim seti Türkiye’deki bir çok Arapça eğitim kurumunda yakın zamana kadar kullanılmaktaydı.]

<https://youtu.be/572UiIUOyKI>: Osmanlı İmparatorluğu’nda kendine uygun çok güzel bir sistem geliştirilmiş dil eğitimi için. Ancak bugünkü gençler bu dili anlayamıyor. O nedenle farklı bir eğitim ihtiyacı ortaya çıktı. Eski medrese sisteminde emsile, bina, maksut kitaplarını ben de okumuştum. Bunlar morfoloji ve sentakstan bahsediyorlar. Bir kere bunları gaye edinmemek lazım. Asıl amaç sarf ve nahiv değildir. Bunlar Arapça’yı öğrenmek için vasıtaadır. Bu vasıtayı ne kadar kolay anlatırsanız o kadar çabuk öğretirsiniz.

Maalesef halen durumu anlamayan ve eski sistemde devam eden insanlar var. Ben ilk defa hocaya gittiğimde “Ezberle” dedi. “Ne ezberleyeyim?” “Emsile, bina, maksuttan mânâları ezberle”. Ezberliyorduk ama ne anlama geldiklerini bilmiyorduk. Anlamalarını da yanlış ezberliyorduk. Ama eskiden bunlar medreselerde okutulduğunda öğrenci ‘müfret’, ‘müzekker’, ‘gaip’ ne demek olduğunu anlıyordu.

O gün için o sistemler çok güzeldi ama bugün geliştirme ihtiyacı oldu. Ben de cetveller meydana getirdim. Fiillerin tasnifini yaptım. Bu tasnifi yaparken de bir takım kaideler vardır medreselerde, onları değiştirdim.

Bir fiil kaidesi anlatayım size. O zaman ezberletmişlerdi ama ne olduğunu anlamamıştım. ‘Ekreme fiili mazi dir’. Fiillerin %99’u üç harfli kelimelerden türemiştir. Ekremenin aslı da kerumedir. Bunu dört harfli yapmak için neler yaptığımız anlatılıyor o ezberlediğimiz metinde. Bu

kadar ezberlediğimiz şeyde aslında ekreme kelimesini türetirken kerumenin başına bir elif getirdiğimizi söylemek istiyoruz.

Her kelimenin bir kalıbı var dedim ve kalıpları oluşturdum. Artık bu kadar sözü ezberlemeye gerek yok. Buna dair de bir risale yazdım.

Orhan Okay ve bir asistan (şimdi profesör oldu) Akif bir şiirinde ‘yehafu’ nun çingiraklı i’lalini mütala ediyorlar. Asistan diyor ki, “yehafu’nun çingiraklı i’lali ne demek?” O da diyor ki “Sadi’ye git, sor, o sana söylesin”. Geldi delikanlı. Dedi ki ben falan yerde asistanım, Orhan Okay ile bu konuyu mütala ediyorduk. Size sormamı istedi.

Hele bazıları var ki, aman Allahım, onlar daha da zor. Anlatılır ki, mollanın biri vefat etmiş. Münker ve nekir melekleri gelmiş kabirde soru soruyorlar. “Rabbin kim?” diyorlar, o da diyor ki “O da soru mu? Ben de zannettim ki bana yehafu nun i’lalini soracaksınız”.

Bir gün o döven hoca ders vermiş. Eve geldim ağladım. Babam duymuş. “Neden ağlıyorsun?” dedi. Dedim ki “Dersimi yapamadım”. Saat gece bir gibi. Dedi ki “Kalk gidip hocaya bakalım ki o neymiş, yazalım” dedi. Kalktık gittik, Derviş Ağa mahallesinde hocanın evini bulduk. Kapısına vurduk. Zavallı adam don gömlek dışarı çıktı.

Dedi ki “Hayrola?” Babam da dedi ki “Bir dersi varmış, yapamadı. Ben de aldım getirdim”. Odasına çıktık orada adam bir buçuk iki sayfalık bir şeyler söyledi. Getirdim gece ezberledim, ertesi gün derse gittim.

İki kitabım Diyanet Yüksek İhtisas kurslarında okutuluyordu. Bu kitaplarda örneklerin tamamını ayet ve hadislerden verdim. Şimdi yeni bir proje yaptım onu da biraz daha geliştireceğim.

Bölüm 9: Yayınları

[Sadi hocamdan rica ettim, yazdığı eserleri koltuğun üzerine dizdik beraber.]

<https://youtu.be/3HW1kTt1fUw>: Ben hep çok çalışırdım. Gece misafirliğine gittiğimi hatırlamam. Eşim bir yere gideceğin zaman bırakır gelirim, çalışırım. Almam gerektiği zamanda gider alırım. Gece saat 12:00'ye kadar çalışırım. Hatta öğrencilerimden üniversite lojmanlarına yakın kalanlar vardı. Işıkları erken sönerse ertesi gün sorardım “Neden erken yattınız, ders çalışmadınız?” diye. Sabah sekizde zaten fakülteye giderim. Derslerimi sabah anlatmaya çalışırdım. Öğleden sonra öğrenciler yorgun oluyor.

Yaklaşık irili ufaklı şimdiye kadar yazdığım 100 adet kitabım var. Kitaplarımın arasında çok orijinal olanlar da vardır. İlk kez benim yazdığım konular var. Mesela Arapça deyimler sözlüğünü ilk olarak ben yazdım. Araplar sonradan yazdılar. Bazı orijinal kitapları da yeniden neşrettim. Mesela, ilahiyat fakültelerinde okutulan El İhtiyar adında bir kitap var. El İhtiyar'ın hadislerini tahrir eden bir Türk vardır. Adı Kasım Bin Kutluboğa. Muhteşem bir adamdır Kasım Bin Kutluboğa. Onun eserinin orijinal nüshasını buldum ve yeniden neşrettim.

Sonradan bu eser doktora tezi yapıldı Arap aleminde. Sonra sarf ve nahiv eğitimine yenilik getirdim. Eski medrese sisteminde okutulan Emsile, Bina gibi kitapları gözden geçirdikten sonra nasıl yenilikler yapılabilir diye düşündüm ve farklı bir metotla yeniden yazdım. Kur'an ve hadise göre bir

gramer kitabı yazdım. Sözlük yazdım. Ayrıca risalelerim ve makalelerim de var.

Yardımcı doçent iken kitaplarımızı gönderiyorduk incelenmesi için. Muhteşem bir hocamız vardı. Nihat Çetin Bey. Ona da gönderdim. Kitaplardan birisi İbrahim Müteferrika'dan, yani harf inkılabından sonra Osmanlı uleması tarafından yazılan sarf ve nahiv kitaplarının kataloğu. Yaklaşık 200 tane kitap var. 200 kitabı tanıtıyorum orada. Üç jüri olacak. Jürinin birisi de Erzurum'da. Jüri üyeleri raporlarını yolladılar. Hepsini çalışmalarıma methetmişler. Ancak, Erzurum'daki bu hocamız raporunu yazarken "Basit bir katalog çalışması da vardır" demiş.

Fakat hocaların hocası Nihat Çetin Bey, "Diğer eserlerinden bahsetmemize gerek yok, Çöğenli'nin sadece bu katalog eserinden bahsedeceğim" demiş. "Gelecekte Arap dili üzerine bir eser yazılırsa o çalışmanın temel taşlarını koyan Çöğenli'dir. Bu çalışma olmadan öyle bir eserin yazılması mümkün değildir. Yani, Türkiye'de Arap gramerinin tarihçesi yazıldığı zaman bu kitaptan istifade edilmeden kitap yazılamaz" demiş.

Hem hocalar arasındaki farkı görüyorsunuz burada, hem de basit gibi görünen bir eserin ne kadar önemli olduğunu anlıyorsunuz. Arapların bir sözü vardır 'Hayrul kelam ma kalle ve delle' 'Kelamın en güzeli az ve öz olanıdır'. Şişirmeye gerek yok. Doktora tezlerini de öyle yapardım, şişirmeyin derdim. Orijinal şeyler getirin. Şişirmeden ne olacak? Oturur uzun uzadıya cümleler kurarsın ama hiçbir faydası yok. Faydalı cümleler kurmak lazım. Bunun en güzel örneğini Kevseri verir. İki satırda beş sayfa anlatmaya çalışır. Öyle olmak lazım.

Kitap almaya meraklıyım. Babam da zengin olduğu için çok kitap toplamıştı. 10-15.000 cilt kitabım vardır. Bunların bir kısmını bir dönem

satmak zorunda kalmıştım. Orası çok üzüntülü olduğu için anlatmak istemiyorum. Bir adama kefil oldum, borcunu ödemeyince kitaplarımı satıp onun borcunu ödemek zorunda kaldım...

Kitaplarımın bir kısmını da bazı vakıflara bağışladım. Sonra 5-6 bin cilde düştü kitap sayım. İstanbul'a gelirken projelerimde kullanacağım kitapları yanımda getireyim sadece dedim. Doksana kadar yaşamak istiyorum. Cenabı Allah'tan da mücadele istedim. Projelerimi yazmak istiyorum. İstanbul'a gelirken 3000 cilt kitabımı üniversite kütüphanesine bağışladım. Diyanetin Ömer Nasuhi Bilmen Dini Yüksek İhtisas Merkezi vardı, oraya bağışladım. Çeşitli vakıflara başladım.

Kütüphanemde şu anda iki-üç bin cilt seçilmiş kitap var. Bunları da torunlarımdan okuyan olursa diye onlara bırakmak düşüncesindeyim. Gerekirse bağış yapsınlar diye de vasiyette bulundum. Çok kitap okurum. Muhakkak her ay bir Arapça kitap okumaya çalışırım. Türkçe kitap okurum. Her sahada kitapları okumaya çalışırım. Gecem ve gündüzüm kitap okumak ve yazı yazmaktan ibarettir. Başka bir şey bilmem. Hep bunlarla meşgul olurum...

<https://youtu.be/ZLrJjiA3oQ8>: Yatak odamda da kütüphanem var. Gece uykum kaçarsa kitap okurum. "İyilik ettiğin adamın şerrinden Allah'a sığın" diyor levhada. Onu da gördüm...

Bölüm 10: Projeleri

https://youtu.be/SV_dp5xQUJ4: Bir kitap yazmaya başladığım zaman o sahadaki elyazması olsun baskı olsun bütün eserleri toplama gayretim vardır. Kuran'da sağlık projesini yapıyoruz şu anda. Hadislerle ilgili de aynı bir projeyi yapacağız. Bugünkü modern tıpla karşılaştırmalar da vereceğiz.

İkinci bir projem de Kur'an'ın dil yapısını şu anda yazıyorum. Buradaki sarf, nahiv, belagat ve Kur'an sözlüğü hazırlıyorum. Bunu bitirince inşallah bu yazdığım sarf ve nahiv kaideleriyle Kur'andaki kelimeleri anlayabilecek insanlar. Kur'an'da 5000 temel kelime vardır. Bunları ezberlediğiniz zaman hem Kuran'a hem Hadis'e mânâ verebilirsiniz. Bunun kolay yolları da var zaten. Sizinle [Zekeriya Aktürk'e söylüyor] hücrede kaldığımız dönemde bunları çalıştık zaten. Siz de 15-16. cüze kadar gelmiştiniz. Kuran'a anlam veriyordunuz, morfoloji ve sentaks açısından analiz ediyordunuz. Altı-yedi aya beş-altı yıllık bir mesaiyi nasıl sığdırdığınızı siz de görmüş oldunuz. Siz Almanca ve İngilizce bildiğiniz için kolay geldi size biraz daha.

Diyelim ki, Kur'an sözlüğü yapacağım. Gerek Osmanlı döneminde gerekse ondan önce ne kadar çalışma yapılmışsa onları toplamaya çalışıyorum. Bunları satın alırım. Bende Kur'an sözlüğü ile ilgili yüze yakın yazılmış kitap var. Bu kitapları bir araya getirip tevhit etmek (birleştirmek) lazım. Her adamın bu 100 tane kitabı bir araya getirmesi mümkün değildir. Osmanlı uleması Kur'an sözlüğü üzerine üç tane muazzam çalışma yapmış. Ben şimdi yazdığım sözlükte onları da kullanıyorum. Çünkü Türkçe karşılıklarını çok iyi bulmak lazım. Yoksa Kur'an tercümesi olmaz.

Çarşıda pazarda çok Kur'an tercümesi var. Görürsünüz ama bunlardan sadece birkaçı gerçek tercüme. Rahmete vesile olsun diye onları da Anayım: Elmalılı Hamdi ve Hasan Basri Çantay. Eski ulemalar tarafından yapılmış çalışmalar da buldum. Bunlardan birisi Elif Efendi'dir. Kur'anı Kerim'e muhteşem bir sözlük yazmış.

Eski âlimleri yabana atmamak lazım. Onlar İslam'a çok büyük hizmetler yapmışlardır. İslâma üç medeniyet hizmet etmiştir. İbni Haldun diyor ki, 'İki medeniyete hayranım. Bunlardan birisi Orta Asya Türk medeniyeti. Biliyor musunuz, Orta Asya olmasaydı biz bugün İslamı anlayamazdık. İslam medeniyetini meydana getiren en büyük âlimler Orta Asya'da yetişmiştir. Yani Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan... İkinci medeniyete de Endülüs medeniyetidir diyor. Endülüs çok büyük bir medeniyettir fakat İbni Haldun Osmanlı medeniyetini görmemiş. Osmanlı medeniyeti ötekilere de ayrı şeyler katmış. Musikiyi katmış, estetiği katmış. Bu üç medeniyette muhteşem eserler yazılmıştır. Bunlardan bir kısmından ileride bahsedeceğim.

Ayrıca bir fıkıh sözlüğü hazırlıyorum. Fıkıh sözlüğünü bilmezseniz bunları anlamanız mümkün değildir. Mezhepler arasındaki ihtilaf da kelimelerden kaynaklanmaktadır. Mesela 'kuru'' kelimesini Şafii ayrı anlar Hanefi ayrı anlar. Bu kelimeleri bilmek lazım. Yoksa yanlış mânâ verirsiniz ve anlayamazsınız.

Hiç davete gitmem. Bir gün bir yere yemeğe davet ettiler beni ve gittim. Hatta vaizlik ettiğim dönemde anneme derdim ki, "Anne, beni Ramazan boyunca her gün davet et". Vaazdan sonra cemaat yemeğe davet ederse "doluyum" derdim.

Enteresan bir hatıram var, adamın birisi sürekli davet ediyor, ben de “doluyum” diyorum. Bir de bayram günü vaaz edip dua yaparsınız camide. Bayram günü vaazını yaptım, duayı bitirdik. Kapıdan çıkıyordum, adam beni durdurdu, “Hocam bir dakika dedi. Gelecek sene Ramazan’ın birinci günü bize davetlisiniz”. O gün adama söz vermem icap etti ve böylece bir kez davete gittim.

Ramazan’da da iftarlarımı hep evde yaparım. Bir kez iftara gittim. Yemeği yedik. Ev sahibi dedi ki “Hocam, duayı sen yap”. “Ben yapmayayım, başkası yapsın” dedim. “Yok, sen yap” dedi. Israrlaştık. Neyse ben ellerimi kaldırdım, “Amin” dedim. Herkes de ellerini kaldırdı. “Allahümme zid ve la tankus” dedim. Bu kadar. Durdu adam. “Ne oldu?” dedi. “Dua ettim” dedim. “Hocam böyle dua mı olur, o kadar nimet yedin, böyle dua mı olacak?” “Peygamber efendimizin en çok yaptığı dua budur” dedim. “Peygamberimizin yaptığı dört-beş sofraya duası var. Bunların arasında da en fazla yaptığı budur. Ben peygamberden daha mı iyi bileceğim gardaş?”

Sonra yanımdaki hoca dua etti 15 dakika boyunca. Aman Allahım, ne huri kaldı ne zevce kaldı... Ne cennet kaldı, ne cehennem kaldı, hepsini saydı. Sonra adam bana döndü, “Dua böyle olur” dedi.

Törenlerde mevlütlerde şurada burada çok lüzumsuz, şer’e muhalif dualar yapıyorlar. Bunların özel ‘duahanları’ var. Bunlar özel uydurma dualar yapıyorlar. Onun için bu sahada ulema 40-50 cilt kitap yazmışlar.

Peygamberimizin yaptığı duaların hepsini bir araya getiriyorum. Bir dua ansiklopedisi olacak. Tercümelerini de yapıyorum. Fakat okunuşlarını yazmayacağım. Yani Arapça harfleri Latinize etmiyorum. Çünkü okurken hatalar oluyor. Mesela ‘min şerri ma halak’. ‘Halak’ yaratmak demek. Yanlış okursanız traş etmek mânâsına gelir. Duayı bir dille yapma

mecburiyeti de yoktur. İstedığınız dilde yapabilirsiniz. Peygamberimizin dualarını Türkçe de yapabilirsiniz.

Osmanlıca kelimeleri de yanlış okuyoruz. Bunları düzeltmek için yaklaşık 200.000 kelimenin imla kılavuzunu yapıyorum. Ayrıca Arapça yazılmış bazı kitapların edisyon kritiklerini yapıyorum.

Osmanlı tarafından yapılmış üç tane klasik sözlük var. Bunlardan birisi Okyanus. Antep'te bir zat tercüme etmiştir bunu. Cevheri'nin de vardır bir sözlüğü. Onu da Vanlı Mehmet Efendi tercüme etmiştir. Bir de Ahteri Kebir vardır. Muhteşem bir kitaptır. Bu üç sözlüğün bir araya getireceğim. Böylece klasik metinlerdeki kelimelerin %90'ı bunlarda bulunacak.

Yabancılar dokuz kitaba (Kütüb-i Tisa) index yapmışlar. Buna bir hadis sözlüğü yapıyorum. Bugünlerde hadis tercümeleri yapıyorlar ya... Size bir örnek vereyim: Peygamber efendimiz 'sikketün mebruretün' buyuruyor. Bunun sözlükteki ilk anlamı şu anda 'para' demektir. Tercüme etmiş, 'mübarek para' diyor, 'berekatli para' diyor. Allah Allah diyorum, bu ne parası. Peygamberimizin zamanında mübadeleler mal ile olurdu. Sonra Cezeri denilen bir zat var. Onun sözlüğüne baktım. Hadisler için en mükemmel sözlüğü o yapmıştır. Baktım, sikkenin mânâsı neymiş biliyor musunuz hadisteki? Hurma anlamındaymış. Toprak nerede, Süreyya nerede? (iki şey arasındaki farkın büyüklüğü için kullanılır)...

Başka bir şey anlatayım. Türkçe bir kitap okuyorum. Burada 'hakkın kovaları' diye bir ibare geçiyor. Hakkın kovası ne? Dedim bu nasıl bir şey... Sonra kitabın Arapçasını buldum ve baktım. Orada 'edilletül hak' diyor. 'Edille' burada delilin çoğuludur. Delilleri, rehberleri, istinat ettikleri şeyler mânâsına... Mütercim edille sözcüğünü delv kökünden

zannediyor, halbuki onun da çoğulu ‘dila’ gelir; Onu da bilmiyor, alim ya... ‘Kova’ diye tercüme ediyor. Böyle tercümelerimiz de var.

Bir gün ilahiyat fakültesindeki bir hocaya dedim ki, “Bu tercümeleri bu kadar çabuk yapıyorsunuz, ben öyle çabuk yapamıyorum. Hatalar da oluyor. Ne olacak?” Dedi ki, biliyoruz. Bizden sonra gelecek nesil de onları düzeltsin”.

Beklesinler ki nesil gelir. ‘İn vecedel fıraşe fel yebul’. Adamın birisi köle satıyormuş. Sahibine sormuş ki “Bunun bir ayıbı var mıdır?” “Var” demiş, “Gece yatağını ıslatır”. Alacak olan kişi “Sorun değil, yatak bulursa ıslatsın” anlamında o sözü söylemiş. Şimdi biz de gelecek nesil bulursak bunları düzelttireceğiz... Bu halimizle... Bu eğitim sistemimizle hiçbir şey olmaz. Sadece cehalet üretiriz.

Allahımdan ömür diliyorum. Sağlıklı bir şekilde doksanıma kadar yaşayayım. İnsana yük olmak çok zor bir şeydir. Maalesef böyle bir rezalet kepezellikle tutuklandım ve 14 ay hapis yattım. Şu anda bakalım ne olacak. Hayırlısı Allahtan. Cenabı Hak millete, memlekete hayırlar ihsan etsin. Allah, gerçek devlete zeval vermesin. Hükümet ayrı bir şeydir devlet ayrı...

Bölüm 11: Kitaplar ve Alimler

25: Keşfü'l Beyan An-Sıfatül Hayavan Ansiklopedisi

<https://youtu.be/oGKfThT9sog>: Eski eserlerin en büyük kaşifi merhum Prof. Dr. Fuat Sezgin'dir. Allah ondan razı olsun. Adamı 1960 ihtilalinde Türkiye'den kovmuşuz, Almanya'ya gitmiş. İyi ki de gitmiş...

Ecdadımızın yazmış olduğu muazzam kitaplar var. Şimdilerde eskileri beğenmeyenler var ya... Bunlardan birkaçından bahsedeceğim size. Ulemanın yazmış olduğu kitapların tamamını anlatmak için seneler lazım. Benim doktorasını yaptığım kitabın sahibinin 50 kitabı var. Ben bunlardan birine beş yıl zaman harcadım. Benim gibi 50 adamı doktor eder. O beğenmediğiniz hocalar bunlar işte.

Bir gün kütüphanede Erzurum'un hat ile ilgili geleneğine çalışıyordum. Erzurum'da hat geleneği ayrı bir husus. Erzurumlu Hasan Çelebi'ye fahri doktora vereceğiz. Rektör Bey'e dedim ki, "Bununla ilgili çalışmam lazım".

Baktık ki, Erzurum'da hat geleneği muhteşem bir konu. İstanbul'daki ve diğer yerlerdeki hat geleneğinde icazet verilirken hattat yazıyı yazar ve imzasını atar. Çünkü hattat icazet almadan imzasını atamaz oraya. Böyle bir adet var. Bir sayfalık bir yazı yazar, İcazeti veren kişi de ben 'buna icazet verdim' diye yazar, ikisi de imzalarlar. Fakat Erzurum'da icazet geleneği böyle değil. Erzurumluların icazetinde icazeti verenin kimden öğrendiği, onun kimden öğrendiği, onun da kimden öğrendiği gibi silsilesi de icazete yazılır. Bu hat geleneğindeki silsileyi de ta Hazreti Ali'ye kadar dayandırıyorlar. Bu konuda on kadar risale buldum. Bunları araştırmak için

Erzurumlu Feyzullah Efendi'nin İstanbul'daki kütüphanesine geldim acaba bir şey bulabilir miyim diye. Nadir bir kütüphanedir orası.

Yaz mevsimiydi. Orada çalışırken genç bir hanım geldi yanıma, “Bu yazıları okuyor musun sen? diye sordu. Kütüphane Fatih camisinin hemen karşısındadır; köşe başında. “Okuyorum” dedim. “Ya hocam, bizim içerdeki dolaplarda bir kitap var ama nedir ne değildir bilmiyoruz. Onlara bir bakar mısın?” dedi. Gittim, çektim kitaplardan bir cilt, baktım ki Keşful Beyan an Sıfatül Hayavan diyor. Allah Allah. Kitabın baş tarafından biraz okudum, sonra dedim bir de son cildine bakayım. Bu kitap 62 cilt, büyük büyük ebatları var. Altmış ikinci kitaba ‘zeyl’ demiş. Adam kaçırdığı maddeleri de bu cilde yazmış. Eskiden Molla Google olmadığı için... ‘Bu madde 19. cildin falanca yerine girecek’, ‘şu madde 18. cildin filanca yerine girecek’ gibi. Alfabetik. Altmış birinci cilde baktım Y harfi ile bitirmiş.

Bu kitabın yazıldığı sene miladi 1500. Fransa’da Le Grande adında bir ansiklopedi hazırlandı. 1750-1760 yıllarında. Devletin yardımı ile hazırlanmış. Altmış küsur cilttir. Bizim Diyanet daha yeni bir ansiklopedi tamamladı; sene 2018. Daha zeyl yapacaklar... Türkiye’deki bütün ulema akademisyenler yazdı bunları. Toplam 44 cilt.

Demek ki Fransa’dan 250 sene önce, bizimkilerden 500 sene önce adam bu ansiklopediyi yazmış. Üstelik diyanetin ansiklopedisinde bazı maddeleri de dışardan adamlara yazdırmışız. Böyle maddeler de vardır. O da normaldir tabi yazılması. Bu bahsettiğim 62 ciltlik ansiklopediyi ise tek bir adam yazmış.

Dışarıya çıktım, bir adama telefon açtım. O zaman Sayın Abdullah Gül’ün Genel Sekreteriydi. Profesör Doktor Mustafa İsen. Eskiden beri

üniversitede beraber çalıştığımız için beni biliyor. Dedim ki “Bir kitap buldum, filmlerini aldirmek lazım, yardımcı olur musunuz? Sağ olsun “Ben hemen aldırırım” dedi. Aldırdı filmlerini, dijital ortamda incelemeye başladım. Bastırmak için de hazırlamıştım bu eseri, tutuklandığım için kaldı. Hatta bir yerle de anlaşmıştık. Maalesef...

Birinci ciltte adam neslini anlatmış. ‘Benim soyum Hazreti Âdeme kadar gider’ diyor ve yazıyor. Türk asıllı adam. Mısır’da yaşamış. Bir yere geldim baktım diyor ki, ‘Ben bu eseri hazırlarken 3000 cilt kitaptan istifade ettim’. Tabii kendi kendime dedim ki ‘Yahu o zaman dijital ortam yok, fotokopi yok, bu 3000 cilt kitabı sen nasıl topladın? Atma olur da bu kadar da olmaz’ diyorum kalbimden. Baktım aşağıda devamında ‘İşte o istifade ettiğim kitapların adları ve yazarları’ diye listeyi vermiş. 3000 tane kitabı saydı. Bana cevap verdi. ‘Otur yerine!’ dedi.

Sonra dedi ki, bu ansiklopediyi yazarken 1000 alimle görüştüm. Bu sefer sesli olarak “Sen görüşürsün” dedim. Bunlardan birisi de İmam Suyuti. Elif’i yedi ciltte bitirmiş. Sonra diğer harflerle devam etmiş. Son cilde de eksik kalanları yazmış.

İşte eski ulema bu. Şu anda bizim üniversitelerimiz toplansa bunu 50-60 sene de yapabilir mi bilmiyorum. Sadece birinci cildini bastırmayı, geri kalanı da dijital ortamda vermeyi düşünmüştük. Bu ansiklopedi her şeyden bahsediyor canlıların sıfatları anlamında bir adı var.

26: Ali Emiri Efendi

https://youtu.be/fH_gOxZ_EJQ: Kütüphaneler kurmak lazım. Kitap olmadan ilim olmaz. Solakzade dermiş ki “Kesreti kütub kesreti cehalete delalet eder”. Bunu millet ‘Hocanın çok kitabı olmaması lazım’ diye anladı. Halbuki öyle değil. O söz şu anlamdadır: Bir adamın ne kadar çok kitabı varsa o kişi kendisinin ne kadar cahil olduğunun farkına varır. ‘Vay be, neler varmış da biz bunları bilmiyormuşuz...’ der. Hakikaten de öyledir.

Feyzullah Efendi, kütüphanesinde bulduğum 62 ciltlik bu ansiklopediyi 5000 altına satın almış. O zaman 5000 altın Erzurumun yarısını satın alırdı, biliyor musunuz? Kitaba verilen kıymete bakın... Kitaplar kütüphanede yatıyorlar. Gelecek nesli bekliyorlar. Hani hoca diyordu ya ‘Tashih yapacak nesil...’ Daha çok beklersiniz.

Kütüphaneler kurmuşlar. Biz Erzurumda inceledik, 8-10 tane vakıf kütüphanesi kurmuşlar. Sovyet işgali sırasında birçok kitabı Sovyetler’e götürmüşler. Bazı kitapları da Gürcistan’da buldum. Bir kütüphanenin kataloğunu, hangi kitapların olduğunu ve bu kitaplardan kimlerin faydalandığını gösteren listeyi Gürcistan’da buldum. Allah razı olsun o kitapları götürmüşler. Çünkü bugün olsaydı çöplüğe atardık...

Bizim bütün marifetimiz çöpe atmaktır. Bu Cumhuriyet Halk Partisi dönemine mahsus değildir. Bu dönemde de böyle oldu. Başımızdan geçti, sen de biliyorsun. Kuran meallerini, Hadisleri insanlar korkularından çöpe attılar, değil mi? Aynı şey; değişen bir şey yok. Okka her yerde 400 dirhem.

Ali Emiri Efendi aslen Diyarbakırlı. İstanbul’da yaşıyor. Kitap topluyor. Zengin de bir adam. Beyazıt’ta vakfettiği 30.000 ciltlik bir kütüphanesi var. Bir sürü elyazması eser... Onlardan biri de Divan-ı Lügat-üt Türk’tür.

Ali emiri, her gün Beyazıt Kitapçılar Çarşısı’na uğruyor, ‘bugün yeni bir kitap var mı alayım’ diye bakıyor. Adamın birisi bir kitap gösteriyor. Ali emiri bakıyor ki muhteşem bir eser. Adını söylemiyor adama. Diyor ki, “Ne istiyorsun bu kitaba?” Satıcı diyor ki “Sahibi 20 (ya da 30) altın istiyor”. Diyor ki “Üzerimde çok para yok, ben eve gideyim geleyim”.

Fakat korkuyor ki gider de başka birisi gelir kitabı alır. Adama demişki “Hele sen dükkanın anahtarını bir ver”. Ali Emiri Efendi anahtarı almış, Dükkanı kitapçının üzerine kilitlemiş ve eve gitmiş. O zaman kredi kartı da yok ya... Gitmiş çil çil altınları getirmiş adama saymış. “Buyur” demiş.

Adam “Bu kitap ne ki?” demiş. “Onu sonra anlarsınız” demiş. İşte o Divan-ı Lügat-üt Türk. Şimdi Ali Emiri’nin kütüphanesinde duruyor. Şimdinin parasıyla 20 ya da 30 altının değerini hesaplayın. O kadar parayı verip kitap almış. Şimdi biz kitapları çöpe atıyoruz. Bunlar gibi binlerce Ali Emiri var İstanbul’da. O kütüphanelerin hepsi vakıftır. Vakıf sahiplerinin içerisinde kadınlar da vardır.

27: İlginç Bazı Eserler

“Bir eserde altı kitap”

<https://youtu.be/pB-7wZ4qSrY>: Bir kitap göstereyim. Erzurum Müftülüğünde bulunuyor. Araplar bastılar bu kitabı. Kadızade Mehmet Efendi'nin Erzurum Müftülüğü'ne verdiği bir kitabı var. Kitapta bir parmak genişliğinde bir sütun var, sonra genişçe bir sütun var, sonra yine bir parmaklık bir sütun sonra genişçe bir sütun ve böyle devam ediyor. Birinci sütunu üstten aşağıya okuduğunuz zaman bir konudan bahsediyor. İkinci sütunu baştan aşağıya okuduğunuzda başka bir bilimden bahsediyor. Üçüncü sütun başka bir konu, dördüncü sütun başka bir konudan bahsediyor. Konular da birbirinden ayrı. Biri tarih biri coğrafya gibi. Bu kitap 150-160 sayfa. Hepsini birleştirip sağdan sola doğru okuduğunuz zaman da başka bir şeyden bahsediyor. Fıkıhtan bahsediyor. Bir kitapta iç içe beş ayrı kitap yazılmış.

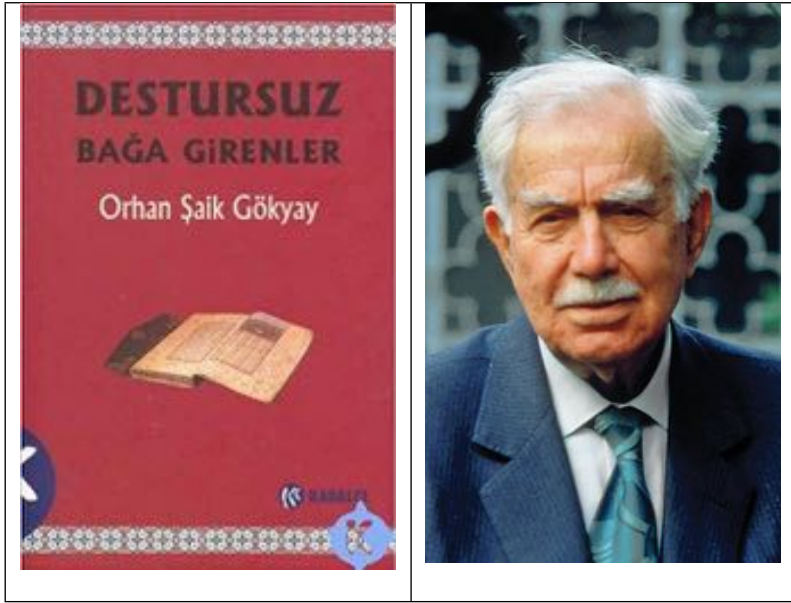
Buna benzer çok eser buldum. Bir tane daha örnek vereyim. İstanbul kütüphanelerinde buldum bunu. Bunda dört kitap iç içe yazılmış. Sayfa sayısı da 150 civarında. Böyle orijinal kitaplar var. Bunlar maalesef kütüphanelerde yatıyor. Araplar birkaçını neşretti.

Bir şey daha anlatayım. Bir Şeyhülislam çıkıyor diyor ki, ‘Sizin yaptığınızda iş mi? Ben size öyle bir kitap hazırlayayım da siz görün’. Bu şekilde yazılmış kitaplarda en fazla beş sütun kullanılmış. Bu Şeyhülislam ‘Ben altı sütunlu yazacağım demiş’. Üstelik bir şey daha yapmış; kitapta üç dil kullanmış. Bir sütunu okuduğunuzda Farsça, diğerini okuduğunuzda Türkçe. Kimmiş bu Şeyhülislam? Şeyhülislam Abdullah Vassaf efendi. Kitabı Arapça yazıyor ama sütunun birinde Farsça diğerinde de Türkçe

kullanmış. Sağdan sola okuyorsun başka, yukardan aşağıya okuyorsun başka bir kitap anlamı var.

Çok cahildiler bunlar canım, çok cahildiler. Şimdi akademisyenlerimiz geldi, diyanet uçuyor şu anda...

28: Orhan Şaik Gökyay

https://youtu.be/H_28RrFqWPU: Ben kütüphanede çalışırken Erzurumlu meşhur alim Ömer Nasuhi Bilmen vefat etti. İslam hukukunu en derinlemesine bilen âlimlerimizden idi. İstanbul Müftülüğü yaptı. Sonra diyanet işleri Başkanlığı yaptı. 1960 yılında Cemal Gürsel onu diyanet işleri Başkanlığına getirmişti. Vefat edince Mahir İz bir kitap yazdı. Dedi ki, ‘Ömer Nasuhi Bilmen sadece din alimi değil, aynı zamanda büyük bir edebiyatçı idi’. O divan edebiyatına da vakıf bir insandır.

Adamın birisi bana Baki’den veya Nabi’den bir beyit getirdi. Ben de dedim ki “Ben beyitleri fazla çözemiyorum ama çözeni bilirim”. Baktım beyite, dedim ki bunu çöze çöze Ömer Nasuhi Bilmen veya Kamil Miras çözer. Çünkü o şiiri çözmek için dini ilimlere de vakıf olmak lazımdı. Fakat Mahir

İz o makalesinde beyitin ne dediğini anlatmıyordu. Ben de o beyti ezberledim, divan edebiyatı ile uğraşan edebiyatçılarımızdan her gördüğüme soruyordum.

Ozamanlar gelen misafirlere üniversitede kütüphaneyi gezdirirlerdi. Çünkü kıymetini bilirlerdi. Bugün kıymetini bilen de yok, artık gezdirmiyorlar. Çünkü bu eserlerden anlayan rektör de yok.

Yavuz Akpınar, Orhan Şaik Gökyay'ı kütüphaneye getirdi. "Edebiyatımızın en büyük temsilcilerindendir" dedi. "Tanıyorum" dedim. Destursuz Bağa Girenler kitabı var. Bu kitabı herkesin okuması lazım. "Buna sor o beyiti" dedi. Orhan Bey'in hanımı da yanındaydı. "Oku beyiti" evladım dedi, ben de okudum. Dedi ki "Yanlış okudun". Bir yerini düzeltti. Ben de "Olabilir" dedim. Sonra biraz durdu ve dedi ki, "Hayır, senin dediğin gibi olacak. Çünkü vezne uymadı bu şekilde". Demek bir şiiri düzgün okumak için aruz da bilmek lazım. Hani bizim edebiyatçıların küçümsediği aruz var ya...

Durdu, durdu, bir anlam verdi. Dedi ki "Oldu mu?" "Hocam, olmadı" dedim. "Tamam oğlum, beni de tatmin etmedi" dedi. Fakat hanımı yanında. Diyor ki, "Orhan, hala çözemedin mi bu şiiri?" Orhan Şaik Gökyay gerçekten büyük bir edebiyatçıdır. Rahmetli olunca kitaplarını da İSAM'a bağışladılar. Hoca heceliyor, hanımı soruyor "Orhan, daha bulamadın mı?" Kütüphaneyi gezdik. Dış kapıya geldik. Hanımı halen sıkıştırıyor. Orhan Bey dedi ki, "Bir anlam buldum, bakalım beğenecek misin". "Bu sefer oldu hocam" dedim. "Bak şimdi tatmin oldum". Hanımına dedi ki, "Sen devam et, ben geliyorum". Hanımı dışarı çıkınca beni köşeye aldı dedi ki, "Evladım, olmadı ama beni hanıma mahcup etmemek için 'oldu' dedin, biliyorum. Ben de tatmin olmadım. Adresini buraya yaz ben çalışayım sana göndereyim bu şiirin anlamını".

Sonra rahmetli gitti bir mektup yazdı bana. “Vesile oldun, bir beyit daha öğrenmiş ve çözmüş oldum” dedi. İki-üç tane Hadisi Şerife işaret var bu şiirde. O mektubu Allah nasip ederse Orhan Şaik Gökyay’ın ölüm yıldönümünde neşredeceğim. Kendi elyazısıyla yazılmış.

29: Ekmeleddin İhsanoğlu

<https://youtu.be/vYVl2yf1SAY>: Seyfettin Özege kütüphanesi çok zengin olduğu için araştırma yapmak için gelenler oluyordu. Bir gün de bir zat geldi. İlahiyat fakültesinden bir hocanın yanına gitmiş. O hoca aldı getirdi. Naci Bolay Hoca. Çok çalışkan bir insandı. Genç yaşta vefat etti. Allah rahmet etsin.

Beni tanıştırdı. “Bu Ekmeleddin Bey” dedi. IRCICA’nın başkanı idi. “Tanıyor musun?” dedi. “Bir yerde ismini görmüştüm. Diyanetin bir İlmihali vardı, onu ingilizceye çeviren zat mıdır?” dedim. “Evet odur”. “Ekmeleddin Bey bir tez hazırlayacak burada” dedi. Doçentlik için miydi profesörlük için mi hatırlamıyorum. Kimya üzerineydi. Tanzimat’tan harf inkılabına kadar Türkiye’de kimya ne durumda idi onu araştırarak. Böyle bir çalışmayı yapabilmek için Seyfettin Özege gibi bir kütüphane gerekli.

Ekmeleddin bey bizim hazırladığımız kataloglardan kitapları buluyor. Numaralarını söylüyor. Ben de kitapları getiriyorum. Akşam oldu, “Senden iki şey rica etsem” dedi. “Buyrun hocam” dedim. O zaman Otel

Polat'ta kalıyor. En iyi otellerden birisiydi. “Gece çalışmam için bunlardan birkaçını yanıma alabilir miyim?” dedi. “Buradan kitap vermiyoruz ama size verelim” dedim. Üç-dört tane kitap aldı. “Bunları kaydedin” dedi. “Ben kaydettim” dedim. Kitapları çantasına koydu. “Bir de bir ricada bulunacağım, burada yemek yiyebileceğim temiz bir lokanta var mı?” diye sordu. “Zaten ben de çıkacağım, size yemek yiyebileceğiniz bir lokanta göstereyim dedim. O zamanın güzel lokantalarından birisine götürdüm. Yemek yedik birlikte. Çıkışta parayı vermek istedi. “Olmaz hocam. O bizim için hakarettir. Burada parayı ben vereceğim. İstanbul'a geldiğim zaman da siz yedirirsiniz” dedim. Başını bükte “Olur” dedi. Yolu da tarif ettim ve ayrıldık.

Böylece Ekmeleddin Bey kütüphanede bir ay kadar çalıştı. Sonra bu çalışmasını yayınladı. Bende de vardır o kitap. Giderken kartını verdi ve dedi ki “Ben önemli bir yerdeyim, bir işiniz düşerse İstanbul'da halledebilirim”.

Aradan iki-üç sene geçti, ben de İstanbul'a geldim. Kartı da saklıyorum. Faruk Beşer adında bir arkadaşım var, orada bir vakfın başkanı, profesör. Biraz muhabbet ettikten sonra “Faruk’cuğum, bende bir kart var da, bu zat ile görüşmek istiyorum” dedim. Kartı aldı ve baktı. Dedi “Bundan bir hafta önceden randevu almak lazım. Onunla öyle kolay görüşülmez”. “Ben basit bir adam mıyım yani? Ben de önemli bir adamım” dedim. “Hele bir telefon aç”. Sekreterine de ki “Bu adam görüşmek istiyor Ekmeleddin Beyle”. Sekreter hanımefendi “Beyefendiye söyleyeyim” demiş. “O adamın adresini alın, benim arabayı gönderin gelsin” demiş.

Ekmeleddin Bey vefalı çıktı. Araba geldi, baktık ki bir limuzin. Ömrümde bindiğim yok. Arkadaş dedi “Limuzin geldi”. Dedim ki, “Faruk, işte benim büyüklüğümü anla. Ben böyle bir adamım ama sen bilmiyorsun

kıymetimi”. Şakalaştık. Neyse, limuzine bindim. Şöför basımı tuttu vurmayayım diye. Arka koltuğa oturdum, sekreter karşıladı, sonra Ekmeleddin Bey karşıladı. “Öğlene yemeğe gidelim” dedi. “İyi olur hocam, gidelim” dedim. Borcu olduğunu biliyor ya, yemek yedirecek.

“Sahilde bir lokantada yer misin?” dedi. “Yerim” dedim. “Bir balık lokantasına gidelim mi?” dedi. “Olur” dedim. “Balıklardan hangisini yersin?” dedi. Ben balık adlarını da bilmiyorum. Fakat duymuşum ki o geniş ince balıklar var ya, neydi adı, kalkan. Dedim gelmişken buraya hiç değilse kalkan yiyelim. Meğer pahalı bir balıkmış. Nereden bileyim ben pahalı olduğunu.

Neyse yemeği yedik çıkacağız, “Hocam parayı ver” dedim. Güldü. “Ben vereceğim dedi zaten”. O zamanın parası 280 TL ödemişti. Benim bir aylık maaşımdı o para, biliyor musunuz...

30: Taftazani ve Seyyidi Şerif

[Seyyid Şerif Cürcânî ve Saduddin Taftazani]

https://youtu.be/uX_l9kqDeLs: Eski âlimlerin hepsini anlatmam mümkün değil. Ancak birkaçını anacağım. Bunların ikisi Seyyid Şerif ve Taftazani.

Seyyid mantık okumak için İran taraflarında bir hocaya geliyor. Hoca “Ben yaşlıyım, sana yeterince faydalı olamam, sen çok zekisin” diyor ve başka birisine gitmesini öneriyor. Türkiye’de Aksaray’da Cemalettini Aksarayı adında bir adam var. Oraya git diyor. O da kalkıyor Orta Asya’dan Konya’ya ilim tahsil etmeye geliyor.

Aksaraya geliyor ki bir kalabalık var. “Nedir?” diye soruyor. Diyorlar ki Cemalettini Aksarayı vefat etti, bugün cenazesi var. Aksarayı oradaki medresenin müdürü. Üç farklı eğitim veriyor. Kapısının önünde öğrenciler toplanıyor, onlara ayakta ders veriyor. İkinci bir grup var, onlarla da medreseye giderken ders yapıyor. Öğrencilere ‘yürüyen’ anlamında ‘meşayıun’ deniyor. Medresede de ‘revakiyyun’ dedikleri öğrencileri var, onlarla kapalı mekanda ders yapıyor.

O medresenin vakfiyesini gördüm. Orada ne diyor biliyor musunuz? ‘el-Kāmûsü'l-Muhît’i ezbere bilmeyen kişi buraya asistan olamaz’. Bu kitap

günümüzde basıldı, 1000 k     sayfa. Onun tercümesini yapan da Gaziantep   Mütercim Asım Efendi. Bugün onu tercüme edecek gücümüz yok. O kadar meşhur ki, ‘Ren  bere camız, mollaya Kamus lazım’ diye bir ata sözü de oluşmuş.

O zaman Molla Fenari de orada talebe. Fatih’in meşhur m  ft  lerinden, İstanbul müftüsü. ‘Ne yapalım?’ diye konuşurken ‘Mısır’da bir alim var ona gidelim’ diye karar veriyorlar. O alim kim? Ekmelettini Baberti; Bayburtlu Ekmeleddin Efendi.

Ekmelettini’nin yanında okuyorlar. Sonra birisi, Mollafenari, İstanbul’a geliyor, Seyyid’i   erif de meşhur Timur’un yanına gidiyor. Bakıyor ki Timur’un yanında bir adam ayaklarını uzatarak oturuyor: Taftazani.

Bu arada Timur’u anlatayım size: O dört dörtlük değil, dört sekizlik bir Müslüman’dır. Timur’a diyorlar ki, ‘Sen dünyaya h  kmediyorsun, bu adam senin yanında ayaklarını uzatıyor’. (Daha Osmanlı İmparatorlu  ’na savaş yapmamış). ‘Sen hiç sesini çıkar mıyorsun’. Timur tarihe geçecek   u sözünü söylüyor: “Daha benim kılıcımın girmediği yerlerde Taftazani’nin eserleri okunuyor”. O dönem Osmanlı İmparatorluğunda Taftazani’nin üç eseri medreselerde okutuluyordu.

Sultanı görüyor musunuz? İlme verilen önemi görüyor musunuz? O ilim ilerler elbette. Seyyidi   erif geldikten sonra insanlar ‘Bu iki alim arasında bir imtihan yapalım’ diyorlar. O zaman ba   tarafta Taftazani, ortada Timur oturuyor. Kazanan ba   k    de otursun diyorlar.

Allame Zemahşeri’nin ‘  l  ike ala h  den min rabbihim’ ayetinde geçen mecaz mıdır hususunun tartışmasını yaptıralım diyorlar. Toplanıyorlar. Birinci gün Taftazani ve Seyyid’in konuşmalarını herkesi anlıyor. İkinci gün insanların yarısı dökülüyor, anlamıyorlar.     nc   gün üç kişi kalıyor,

hakem Seyit ve Teaftazanî. Ne konuştukları belli değil. Sonra hakim karar veriyor, ‘Seyyid haklıdır burada’ diyor. Taftezani buna çok üzülüyor, üç ay sonra kalp krizinden vefat ediyor.

Sonra bu konuda 4-5 eser yazılıyor ‘hangisi haklıydı’ diye. Sonra birisi Taşköprülüzade’nin bu konudaki bir eserini tez konusu yaptı. Birçok alim o meşhur fikir yarışmasında kimin haklı olduğuna dair görüş belirtmiştir.

31: Babanzâde Ahmet Naim

<https://youtu.be/yMLyrbX9koA>: Çok büyük âlimler var, hepsinden bahsetmeyeceğim. Ebu's Suud Efendi'den Molla Gürani'ye kadar. (İç çekiyor). Hey gidi molla gürani. Hey gidi Ebu's Suud Efendi...

Ebu's Suud Efendi'nin çok muhteşem bir tefsiri vardır. Molla Gürani'nin de var. Şu anda basıyorlar Molla Gürani'nin tefsirini. Maalesef Türkler'de öyle bir gayret yok, Araplar basıyorlar.

Bahsedeceğim kişilerden birisi Babanzâde Ahmed Naim. İkinci oğlumun adını da Ahmed Naim koydum. Babanzâde çok iyi Arapça ve Farsça bilir. Cumhuriyetin başında bir karar alınıyor tefsir yazma işi Elmalılı Hamdi Efendi'ye veriliyor. Akif de meali yazacak. Çok hayırlı bir karardır bu. Hadise gelince, buhari de Babanzâde Ahmed Naim'e veriyorlar. Çok iyi Fransızca bilir. 'İlmun-nefs' isimli bir kitabı Fransızca'dan tercüme etmiştir. Psikoloji ile ilgili bir kitaptır. Tercüme ederken de kitaba çok değerli notlar eklemiştir.

Elmalılı Hamdi Efendi de tefsir, hadis, fıkıh, kelam, hepsine hakimdir. İyi bir kurra'dır, iyi bir hattattır. Aşere bilir. Bilmediğini saymak lazım aslında, bilmedikleri daha az.

Babanzâde Ahmed Naim vefat ettiği için tercüme işini Kamil Miras yapıyor. Babanzâde'nin vefat haberini Elmalılı'ya verdiklerinde ayakta duramıyor, oturuyor. Şöyle bir sözü var: 'Ben bundan sonra müşküllerimi (cevaplamakta zorlandığım soruları) kime soracağım?'

Vefatı da ilginç olmuştur. Üçüncü ciltte bir hastalık hadisini tercüme ederken hadiste bahsi geçen ikinci secde kısmında cümleyi yarım bırakıyor. Namaza duruyor, birinci secdeyi yapıyor, ikinci secdede vefat ediyor. Tercüme ile yaşadığı hal de birbirine uyumlu düşüyor.

O zamanlar namazların camilerde sıralarda kılınması için bir proje geliştiriliyor. Bir jüri kuruluyor jüride üç muhteşem adam var. Bunlar Arapgirli Hüseyin Avni, Babanzâde Ahmed Naim ve Ferit Kam. Ferit Kam meşhur udi Ruşen Kam'ın da babasıdır. Önemli bir felsefecidir. Âkîf'in zoruyla makale yazar ama Akif ertesi gün ne yazdı diye merak eder.

O zamanlar belki devlet zorlamaya çalışıyordu insanları sıralarda namaz kılmak için ama bugün camilerde aynısını yapıyoruz biliyor musunuz? Az kaldı camilerin sıralarla dolmasına. Bazı yerlerde sandalyeler var, bazı yerlerde sıra koymuşlar. Burada bir camide gördüm, müezzin mahfilinin önüne sıra yapmışlar. Ruhum sıkılıyor, gitmiyorum artık, ne oldu bilmiyorum. O zaman mecbur tutulan şeyi şimdi gönüllü olarak yapıyoruz. Değişen hiçbir şey yok; okka her yerde 400 dirhem.

Neyse, sıra projeyi jüri üyelerine imzalatmaya gelince iki kişi buna imza atmıyor. Babanzâde Ahmed Naim 'Bu olmaz' diyor. Ferit Kam da imza

atmıyor. Bu heyet içerisindeki bir âlimden beklediğimi bulamadım. Arapgirli Hüseyin Avni imza atıyor ona. Maalesef.

32: Elmalılı Hamdi Yazır

<https://youtu.be/v1KajqhngxM>: Elmalılı Hamdi Efendi hakkında ben size ne söyleyebilirim? Ben size başka bir şey söyleyeyim. Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi vardır. Çok büyük bir âlimdir. Onun ‘Mevkifu’l-Akl ve’l-İlm’ adında bir kitabı vardır. Orada diyor ki, Elmalılı Hamdi Efendi tefsirini *kendisi* Arapça’ya çevirse de Araplar tefsir nasıl yazılır bir görseler. Bu söz Elmalı’ya yeter.

Elmalılı gibi bir adamın yetişmesi için Osmanlı İmparatorluğu’nun yeniden kurulması lazım. Ancak o ortamda bir elmalı, bir Ebussuud yetişir. Bir molla Gürani yetişir. Bir İbn-i Kemal Paşa yetişir.

Bir gün bir imam hoca vardı bana dedi ki “Ne okuyorsun?” Dedim “Elmalı’nın tefsirini okuyoruz Mehmet Tavlâşoğlu’ndan”. Dedi ki “Elmalı Türkçe değil mi? Neyini okuyorsunuz?” “İhlas suresinin tefsirini okuyorduk, bir yerini anlayamadık. Şunu bir göstereyim de sen babanın hayrına bir açıkla” dedim. Kelami bir meseleden bahsediyordu orada. “Ne diyor, biz tam anlamadık” dedim. O da baktı, baktı “Ben de anlamadım yahu” dedi. “Elhamdülillah” dedim. “Neden?” dedi. “Ya anladım deseydin ne olacaktı?” dedim

Bir hatıra geldi aklıma. Gece lisesinde okurken bir delikanlı yanıma geldi. (Burada okuyanlar zaten o zaman hep yaşlıydı. O da ‘delikanlı’ diyorum ya, 30-40 yaşlarında idi). Dedi ki, “Hocam, tefsir alacağım, hangisini alayım?” Dedim ki “Ömer Nasuhi Bilmen’in tefsirini al”. “En iyi tefsir o mu dur?” “En iyi tefsir odur” dedim. Aldı. Sonradan bazı hocalara sormuş ki en iyi tefsir hangisidir? Onlar da demişler ki “En iyisi Elmalılı’nın tefsiridir”. Geldi yanıma, dedi ki “Sen bana Ömer Nasuhi Bilmen’in tefsirini aldırдың ama en iyisi Elmalılı imiş. Neden onu aldırmadın bana?” Dedim ki, “Sen onu anlayamazsın ki, nereden anlayacaksın”. “Türkçe değil mi?” dedi. “Evet” dedim “Türkçe”. “Ya ben onu almalıydım” dedi. Dedim ki, kolay kardeş, sen kaç kuruş verdiysen aldığın tefsire, onu bana sat, git Elmalılı’nın tefsirini al”. “Yok o da dursun dedi”. Gitti Elmalılı’nın tefsirini aldı. Biraz okumuş, bakmış ki hakikaten anlamıyor. “Yahu” dedi “sana o gün bir şeyler söyledim ama sen haklıymışsın. Elmalılı’nın tefsirini aldım ama anlayamadım”. Dedim ki “Getir elini öpeyim”. “Neden elimi öpüyorsun hocam” dedi. Dedim ki “Ya gelsen deseydin ki ‘anladım’. Yine çok büyük alimmişsin ki, anlamadığını anladın”.

Talebelerime hep derdim ki ‘Bana soru sorun. Anlamadığınız yerleri sorun’. Çünkü Soru sormak anlamamanın işaretidir. Anlamadığını anlıyorsun. Sınıfta o kadar adam oturur ki... Anlamaz ki soru sorsun.

Elmalılı çok iyi Fransızca bilir, hat bilir. Tercüme ettiği bir kitaba yazdığı dipnotlarla ‘Ey felsefeci, diyor bak felsefe böyle olur’.

Kalp hastasıydı. Ölürüm de yetiştirememeye endişesi ile tefsirinin bazı kısımlarını kısa geçmiştir. Yalnız Ömer Nasuhi Bilmen’in bir hatırası var. Diyor ki, zaman zaman üstadı ziyarete gidiyordum. Diyordum ki, “Bitireceksiniz, acele etmeyiniz, o kısımları da uzun yazınız”. “Tefsiri

yazdıktan epey bir zaman sonra vefat ediyor. Keşke o kısa geçtiği yerleri de daha ayrıntılı yazsaydı, yetişirdi ömrü” diyor.

33: Ayaklı Kütüphane

[Ahmet Cevdet Paşa Tarih-i Cevdet’inde anlatıyor].

<https://youtu.be/iMepAzsyiyc>: Ayaklı kütüphane denen bir adam var. Bunu Ahmet Cevdet Paşa Tarih-i Cevdet’te anlatıyor.

Bir gün müderris almak için bir imtihan yapıyorlar. Profesör alacaklar, benzetmek gibi olmasın. Ben de profesör olduğum için bunu rahat söyleyebiliyorum. Yoksa bir medrese mezunu bunu söylese ‘vay cahil’ derler.

Müderrislik imtihanının başında da Kazabadi var. Kazabadi çok meşhur bir adam. Mesela, sempozyumunu yaptırdığımız Kadızade Mehmet Efendi, Kazabadinin talebelerindendir.

Daha sonra ‘Ayaklı Kütüphane’ olarak anılacak olan 17-18 yaşındaki bir delikanlı geliyor ve diyor ki “Efendim ben de bu imtihana girmek istiyorum”. “İspat-ı vücut etmek istiyorum” diyor. “Evladım biz burada müderris imtihanı yapıyoruz, talebe imtihanı yapmıyoruz. Onun için sen çık git” diyor. Genç olduğunu görünce öyle diyor sanırım. Delikanlı ısrar ediyor. “Efendim, ben bu imtihana girmek ve ispatı vücut etmek istiyorum”. “Peki” diyor Kazabadi. “Dışarıda bekle, ilk önce seni alacağım”. Kazabadi çok şedid bir adam. Jüri üyelerine diyor ki, “Bu adama zor sorular soracağım ve bilemezse bu önümdeki badalayı (rahleyi) kafasında kıracağım.

Alıyorlar ayaklı kütüphaneyi içeriye. Soruyorlar, cevap veriyor. Soruyorlar, cevap veriyor. Kazabadi gibi bir adam... Neler soruyor acaba? Kazabadi çaresiz kalıyor. “Ne yapalım” diyorlar. Diyor ki “Bunu heyete

alalım”. İmtihana gelen delikanlı birden jürinin bir üyesi oluyor. Görüyor musunuz ilme olan itibarı? Var mı bugün böyle bir sistem? Asistan gidip profesöre böyle bir şey söyleyecek, olacak iş mi? Onu işten atarlar.

Cevdet Paşa diyor ki, ‘Acaba ayaklı kütüphaneye sınavda ne sordular, keşke onları da yazsalar da bilseydik’.

34: Alusizade Mahmut Efendi

<https://youtu.be/-ZiC3jHMhaY>: Erzurumdaki bilimin ne kadar ileride olduğunu göstermek için bir alimden bahsedeyim. Alusizade Mahmut Efendi adında bir zat var. Onun Ruhü'l-Meani diye bir tefsiri var. Otuz cilttir. Elmalılı'nın tefsiri Türkçe'de ne ise Alusizade Mahmut Efendi'nin tefsiri de Arapça'da öyledir. Şair diyor ki şiirinde 'Onun öldüğünü nasıl söylersiniz? Ruhun Meani tefsiri ile o haşre kadar bakidir'.

İstanbul'a gidecek ve padişah ile ve Arif Hikmet Bey'le görüşecek. İstanbul'a giderken erzuruma da uğruyor. Cennetzade adında bir kişinin köşkünde kalıyor 10-15 gün. O zaman kendisine diyorlar ki, 'Burada bir şeyler okut da bizim âlimlere de icazet ver'. Israr edilince Amme cüzünün başındaki dört ayeti kerimeyi 15 gün takrir ediyor. İki zat karşısında talebe olarak dinliyor. Biri Ispirli Cemalettin Ömer Fazıl Efendi, öteki de Recep Efendi diye bir kişi. Fazıl Efendi'yi bulup yazdırdım ama Recep Efendi kim idi bilmiyoruz. İsimsiz ulemadan.

Fazıl Efendi'ye hem Hadis'ten hem de Tefsir'den bir icazet veriyor. Erzurum'daki icazet silsilesinde adı geçtiği için bu icazetini de neşrettim ben.

İstanbul'a giderken de bir seyahatname yazıyor. Orada diyor ki, 'Doğuda Fazıl Efendi ve Recep Efendi gibi alim görmedim'. Sonra Trabzon'a ve Rize'ye de uğruyor.

Babamın bu tefsirin bir cildine kendi rik'a el yazısıyla yazdığı bir şiir var. Onu da okuyayım:

Ömrümün hasılı canım gibidir iş bu kitap

Korkarım ben ölicecek cahil-i nadana düşe

İzzetin hakkı için senden umarım ya Rab

Sahibini hayr ile yad eyleyen ihvana düşe

(Min Kütübül Fakir Muhammed Sadi)

35: *Ebul Ula Mardin*

<https://youtu.be/IFUbJWpwonc>: Bu âlimler içerisinde hukuk fakültesi'nden bir zattan da bahsetmem lazım: Ebula Mardin. Hukuk profesörüdür. Aynı zamanda Sebi-ül Reşad'ın kurucularındandır. Eşref Edip Bey'le beraber Sıratüll Mustakim'i çıkarmıştı. Son devrin yetiştirdiği büyük hukukçulardandır. Hem İslam hukukunu hem de Batı hukukunu bilir. Babası Yusuf Mardin de büyük bir zattır. İhya-i Ulumuddin'i tercüme ve şerhi ettiği dokuz ciltlik bir kitabı vardır. İstanbul Üniversitesi kütüphanesi yazmalarında bulunuyor. Bunların altı cildini neşrettiler. Diğerlerini de yayınlayacaklar.

Ebulula Mardin ayrıca Huzur Dersleri diye bir kitap da yazmıştır. Huzur dersleri şudur: O devirde padişahlar da alim olduğu için (o 'deli', 'sarhoş' dediğimiz padişahlar da hem sanatkârdır hem de âlimdir), padişahın huzurunda ramazanlarda ders takrir edilirdi. Ders okuyana mukarrir, dinleyenlere de muhatap diyorlar.

Muhataplar dinlerken mukarrire soru soruyor, eğer hoca cevap veremezse ertesi gün içlerinden başka birisi mukarrir oluyor. Bunların arasında 30 sene yerini kimseye vermeyen bir adam vardır. 30 sene indiremiyorlar kürsüden. Bu huzur derslerini yazan adamın ben de erzurumlu mustfa necati efendi tarafından tahşiyeli bir takrir örneğinin fotoopisi var.

Ömer Nasuhi Bilmen Hukuki İslamiye'yi yazmış. O zaman İstanbul Üniversitesi'nde basılmış. Ebulula Mardin de ona bir takriz yazmıştır. Kat mülkiyeti ve Mecelle hakkında kitaplar yazmıştır. Muhteşem bir adamdır.

36: İmam Gazali

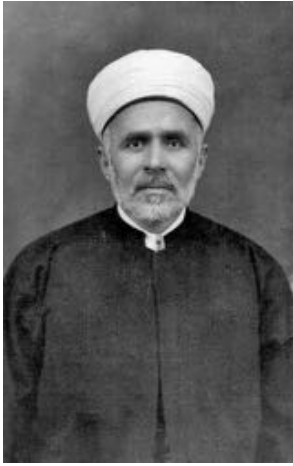
<https://youtu.be/-nCqGX7joo4>: Eski âlimlerden kitaplarını okuduğum, hatta İhya'yı baştan sona kadar okuduğum (Arapçasını) İmam Gazali'den bahsedeceğim.

Gazali her sahada büyük bir bilim adamıdır. Bazı ilimleri de tenkit eder. Beşinci asrın da müceddidi kabul edilir. Enteresan bir şekilde aleyhine de kitaplar yazılmıştır. “Leyse fil imkan ebda’u min ma kân” sözünden dolayı eleştiriyeye de uğramıştır. Yani ‘Bugünkü görülen kainattan daha mükemmeli olamaz’ diyor. Buna itiraz ediyorlar Allah bunun daha mükemmeli de yaratabilir diyorlar. Halbuki Gazali onu demek istemiyor. Şu anda kainatta görülen düzen ve intizam tenkit edilemeyecek kadar mükemmeldir demek istiyor.

Gazali’ye atfedilen bir de hikaye var. Ne derece doğrudur bilemiyorum. Onu anlatayım. Gazali ilim tahsilini yaptıktan sonra memleketine dönmek üzere yola düşüyor. Eşkiyalar bunu yolda yakalıyorlar, ‘Bize biraz altın falan ver, seni bırakalım diyorlar’. ‘Benim altınım falan yok diyor. Kitaplarım var, ilim tahsilinden dönüyorum. Ben zengin bir adam değilim’. O zaman eşkiya başı diyor ki ‘Bunun kitaplarını alın’. ‘Aman, kitaplarımı

almayın'. 'Niye?' 'Kitaplarımı alırsanız ben cahil kalırım. Ben onlara bakarak istifade ediyorum'. Eşkiya başı ona orada bir ders veriyor. Diyor ki, 'Sen nasıl ilim okudun ki ilmin bir merkebin üstünde? Öyle bir ilim öğren ki insanlar onu elinden alamasın'. Gazali anlıyor, geri dönüyor, kitaplarındaki bütün ilimleri satıra değilde sadra döküyor. Onun için derler ki 'El ilmu fi's-sudur leyse fi sutur'. İlim göğüste olandır, satırda olan değil.

37: Allame Kevseri

“Fe men ente hatta yekune leke indun?”

<https://youtu.be/fm56qGBMg1Q>: Ulemadan Zahidul Kevseri. İlk oğlumun adını ondan dolayı Zahid koydum. Bu zatı nasıl tanıdım biliyor musunuz? Hacı Mustafa Efendi vardır. Elmalılı Hamdi Efendi’nin talebelerinden. Erzurumlu. Medine-i Munevvere’ye gitmiş. Orada kalmış. Bir iki kez kendisini ziyaret ettim Medine’de. Erzurum’da gelip para topladı, sonra orada Ribat adında bir misafirhane ve dersane yaptırdı.

Hocalar gelmiş toplanmış. Ben de gariban bir talebe, bir köşede oturuyorum. Dedi ki “Zahidul Kevseri adında bir zat var, onun eserlerini okuyor musunuz?” Zannediyor ki, kendisi okuyor ya bizim hocalar ve müezzinler de okuyor. Dediler ki, “Biz onu bilmiyoruz”. Dedi ki, “Erzurum’un soğukunda olsanız bile, paltonuz var ama paranız olmasa dahi, paltonuzu satın, soğuğa dayanın ve Kevseri’nin kitaplarını alın okuyun”. O sözleri kafama yazdım ve Kevseri’nin kitaplarını toplamaya

başladım. Fakat ne muhteşem bir alimmiş. Tefsirde, kelimada, tasavvufta... Muhteşem bir adam.

Kevseri hakkında Arapçada birkaç tane tez yapılmıştır. Ben de askerdeyken bir kitabını tercüme ettim. Onsekiz yaşında Arapça şiir yazıyor, Nakşibendi tarikatının silsilesini anlatıyor, sonra oturuyor bunu Arapça şerh ediyor. Askerde iken boş kalmayayım diye geceleri de onu tercüme etmiştim. Neşrettim sonra. Fakat o zaman takma ad kullandım. 28 Şubat'ta insanları 'tasavvufçu' diye içeri atıyorlardı. Şimdi nasıl başka türlü atılırsa... Değişen bir şey yok, okka her yerde 400 dirhem...

"Femen ente? hatta yekune leke indun?" Kevseri'nin sözüdür. Bir kitap yazıyor Mısır'da. Oraya da gitmiş. Birisi (Hüseyin Heykel olmalı) diyor ki "Bu bana göre böyle olması lazım". Onun bu sözüne karşılık Kevseri yukarıdaki ifadeyi kullanmış. Bunun Erzurumca tercümesini söyleyeyim mi? "Ola dığa! Sen kimsin ki 'bana göre' diyorsun?!" Şimdi bazı profesörler de bana göre diyorlar ya...

<https://youtu.be/obV2EkMsg0s>: Kevseri bir gün Mısır'da evinde otururken Ezher ulemasından birisi giriyor içeriye. Kevseri Bedrettini Ayneynin (Ayntaplı Bedrettin Efendi'nin) Buhari şerhini mütâala ediyor. Zat diyor ki "Üstadım yeni mi okuyorsunuz o kitabı?" "Bu 20. defadır okuyorum" diyor. Yirmi kere Buhari'yi okumuş. Tabi ondan sonra da ne kadar okudu bilmiyoruz...

<https://youtu.be/zJyQLVqrZwE>: Kevseri 20 kere Buhari'nin şerhini okumuş. Acaba Türkiye'de Buhari şerhini baştan sona kadar okuyan hadis profesörümüz var mı? Bulsam da elini öpsem...

38: Şeyhüislam Tokatlı Mustafa Sabri

<https://youtu.be/9Xumu7PGINY>: Tokatlı Şeyhüislam Mustafa Sabri Efendi. Mısır'a gitmiş. Buradaki Mısır ulemasıyla tartışmaları da kitap olmuştur. Mevkiful Beşer Tahte Sultanil Kader adında muhteşem bir eseri vardır.

Bunun dışında dört ciltlik başka bir kitabı daha vardır. Mevkifu'l-Akl ve'l-İlm. Felsefeye ve kelama çok vakıf bir adamdır. Sonunda Zahid Efendi ile bir meselede münakaşa ediyorlar. Kitabını yazdığında Kevseri ona bir reddiye yazıyor. O zaman Mısır uleması diyor ki, 'Ancak iki denk birbirlerini buldular'.

39: *ibn-i Hacer ve İmam Suyuti*

<https://youtu.be/LcAC3V-8IVA>: İbni Haceri atlamamak lazım. Buhari'ye şerh yazmıştır. Onun hadis üzerinde çok şerhleri vardır. Abartmadan söyleyeyim, bu adamın kitaplarını bugünkü edisyon kritikleyecek olsalar kitapları evimin salonunun her tarafını doldurur. Mübalağa yapmıyorum. Böyle bir alim. İbni Hacer, Hacer'in oğlu. Taş anlamındaki Hacer'in oğlu. Neden İbni Hacer dediklerini bilmiyorum. Mesela bir Türk alim vardır, annesi onu kabristanda doğurmuş o nedenle İbni Melek demişler kendisine. Anneyi kabre koyduktan sonra bebeği olmuş diye anlatırlar. Mesela Kasım bin Kutluboğa'nın babasının adı Kutluboğa.

Suyuti'de aynı şekildedir. Suyuti'nin eserlerini de edisyon kritik ile yayınlasalar bir salonu doldurur. Muhteşem bir adamdır İmam Suyuti. Dokuzuncu asrın müceddidi diye bilinir. Müceddidlere bu isimleri diğer âlimler vermiştir ancak bunların içerisinde 'ben müceddidim' diyen sadece İmam Suyuti vardır.

40: Zehebi

https://youtu.be/N7W_xbq2fzc: Allame Zehebi’de Türk’tür. Çok büyük bir muhaddistir. Onun eserlerini de edisyon kritik ile neşretsek bir salonu doldurur. Bunlar bu aklı nereden bulmuşlar? Bu insanlar 50-60 sene yaşayıp ölmüşler. Gazali 55 yaşında ölmüş. Nasıl yazmışlar bu kitapları, hayretler içerisinde kalıyorum. Bunların bir kitaplarının edisyon kritiğini yani Arapça tabiriyle tahkikini yapmak için dört-beş sene lazım biliyor musunuz?

Burada bir hatıramı anlatayım. Mevzu (uydurma) hadislerin fihristini yapıyorum. Uydurma hadislerle ilgili âlimler 40-50 tane kitap yazmış. Dedim ki, bunların kelime başlıklarıyla bir fihristini çıkarayım. Oturdum yaptım. Zehebi’nin de neyini yapayım? Mizan’ını yapayım dedim. Dört cilt, her biri yaklaşık 1000 sayfalık bir eser.

Nasıl yapıyorum? Yazar hadisleri parantez içerisine almış. Ben de parantez gördüğüm yerde cümlelerin başındaki ilk üç kelimeyi alıyorum. Bu dört ciltlik kitabı yaklaşık dört ayda bitirdim. Bitirince kendi kendime gururlandım, ‘Çögenli sana helal olsun’ dedim. Yaptığım şey, zaten yazılmış bir eserin içerisinden kelimeleri çıkarıp sonra onları alfabetik sıraya koyarak fiş yazmak. Bunu başarınca kendime ‘helal olsun’ dedim.

Sonra kitabın sonunu okudum, diyor ki ‘Ben bu kitabı dört ayda yazdım!!!!????’. Kitabı yazıp bitirmiş dört ayda... Diyeceksin ki peki ne yaptın o zaman? Döndüm kendi kendime ‘Tuuuuu!’ dedim, ‘Hiç utanıyor musun?’

41: Kasım bin Kutluboğa

<https://youtu.be/eXqEM45Dknw>: Meftunum onlara. Onun için bu Türk aliminden de bahsetmeden geçemeyeceğim. Kasım bin Kutluboğa. Babasının adı Kutluboğa. Bu kişi hem fıkıh hem de hadis alimidir. Muhteşem bir adamdır.

Hadis tahriri yapar. Binlerce hadisin nerede geçtiğini bilir. ‘Molla Google’. Ben bunlara ne diyorum biliyor musunuz? ‘Bunların bir terabayt değil, 1000 terabayt, 2000 terabayt 3000 terabaytlık hafızaları var’.

Bunları anlatmamın sebebi, gençler bu insanları tanınsınlar da eserlerini okusunlar dıyedir. Bu kişinin ihtiyar hadislerinin tek tam nüshasının tıbkı basımını ilk neşredenlerden birisiyim ben.

Molla Abdurrahmanı Camii’nin talebelerinden ikisi var. Birisi Abdulgafur, birisi İsam. Hangisi olduğunu bilmiyorum ama bunlardan birisi ‘Ben bu işi yapamayacağım, okuyamayacağım’ diyor ve memleketine gitmeye karar veriyor. Yolda bir taşın yanına geliyor bakıyor ki taşın üzerine bir su damlıyor. O kadar damlamış ki, taşta yer etmiş. ‘Senin kafan bu taştan daha mı geri!’ diyor. ‘Su bile damlaya damlaya taşta yer etmiş. Git geriye, tekrar ilim tahsiline devam et’. Geriye dönüyor ve sonunda hocası Molla Camii’nin kitabına muazzam bir şerh yazıyor. Şimdi haşiyelere itiraz ediyorlar ya, keşke okusalar da anlasalar haşiye nedir.

42: Tokathı ibni Kemal Paşa

Zunubi ke mevcil bahri bel huve ekseru

Fe eşgeruha keddevdi bel hüve ekberu

Velakinnehu indel kerimi iza afa

Ke uezbizubabi bel hüve eşgaru

<https://youtu.be/SEBklhq9HWM>: İbn-i Kemal Paşa askerdir. Padişahın yanında Şeyhülislam'ın çok hürmet gördüğünü görünce (Genelkurmay başkanlığına kadar çıkmış bir adam) diyor ki, şehyhulislam var iken

genelkurmay başkanı olmanın hiçbir hükmü yok. Ne yapmak lazım? Şeyhülislam olmak lazım.

Bu sefer ilim tahsiline başlıyor ve sonunda Şeyhülislam oluyor. Öyle bir muazzam Şeyhülislam ki, bir gün seferden dönerken atının ayağından sıçrayan çamur padişahın elbisesine değiyor. Çok rahatsız oluyor padişahın üzerini kirlettiği için. Korkuyor da. Ne diyor padişah biliyor musunuz? Padişahın ilme hürmetine bakın: “Bu kaftanımı alın, öldüğüm zaman tabutumun üzerine serin. Ulemanın atının ayağından sıçrayan çamur benim için iftihadır”.

İbn-i Kemal Paşa’nın 300 tane kitabı var. Muhteşem bir adam. Her sahada kitap yazmış. Tefsiri de vardır. Araplar neşretti tefsirini. Farsça ve Türkçe divan şiiri de vardır. Bir tane beyit Arapça yazmıştır. İşte bu beyit de odur. Tercümesini yapayım ben. Hatıra olarak bir hattata, Bilal Hoca’ya yazdırdım, tezhiptettirdim ve astım. Bana da ümit kapısını açtı bu şiirle. (Davd Büyük dağlara derler). Diyor ki,

Günahlarım denizin dalgaları gibidir; belki daha çoktur.

En küçüğü en büyük dağ gibidir; belki daha büyüktür.

Fakat o kerim olan Allah’ın affettiği o günde

Sineğin bir uzvu kadardır; belki daha da küçüktür.

Benim de günahlarım çok. Ama Cenabı Allah’ın katında bir sivrisineğin kanadı kadar olur inşallah.

43: Fuat Sezgin

“Siz haddinizi bilmiyorsunuz”

<https://youtu.be/Rp1HwsUuGYs>: Fuat Sezgin’den de bahsetmem lazım. Altmış ihtilalinde sürmüşler onu; bugün bazı insanları hapse attıkları gibi. Fakat o zamankiler daha insaflıydı, hapse atmıyorlardı; sadece işlerine son veriyorlardı. Şimdi bir de üstüne hapse atıyoruz. Kepazelik! İlim adına üzülüyorum. İslam adına üzülüyorum. İnsanlık adına üzülüyorum. Gavurlardan da utanıyorum. Ne yapalım...

Fuat Sezgin’i 60 ihtilalinde üniversiteden atıyorlar. O da Almanya’ya gidiyor. Almanya buna bir Enstütü kuruyor, diyor ki ‘burada çalış’. Dünya kadar para veriyorlar.

Fuat Sezgin şunu yapıyor: eski âlimlerin yaptıkları çalışmalarla yabancıların yaptıkları çalışmaları mukayeseli olarak yayınlıyor. Mesela büyük kan dolaşımı ve küçük kan dolaşımı hakkında Batı’da yazılmış eserleri alıyor, sonra da o konuda İslam âlimlerinin yazdıklarını çıkarıyor. Bu şekilde 3000 cilt kitap neşretti Fuat Sezgin.

Muhteşem bir adam. Erzurum orta okulunu ve lisesini bitirmiş. Rektör Beye dedim ki “Bu zatı davet edelim, gelsin bir konuşma yapsın”. Rektör Bey tanımıyordu fazla. Hatta “Açılış konuşmasını yapsın” dedim. Bana da itimat ettiği için olabilir dedi.

Fatih Akçay ve Almanya’da bir arkadaşımınla birlikte Almanya’ya Fuat Sezgin’i ziyarete gittik. Ensttüyeye, İslam Araştırma Merkezi’ne gittik. Almanya’da İslam Araştırma Merkezi var. Almanlar yapmışlar bunu, Türkler değil. Başkanı vefat edince de yerine Fuat Sezgin’i koymuşlar. Suud devletinden Fuat Sezgin bir kitap için ödül almıştı. O zaman bir milyon \$ vermişlerdi.

Fuat Sezgin Türkiye’de de bir müze kurdu. Burada ben de birkaç ay ders verdim. Ancak tutuklandığım için derse devam edemedim. Fuat Bey orada klasik Arapça öğretmemi istemişti. O eski bilimi tekrar kalkındıralım diye... Evet, ben de Fuat Sezgin’le aynı kadere uğradım. Fakat yaşımlı ileri olduğu için bir tarafa gitme şansım yok. Çöğender’de kalacağım Allah izin verirse. Veya başka bir yerde...

Fuat Sezgin yabancı dil de biliyor. Fazla değil, 26 dil. Bizim ulemamıza kavuşması mümkün değildir. Ulemamızın dil seviyesini de anlatayım size. Bir arkadaş ingilizceden imtihana giriyor. Altmış beş puan alması lazım, bir türlü alamıyor. Dekan bey Ahmet Çakır da çok şakacı olduğu için sesliyor. “Ne oldu Özer? (vefat etti Allah rahmet etsin) Geçebildin mi?” “Hocam geçemedim”. Diyor ki, “Sadi-i sesleyin hele bakalım ne diyecek”.

Geldim, dedi ki “Bizimki gene geçememiş Sadi, biliyor musun?” “Yahu hocam, dedim ingilizce dediğin ne ki Allah’ını seversen, onu geçemiyor?”. “Nasıl Sadıcığın? Hele bir anlat” dedi. “Hocam, kelimeleri dizersin. Dizdikten sonra kimisinin başını ‘at’, kimisinin başına ‘it’, kimisinin

başına ‘of’, (Özer’e döndüm) kimisinin başına da ‘tu’ koyarsın, olur İngilizce. Bizim İngilizcemiz de budur. İngilizce tıp fakültesi açıyoruz. Hoca slaytları yansıtıyor, okumasını bile doğru dürtüs bilmiyor...

Fuat sezginin ofisine gittik. Biraz erken gittik verilen randevudan. Bir hanım gelip gidiyor biz beklerken. Meğer eşiymiş. Fuat beye demiş ki, “Bu beyler erken geldi bekliyorlar, üstelik Erzurumdan gelmişler”. “Al onları içeriye” diyor. Neyse girdik, hoca “Siz kimsiniz, ne istiyorsunuz?” dedi.

“Ben Doğu Dilleri’nde hocayım, Bu arkadaş tabip, bu da Almanya’da ihracat-ithalat yapıyor” dedim. “Peki neden geldiniz buraya?” dedi. “Hocam sizi Erzurum’a davet edeceğiz”. “Ben Erzurum’a nereden geleceğim?” dedi. “Şu masanın üzerindeki kağıtları hele bir getir” dedi. Gittim aldım, bir tomar kağıt.

“Arapça biliyor musun?” “Biraz biliyorum” dedim. “Farsça biliyor musun?” “Biraz da Farsça biliyorum” dedim. Arap ülkelerinden devlet başkanları Fas, Tunus, Cezayir, İran devlet başkanı davet mektupları yollamışlar. “Ne yazıyor?” dedi. Dedim “Seni davet ediyorlar”. “Ben onlara gidemiyorum, Erzurum’a nereden geleyim?” dedi. Dedim “Erzurum’a geleceksiniz hocam”. “Neden gelecekmişim Erzurum’a!!!!?” dedi. “Erzurum’da ortaokul ve lise okudunuz, onun için geleceksiniz Erzurum’a” dedim. Durdu, “Çok doğru söylüyorsun. Hakikaten erzuruma gelmem lazım” dedi.

“Peki beni ne kadar tanıyorsun sen?” dedi. “Belli, biraz Arapça ve Farsça biliyorsun”. “Hocam, sizin mezuniyet tezinizden başlayayım” dedim. “O bir şeye yaramaz” dedi. “Nasıl yaramaz? Şu anda sizin mezuniyet tezinizin seviyesinde doktora yaptıramıyoruz”. Bu sözden çok mutlu oldu hoca. Sonra, “Ya seviye o kadar düştü mü?” dedi. “Erzurum’da ilim var mı?”

dedi. “Hocam, Ulu Camiinde ilmin cenaze namazını kılacaklarını söylediler, koştum, kavuşamadım” dedim. Dedi ki “Ben Almanya’ya geldiğimde İstanbul’da da ilim yoktu zaten”.

Erzuruma gelmeyi kabul etti. “Eşim ne olacak?” dedi. Ben de “Gidelim, yengeyi de davet edelim” dedim. “Ula köylü, ‘yenge’ deme” dedi. “Ya ne diyeyim?” “Hanımefendi diyeceksin” dedi. Gittik dedim ki “Hanımefendi, hocam erzuruma gelecek. Sizi de davet etmek istiyorum”. Hanımefendi de altı dil biliyor, fazla değil. Kitabı da var. Şöyle dedi: “Biz her gece Erzurum’la yatıyor, Erzurum’la kalkıyoruz. Erzuruma geliriz inşallah”. Hoca geldi, fakat hanımefendi rahatsız olduğu için gelemedi.

Hocaya Erzurum’da eski gezdiği caddelerde eşlik ettik. Su içtiği çeşmelerden tekrar içti. Bir de konferans verdi. Konferansında bir takdim konuşması yaptım ben. Hoca anladı ama oradaki dinleyenlerin yarısı anladı, yarısı anlamadı. Aynen Seyyidi Şerif ve Taftézani’de olduğu gibi...

Sonra hoca ikinci sefer yeniden geldi. Bu sefer fahri doktora verdik kendisine. Sonra bir köşe açtık kütüphanede. Bastırmış olduğu kitapların hepsini satın aldık ve o köşeye koydurduk.

Fuat Sezgin Erzurum’a geldiğinde bir hocamız ondan memleketin sorunlarını teşhis etmesini istemişti. Israr edince kısaca “Siz haddinizi bilmiyorsunuz” demişti. Evet, biz haddimizi (sınırlarımızı) bilmiyoruz. Trafikte haddimizi bilmiyoruz, başkalarının yolunu kapatıyoruz. Sıra beklerken haddimizi bilmiyoruz, başkalarının önüne geçiyoruz. Konuşurken haddimizi bilmiyoruz, bileni dinlemiyoruz.

Fuat sezgin hoca vefat etti Allah rahmet etsin. Muhteşem bir adamdır. Ziyaretine gittiğimizde dedim ki “Hocam, iyi ki seni 1960’ta üniversiteden atmışız, yoksa bu kadar eseri çıkaramazdın”. “Çok doğru söylüyorsun,

Almanya'ya gelmeseydim bunları yapamazdım" dedi. "Sizin eserlerinizi bile neşredemezdik" dedim.

44: Abdurrahman-ı Cami

https://youtu.be/_zfEhuXq1GY: Abdurrahman-ı Cami’i de anlatayım biraz. Fatih kendisini davet ediyor. İstanbul’a gitmek üzere yola çıkıyor, Konya’ya varıyor. Mevlana’yı ziyaret ediyor, çünkü onun da Farsça Divan’ı vardır. Medreselerde okutulan Molla Cami adında kitabı da vardır. Orada bir beyit yazıyor Konya’da onu okuyayım:

“An feridun-i Cihan-ı Manevi

Bes buved burhan-ı kadreş Mesnevi

Men çi güyem vasf-ı ân âlicenab

Nist peygamber veli dared kitab

O Ma’nevi Cihan’ın yeganesidir,

Buna delil olarak mesnevi yeter.

Ben o zat hakkında ne söyleyebilirim ki,

Peygamber değil ama kitabı var.

Sonra orada iken Fatih'in vefat ettiğini öğrenince geriye dönmeye karar veriyor. Kuranı Kerim'in tefsirine de başlıyor ama zannedersem bitiremiyor. Padişaha da tefsiri takdim etmek üzere gidiyor ama göremiyor. Geri dönüyor.

Molla Camii'inin çok güzel fablları da vardır. Onlardan bir tanesini anlatayım. Baharistan adında bir kitabı vardır. Fabl ile doludur. La Fonten diyoruz ya hep fabl yazdı. Kendi tarihinden insanlar var, onları anlatsana...

Keçi ile koyun arkadaş olmuşlar. Koyun da Ankara koyunu değilmiş herhalde, Erzurum koyunuymuş. Meşhur bir kuyruğu var. Bir yere geliyorlar oradan atlamaları gerekiyor. Koyun "Önce sen atla" diyor, keçi de koyuna "Önce sen atla" diyor. Koyun atılıyor. Erzurumlu olduğu için saf. Atlayınca kuyruğu kalkıyor ve edep mahalli görülüyor. Keçi bağırmaya başlıyor "Gördüm, gördüm, gördüm..." "Ulan ne gördün?" "Edep yerini gördüm". Koyun diyor ki, "Ya senin kuyruğun hep kalkık, seninki hep gözüktüyor da benimki bir defa görüldü diye niye bu kadar gürültü çıkarıyorsun?" İğneyi önce başkasına değil, kendine batırmak lazım...

45: İmam Buhari ve İmam Maturidi

<https://youtu.be/k9bpfAZvEeA>: İbn-i Haldun'un sözünü söylemiştim; atladık. Nedir Orta Asya uleması? Mesela Nesefî adında birisi var, sadece kendi asrındaki hadis ravilerinin hayatlarını yayınlamış. Tamamı elimizde olmayan eksik bir eseri var. Bunun bir cildini beş-altı cilt olarak neşredebildiler.

Bunların içerisinde çok büyük âlimler var. Birincisi İmam Buhari hazretleridir. İmam Buhari Özbekistan'da Buhara'da bir köyde yatıyor. Ben bunların kabirlerini de ziyaret ettim. Hatta bir talebemi aldım, gittik Buhari'nin kabrinin başında Buhari okumaya başladık. Allah'ın kitabından sonraki en büyük kitap Buhari'dir. Çok kaliteli olmamakla birlikte Diyanet de altı cilt olarak neşretti onu. Daha sonra bir tıbbî basım yaptı. Muhteşem Biliyorsunuz itikatta iki mezhepimiz vardır: İmam Mâturidî ve Eşeri. İmam Maturidi de orada. Kabrini ziyaret ettim. Sırf onun kabrini ziyaret etmek için üç defa Özbekistan'a gittim. Birinci gidişimde bir Yahudi kadının

bahçesinde idi. Ziyaret edemedik. O zamanın müftüsü Mustafa Efendi vardı. “Hocam, burayı istimlak edeceğiz ama kadın parayı giderek arttırıyor” dedi. İkinci kez gittim yine giremedim. Üçüncü gidişimde rektör beyle birlikte gittik. Kabir İstimlak edilmiş ve müftülük yapılmış idi.

Nakşibendi tarikatının da önemli isimleri var orada. Onları da ziyaret edelim dedik. Kabirleri bozmamışlar, çok güzel yapmışlar. Bizde olsaydı kabirleri taşımışlardı, hatta mezar taşlarını kaldırım yapmışlardı şimdiye kadar. Bizim Erzurum’da var biliyor musunuz? Mezar taşlarını sökmüşler caddelere kaldırım taşı yapmışlar. Böyle bir rezalet var. Sovyetler birliği bundan daha şerefli. Kaldırım taşı yapmamış; orada kalmış.

şu anda onları okumadığımız için İslam dinini de bilmiyoruz nedir ne değildir diye. Kitaplarda kalmış...

47: Zemahşeri ve Serahsi

https://youtu.be/oTV_GTTiMcM: Eski alimleri bulundukları yerlerde ziyarete gidiyordum. Sigara içmediğim için sigara paralarını biriktiriyordum ve buralarda harcıyordum. Türkmenistan'a da gittim. Orada Seraks'ta Mebsudi Serahsi'nin kabrini ziyaret ettim.

Serahsi kimdir? Mebsud adındaki kitabını 30 cilt olarak tercüme ettiler. Fıkıhla ilgili bir kitabı var ama nasıl yazmış bunu...

Ne yapmışsa padişah kızmış Serahsi'yi bir kuyuya atmış. Yanında kitapları da yok ama kitaba ihtiyacı da yok. Zaten kendisi molla Google. Boş durmamak için o meşhur kitabını kuyudan dikte ediyor, talebe de yukarıda yazıyor. Kendisi kuyuda hapiste, öğrencisi de yukarıda. Eskiler daha

insaflıymış. Öyle ki, talebelere müsaade etmişler. Biz cezaevinde kitap istiyorduk, kitap vermiyorlardı.

Otuz ciltlik kitabını kuyudan yazdırmış. Konuları çok değişiktir. Bir konudan başkasına geçer. Mesela zekat bahsinde fıkıh da anlatır salattan da bahseder. Kuyudan yazdırdığı için bir insicam yok. Sonra Araplar bunu neşrettiler ve bir fihrist yaptılar. Hangi konuların nerelerde geçtiğini belirttiler. Fıkıhtaki temel kitaplardan biridir.

İmam Muhammed'in Kitabul Kesb'ine bir şerh yazmıştır. Para kazanmak çok faziletli bir şeydir biliyor musunuz? Sevaptır. Namaz kılmak ne kadar sevap ise para kazanmak da o kadar sevaptır. Kitapları okumak lazım ki, müslümanlığın ne olduğu anlaşılsın.

Allame Zemahşeri Türkistan'ın bir kazasında. Zemahşer denilen bir yerde. Fakat oraya gitmek için izin almak lazım, uzun uzadıya bir iş imiş. Onun kabrini ziyaret etmek istiyordum.

Zemahşeri kimdir? O da Türk ulemasından bir zattır. Kendisi Kabeye gidiyor, orada hiçbir kitaba müracaat etmeden Kabetullaha karşı oturarak Keşşaf adındaki kitabını yazmış. Muteziledir. İtikatta ehlisünnet değildir. Fakat mezhep olarak hanefidir. Kitabı Osmanlı medreselerinde 500 sene okutulmuştur. Hiç önemli değil mutezile oluşu. İlim başka bir şeydir...

Ben hapse girince kitabımı engellediler. Ne var ki kitap engellemekte? İlim seviyesi çok yüksek ya, ilme itibar çok yüksek ya onun için yapıyorlar... Ama Zemahşeri'nin kitabını 500 sene okutmuşlar. Mutezile olmasına rağmen okutmuşlar. Şimdi okutulmuyor. Neden? Çünkü okuyacak adam da kalmadı okutacak adam da yok.

Kabeye karşı kitabını yazdığı için kendisine Carullah demişler. Allah'ın komşusu mânâsına. Bir gün Arabistan'da bir tepeye çıkmış, "Gelin dedenizin dilini benden öğrenin, size dil öğretelim" demiş.

Merv'e gittim. Orada duruyorum. Bir adam da orada iş yapıyormuş galiba. Bir de yaşlı bir adam var orada, oda Türk. Yalnız bu yaşlı adam beni tanıyor. Dedim ki "Zemahşer'e gitmek istiyorum. Allame Zemahşeri'yi ziyaret etmek istiyorum. Ancak bunun iznini nasıl alacağız?" Genç adam dedi ki "Ya hocam neye gideceksin oraya?" "Hayrola? Neden gitmeyecekmişim" dedim. "O mutezile idi hocam" dedi. Rengim o kadar değişmiş, o kadar öfkelenmişim ki, o yaşlı adam dedi ki "Kalk kaç buradan; bu adam seni dövecek". "Bana bak!" dedim. "Onun mutezile oluşu senin ehlisünnet oluşundan 1000 defa hayırlıdır. Çünkü Allame Zemahşeri Allah'ı tenzih için o kadar sıkıntıya düşüyordu. Senin ne tenzihten ne de ötesinden haberin yok be cahil!" dedim. "Sen ehlisünnet değilsin" dedim. "Senin ehlisünnetten nasibin bile yok. Yüzde ihtimalin bile yok" dedim.

Bunu neden söyledin biliyor musunuz? Taftezani'nin eserini Osman Bektaş'tan okuyoruz, Osman Bektaş'a birisi dedi ki, "Hocam, bunları neden okuyoruz? Bu mezheplerin hepsi gelmiş çıkmış gitmiş. 60-70 tane mezhebi anlatıyor bize burada". Osman Bektaş'ın ona söylediği bir söz vardır. "60-70 bozuk mezhebi bileceksin ki ehlisünneti anlayasın. Eğer bunları öğrenmezsek sen ehlisünnetin ne olduğunu da bilemezsin. Sen 60 tane mezhep taşıyorsun da haberin yok" dedi. "Sende cebriyecilik de var, mutezile de var ama ne olduğundan haberim yok" dedi. Okuyacaksın ki öğrenesin.

Bölüm 12: Sadi Hoca'nın Unutamadığı Hatıralar

48: Babasının Vita Hatırası

Babam rahatsızlandı. Ciğerlerinde su topladı. O zamanlar Erzurum'da sadece 3 doktor var. Osman Arı eniştemiz olduğu için ona götürdük. Baktı, ciğerindeki suları büyük iğnelerle boşalttı. Sonra da babama bir tavsiyede bulundu. "Hacım, bundan sonra sakın tereyağı yemeyin" dedi. "Vita ve Sana yiyin".

O zaman doktorlar herkese Vita ve Sana yediriyorlardı, maalesef. Neyse, doktor çıktı. Birtakım ilaçlar da yazdı. Biz kalktık giderken babam nereye gittiğimizi sordu. "Baba, hem ilaçları alalım, hem de sana Vita alalım" dedik. "Oğlum, oturun. Bana Vita ve Sana getirmeyin. Allah ineği yarattığına göre onun yağını yemek iyidir. Tereyağından vazgeçmeyin" dedi. Sonra Turgut Özal'ın doktoru DeBakey'in Türkiye'ye geldiğini ve tereyağı yemeyi tavsiye ettiğini hatırlıyorum.

49: Medrese Hatıraları

Medrese hatıralarım bir kitap olur ama birkaçını anlatayım.

Hocasının Tavsiyesi

<https://youtu.be/jAtGwVfh5OY>: Hangi hocam olduğunu hatırlamıyorum. Derse başlayınca “Sana bir tavsiyede bulunayım” dedi. “Buyurun” dedim. “Eskiden Molla’nın birisi ilim tahsiline gitmiş” dedi. Tabii ilim tahsilinde 10-12 sene geçmesi lazım. 5-10 sene geçmiş demek ki. Yol uzak, hoca bulacaksın gideceksin, araba yok. Hatta at yok, eşek yok, yayan... Buradan kalkıyorsun taa Orta Asya’ya gidiyorsun bir alimle görüşmeye. İşte Orta Asya’dan Seyid Şerif kalkıyor Konya’ya geliyor görüşmek için. O da bakıyor ki ozat ölmüş. Böyle zor işler...

Neyse, çocuk tahsile gidiyor, 10-12 sene sonra dönüyor. Anası o sırada damdaymış. Bakıyor, oğlunu tanıyor. ‘Bu benim çocuk’ diyor. Babasına haber veriyor. Diyor ki “Bizim oğlan geliyor” karşılayalım. Babası diyor ki, “Hanım, içeriye gir, kapıyı kapat. Oğlanı içeriye alma”. Herhalde Erzurumluymuş... “Yahu herif” diyor. “Oğlan 12 sene sonra gelmiş, sen içeriye alma diyorsun...” “Yok, yok” diyor babası. “Kapıyı kapat, içeriye alma”. Babası pencereye çıkıyor. “Oğlum, bir sorum var, onun cevabını bilersen seni içeriye alırım. Yoksa almam” diyor.

Çocuk da molla ya, kendine güveniyor. “Sor baba” diyor. “Oğlum, peygamberimizin bir hadisi şerifi var. Diyor ki, “Ulemayı ümmeti ke enbiya-i Beni İsrail”. Yani ümmetimin âlimleri beni İsrail’in peygamberleri gibidir. Buradaki ‘veçhi şebah’ nedir? Benzetmede iki yön vardır. Nerede benziyor? Mesela güzel bir kızı güle benzetince neyini güle benzetiyor? Kırmızı olduğu için yanağını benzetiyor. Bir de benzeme yönü

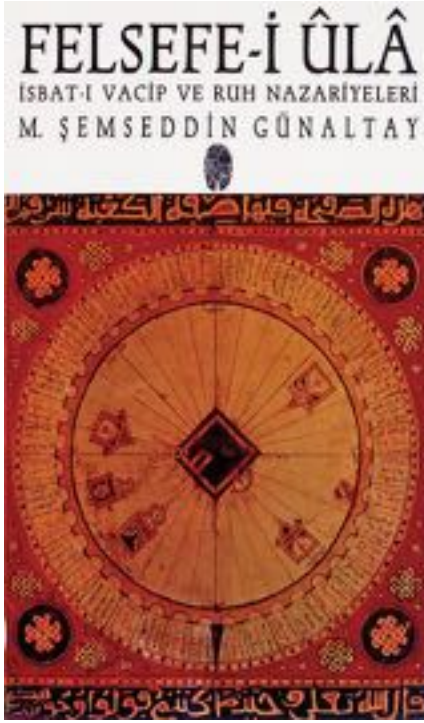
lazım. Çocuk cevap veriyor, baba beğenmiyor. Başka cevap veriyor, onu da beğenmiyor. Sonunda “Oğlum git, öğren öyle gel, yoksa içeri almam” diyor. “Baba hiç değilse bir yemek yiyeyim de öyle gideyim” dese de adam kabul etmiyor.

Neyse, çocuk geri dönüyor. Gidiyor tahsiline devam ediyor. Ona soruyor, buna soruyor, bakıyor ki tatmin edici bir cevap alamıyor. Kendi verdiği cevaplarla aynı. Diyorlar ki senin sorunun cevabını falan memleketteki filan kişi bilir. Kalkıyor oraya gidiyor. İçeriye giriyor ki büyük bir kalabalık var. “Bu ne?” diyor. Diyorlar ki “Falan adamı idam edecekler”. “Hele bak” diyor. “Adamı idam edecekler, sorumu da soramayacağım”. Adamı idam ediyorlar. Millet dağılıyor. Diyor ki ‘Gideyim hiç değilse ölüsüne sorayım’.

Gidiyor yanına ki henüz daha canı çıkmamış. Asılan alim şöyle diyor: “Ya Rabbi, bana iftira eden adamı, bu iftiradan dolayı beni idama mahkum eden hakimi, yalancı şahitleri, Burada beni seyreden insanları affetmedikçe canımı vermem”. Çocuk anlıyor. Veçhi şebek buymuş. Sabır, Sabır, sabır...!!!! İlim sahibi sabretmesi lazım. Başına çeşitli şeyler gelir ama sabredecek. Sabır çok önemlidir.

Vel Asr’daki Vav Harfi

<https://youtu.be/73VUZWVxJEs>: Şemsettin Günlaltay Cumhuriyet Halk Partisi’nden Başbakanlık da yapmıştır. Muhteşem bir âlimdir biliyor musunuz? Felsefe-i Ula’sını okumak lazım. Ey felsefeciler, Felsefe-i Ula’yı okuyun. Şemsettin Günlaltay muhteşem bir felsefecidir.

Şemsettin Günaltay hatıralarında anlatıyor. Birkaç tane kitabı var, ismini şimdi hatırlayamadım. Eleştiri için yapmış ama onu da anlayamıyoruz.

Molla'nın birini imtihan ediyorlar. Müderris soruyor. Eğer iyi okumamışsa erteleyecekler sonraki sene çağıracaklar sınava. “Vel Asr’daki vav ne içindir?” diyor. “Hocam” diyor, “oradaki vav atıf içindir”. Halbuki kasem içindir. Atıf olması için öncesinde bir şey olması lazım ki onu oraya bağlayalım. Atıf ne demek, bağlaç demek. Ve kelimesini yukarıya bağlamak için başka bir şey olması lazım. Vel Asr’ın öncesinde başka bir şey yok. Müderris diyor ki “Buna olur verelim”. Yanındakiler itiraz ediyor. “Hocam yanlış söyledi, ‘kasem içindir’ demesi lazımdı”. “Yok öyle değil.

Bu delikanlının babasını da ben imtihan etmiştim. Aynı soruyu sormuştum. Babası ‘orada vav mı var?’ demişti. En azından oğlu vavı inkar etmedi???

”.

50: Öğrencilere Baklava ısmarlayan Mustafa'nın hikayesi

<https://youtu.be/3BSiWgGAQjc>: Ben talebelerime şunu söyledim: Soru sormak anlamanın işaretidir. Samimi olmak şartıyla bana istediğiniz kadar soru sorabilirsiniz. Dersi kaynatmak için değil. Sorusuna göre talebelere çay içirirdim. Teşvik etmek için yemek bile yedirirdim.

“Benimle münakaşa edin, fikirlerinizi söyleyin” derdim. Çünkü Nazif Şahinoğlu da öyle yapardı. Çok serbest bir şekilde ders anlatırdı bize. İtiraz ettiğimizde de “Bakalım bu ne gerektirir” derdi. Sonra “Bu çay gerektirir, gel sana bir çay içireyim” derdi. İtiraz edildiği zaman hoca hemen reddetmezdi. İlim böyle gelişir zaten. ‘Müsademeyi efkardan barıkayı hakikat doğar’ diye bir söz vardır.

Neyse, bir gün talebelere ders anlatırken delikanlının birisi kalktı dedi ki “Hocam bu böyle değil; ben çalıştım baktım böyle olmaması lazım”. “Ya nasıl olması lazım?” Adı Mustafa. “Mustafa, bence öyle değil” dedim. Israrlaştık. “Hocam, bahse girer misiniz benimle?” dedi. “Hayhay girerim” dedim. Beş kg baklavaya bahse girdik talebeyle. Sınıftaki öğrencilere 5 kg baklava yetireceğiz. Ya ben yedireceğim ya o. Ders bitti. Bir hafta araştırma yapacak, bu sefer delillerini getirecek. Mustafa beş gün sonra geldi. Tabi yazılı bir delil bulamamış. İlahiyat fakültesine gitmiş, orada bir hocaya sormuş. Hoca da onun dediği gibi demiş. Olabilir benim için önemli değil.

“Mustafa, öyle olmaz. Ben de delillerimi söyleyeyim”. Kitapları getirdim, oradaki metinleri gösterdim. “Mustafa, baklavayı yedireceksin, başka çaresi yok”. Sınıftaki talebelere de sorduk. “Ne diyorsunuz arkadaşlar?” “Evet hocam, Mustafa baklavayı yedirecek” dediler. Fakat Mustafa çok fakir. Parası yok. Dışarı çıkarken “Mustafa benim yanıma bir uğra” dedim.

Baklavanın parasını verdim. “Bu parayla baklavayı al sınıfa getir. Benden de bahsetme” dedim. İtiraz etti ama gitti baklavaları aldı getirdi. O zaman ikinci sınıftaydı zannedersem. “Yiyin Mustafa’nın baklalarını”. Baklaları yedik.

Mustafa sınıfta el kaldırdı. “Hocam, bir şey söyleyebilir miyim?” dedi. “Arkadaşlar biliyor musunuz, bu baklaların parasını hocamız” verdi. Ben de “Arkadaşlar Mustafa beş kiloluk baklava parasını harcadı, ateşi çıktı. Ne söylediğini bilmiyor. Bende hiç Mustafa’ya beş kiloluk baklava parası verecek göz var mı?” dedim. “Hocam haklısınız” dediler.

Sonra Mustafa mezun oldu ama iş bulamıyor. O zaman imam hatiplerde doğu dillerinden mezun olanlara öğretmenlik vermiyorlardı. Müslümanlık fakültelerinden mezun olanlara veriyorlardı. İlahiyat fakültelerine Müslümanlık fakültesi diyorum. Mustafa bir mektup yazdı bana. “Hocam, sana hakkımı helal etmiyorum. İş bulamadım, perişan bir şekilde dolaniyorum. Bir devlet vakfına girdim, oradan maaş alıyorum ama ne evimin kirasını ödemeye yetiyor ne diğer masraflarıma. Sana hakkımı helal etmiyorum. O gün bize demeliydin ki, bu bölümde okumayın gidin başka bir bölümde okuyun. Sen müşavirdin, bana akıl verip okulu bırak demeliydin”. Ben de mektubu sakladım.

Yirmi küsur sene geçti. Meslek arkadaşım, vefalı dostum (Talebelerin içerisinde bir buçuk-iki kişi vefalı çıktı. Bunların birincisi de Mustafa’dır. Profesör Doktor Mustafa (Kılıçlı) geçerken “Hocam bir dakika dedi. Talebelerinden sana mektup yazan var ya. Hani üzülyordun. Şu anda bir dairenin başkanı”. “Bizim Mustafa mı?” dedim. “Evet”. “Evi var mı?” “Var”. “Arabası var mı?” “Var”. “Parası var mı?” “Var”. Dedim ki “Ona yaz, evinin tapusunu bana göndersin”. Yazınca demiş ki “Yahu 20-25

senedir utanıyorum. O mektubu ben neden yazdım? Hoca o mektubu halen saklıyor mu?” Evet hoca o mektubu halen saklıyor...

51: Kopya Öğrencisi

<https://youtu.be/vCeEoOEIte4>: Kopya çeken talebeler için bir metodum vardı. Dekanlığa şikayet etmezdim. Çünkü şikayet edince altı ay-bir yıl bir dersten dolayı uzaklaştırma veriyorlardı. Bizim bölüme gelen öğrenciler genelde fakir...

Kopya çeken öğrenciye “Ben seni geçirmem bu dersten diyorum. Çalış, gelecek sene geçebilirsin”. Resmi işlem yapsan altı ay-bir yıl uzatma veriyorlar. Çok uzun. Cezasını kendim veriyordum. Mantıksız yönetmelikler vardı. Şimdi onları da değiştirdiler. Hocanın hakkı kopya çeken öğrenciyi yakalamaktır. Yakalasın, ne yapayım.

Neyse, sınavda delikanlının biri kopya çekiyor. Hemen almadım sınav kağıdını. Gittim, sırtımı döndüm, dedim ki “Kopya çekenler kopyalarını kaldırınsınlar. Sırtımı döndüm, kopyayı kaldırsın” dedim. Tekrar döndüm, baktım öğrenci kopya çekmeye devam ediyor. Yanına gittim, kopyasını aldım, kulağına eğildim ve dedim ki “Seni bu sene bu dersten bıraktım. Gelecek seneye çalışır ve geçersin”. Kopyayı cebime koydum ve döndüm. O da bir müddet bekledi, sonra çıktı gitti. O öğrenci okula devam etti. Üstelik okul birincisi oldu. Birinci olarak mezun oldu.

Bir gün Ankara’da gezerken birisi arkamdan bağırdı “Hocam, hocam” diye. Döndüm, “Buyur” dedim. Tanıyamadım delikanlıyı. “Tanıdın mı beni?” “Tanıyamadım” dedim. Dedi ki “Hocam, ben kopya çekmişim ama sen beni kimseye rezil etmemiştin. Sonra da okul birincisi olmuşum. Şu anda da bir yerde görev aldım çalışıyorum. Size teşekkür ederim. Eğer o gün beni rezil etseydiniz okulu bırakırdım.”

Yapmamak lazım. Beklemediginiz anda bir takım şeyler olabilir...

52: “Bana kefil olur musunuz?”

https://youtu.be/kHD379Kl_j8: Erzurum’da Taş Mağazalar’ın olduğu yerde bir noter vardı. Bir gün oradan geçerken noterin önündeki bir öğrenci “Hocam, size bir ricada bulunsam” dedi. “Buyurun” dedim.

Eskiden talebeler öğrenim bursu alabilmek için (çok cüz’i bir para alıyorlardı) noterden kefil göstermeleri gerekiyordu. Noterde kefil olacaktın ki, talebe kredi alsın. Bu kalktı elhamdulillah. Nasıl olduysa onu yaptılar. Kefil mefil yok; şu anda öğrenciler burs alabiliyorlar.

“Bana kefil olur musunuz? dedi. “Ben tıp fakültesinde okuyorum”. “Hayhay olurum” dedim. Ben öğrenciyi tanımıyorum ama o beni üniversiteye giden araçlara binerken görmüş. Oradan tanıyor. “Sizi tanıyorum, üniversitede hocasınız” dedi. Notere çıktık, kimliğimi aldılar. “Bu delikanlı borcunu ödemezse siz ödeyeceksiniz” dediler. “Tamam öderim” dedim. O şekilde işlemi tamamladık ve ayrıldık.

Yıllar sonra Bursa’da geziyorum. Birisi arkamdan bağırdı “Hocam, hocam!” diye. Döndüm, “Buyur” dedim. “Tanıdınız mı beni?” dedi. “Yok, tanımadım” dedim. “Hocam, noterin önünde bana kefil olmuştunuz ya. Ben mezun oldum, doktor oldum”. “Hayırlı olsun” dedim. “Burada bir hastanede çalışıyorum. Size yemek yedirmeden bırakmam” dedi. “Seninle yemek yerim ama bir şartım var; yemeğin parasını ben vereceğim” dedim. Gittik, bir yemek yedik. Parasını ben verdim. Çok ısrar etti ama verdim.

53: Seyahatleri

https://youtu.be/G5gGr_NC9Zk: Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Türkmenistan gibi bütün Orta Asya ülkelerine gittim. Bazılarında da bir süre kaldım. Çünkü oralarda muazzam el yazması kütüphaneler vardı. Mesela Özbekistan'da Eldeğilmemiş kütüphanesinde elyazması 40.000 cilt kitap vardır. Sovyetler Birliği bazılarını Leningrad'a götürmüş olsalar da diğerlerini vermemişler. Kazakistan'da da çok kitap vardır. Ceylan derisine yazılmış Kuran parçaları görmüştüm Kazakistan'da.

O kitapları görmek için geziyordum. Sonra Almanya'ya da gittim. Amerika'ya gittim. Moskova'ya gittim. Çeçenistan'da Derbend'e gittim. Derbent Kalesi'ni gezdim. Türklerin yaşadıkları yerlerdendir. Moğolistan'da Türk Abidelerini ziyaret ettim. O abidelerin orijinale yakınına Kazakistan'da yapmışlar. Rektör Bey'e dedim ki "Gelin bunlardan bizim edebiyat fakültesinin önüne yapalım. Bunlar bizim ecdadımızın yadigârları. Bu abideler boşuna değil". Belki onlar peygamber, biliyor musunuz? Bu Türk Abidelerini yazanlar... Çok muazzam sözler var orada.

Kutadgu Bilig'in yazarı Yusuf Has Hacıp'in mezarını görmek için Kırgızistan'da köyüne kadar gittim. Mezarını bulamadım ama köyüne gittim Yusuf Has Hacıp'in. Şimdikiler parmaklarını göstere dursun. Kutadgu Bilig'in adını telaffuz edemiyorlardı. Bir bakanımız vardı, biliyorsunuz...

Arap aleminin her tarafına gittim. Suriye'ye gittim. Suudi Arabistan, Kuveyt'e, Mısır'a, Ürdün'e gittim. Baba Esat zamanında bir süre Suriye'de kaldım. Peşime beş-on polis takmışlardı, nereye gidersem benimle

dolanıyorlardı. Suriye uleması ile görüştüm. Suriye’de ilim var idi. Maalesef o da bitti.

Neden Suriye’de ilim vardı da Suudi Arabistan da yok? Suudi Arabistan’da alim bulamazsınız. Mısırlı alim bulursunuz, Suriyeli alim bulursunuz, Kuveytli alim bulamazsınız. Paranın olduğu yerde insanlar okumuyor. Bizim İspir örneğinde olduğu gibi.

Suriye’de Ramazan-ı Buti ile görüşmüştüm. Babası ölmemişti. Ramazan’ı Buti çok alim bir adam idi. Onun babası ile de görüştüm. İbni Abidin’in de tahkikini yapıyorlardı on cilt neşrettiler, sonra kaldı maalesef. Keşke onu neşretselerdi.

Çok seyahat ettim. Türkiye’nin de 1-2 şehri hariç her tarafını gezdim. Eşimle birlikte gezdim çoğu yeri. Özellikle ilim sahiplerinin olduğu yerleri hep ziyaret ettim. Alusizade’nin mezarına gittim. Nablusi’nin rüya tabirlerini tercüme etmiştik bir arkadaşla. O zaman fakültede birinci sınıfta idim. Şam sokaklarında gezerken birden karşıma Nablusi’nin mezarı çıktı. Ona dedim ki, “Senin paranla Türkiye’de geziyoruz”. O zaman tercüme için 15.000 TL almıştım.

54: Bursa Ulu Cami’de İki Levha

<https://youtu.be/36hHkkXkJEk>: Bursa’ya gittik. Yanımda eşim ve bir arkadaşta vardı. Ulu Camiye girdik. Ben camideki levhaları görünce mest oldum. Fakat bir levha daha görünce acayip oldum; daha da etkilendim. İmam namaza durdu ama ben durmadım.

Sırtım kibleye karşı, yüzüm de duvara karşı. Öyle bir yerde duruyor levha. Orada hattat “Min külli feccin amik” diye bir yazı yazmış. Aman Allahım! Nun harfini bir defa kullanmış, lam harfini öteki kelimeden kullanmış, sonraki kelimenin cimini, sonrakinin kafını kullanmış, böyle bir hat yapmış. İstif olarak yazmış yazıyı. Namaz bitene kadar onu seyrettim. Mest oldum.

Sonra, ben de namaz kılayım dedim. Mahfilin o tarafa gittim. Amaan, kötü mü kötü bir yazı gördüm. ‘Yahu bu nasıl bir şey!’ dedim. Delinin birisi bir yazı yazmış, getirip oraya asmış. Bu ne rezalet yahu? ‘İnsan utanır’, dedim. İcazet almadan adını da yazmış. Çünkü o yazının icazet alması mümkün değil. Bütün yazılar silinse, ortadan kalksa gene o icazet alamaz.

Nasıl edelim, ne yapalım? Arkadaşa dedim ki, “Bu yazıyı nasıl çalalım da götürüp dışarı atalım? Burada durmasın bu yazı”. Dedim müftünün yanına bir gideyim. Müftü de benim medrese arkadaşım. Bizden bir dönem önce okumuş. Zeki Karakaya. Kendisine durumu anlattık. “Sorma” dedi. “Adamın biri koymuş onu oraya. Ben de kaldırıacaktım ama arkadaşlar uyardı. ‘Bu adam ortalıkta söyler dolanır’ dediler. ‘Ağzı bozuk bir adam’ dediler”. Dedim “Zeki hocam ben onu oradan kaldıracam”. Dedi “Hayır edersin”.

Arkadaşla bir şeker çuvalı aldık. Camiye gittik. Etrafı kolladım, kimse yokken levhayı çuvalın içine koyduk, dışarıya çıktık. Camını çerçevesini bir kenara koyduk. İçerisinden yazıyı aldık. O rezaleti de oradan kaldırmak suretiyle büyük bir sevap işledim. O yazının “Min külli ve feccin amik” yazısının yanında durması mümkün değil...

55: Erzurum Şivesi

<https://youtu.be/I62TJZTYiel>: Erzurum hikayelerinden birini anlatayım. Adamın birisi oruç tutmuyor ama hanımına diyor ki “Karı, beni sahura kaldır”.

Erzurumda hanıma ‘karı’, beye de ‘herif’ derler. Hanım Erzurumlu olduğu halde bana ‘efendi’ diyor, ‘herif’ demiyor. Ben de ona ‘hatun’ diyorum...

Neyse, sahura da kalkamıyor adam, zorlanıyor. Kadın uğraşiyor uyandırmak için. “Herif, hele kalk, vakit geçecek” gibi... Sabah kalkıyor herif, oruç da tutmuyor. Birkaç gün böyle zorlanınca karı diyor ki, “Herif, ben seni artık sahura kaldırmayacağım. Gece kalkmakta zorlanıyorsun, gündüz de oruç tutmuyorsun. Bu nasıl iş?” “Karı” diyor. “Oruç tutmuyoruz, tutmuyoruz. Sahura da kalkmayalım da külli gavur mu olalım?????????”

Başka bir Erzurum hikayesi daha anlatayım. Adamın birisini dövüyorlar. Fakat neresine vursalar “Vay dalım” diyor. ‘Dalım’ da bizim orada sırt anlamında kullanılır; Erzurumda sırt ‘dal’ derler. “Bu ne iş? diyorlar. “Senin kafana vursak ‘vay dalım’ diyorsun, göğsüne vursak ‘vay dalım’ diyorsun?” Adam diyor ki, “Benim arkamda adamım olsa siz bana vurabilir misiniz?????????”

Kazakistan’da iken bir ilan verdim. Dedim ki, “Türkçe’yi kısa zamanda öğrenen memurlarımızı Türkiye’ye geziye göndereceğim”. Kazak memurları teşvik ediyorum ki çabuk Türkçe öğrensinler diye... Cemile hanım diye birisi vardı. Benim tercümanlığımı yapıyordu. Az çok Türkçe biliyordu. “Ben artık Türkçe’yi öğrendim; beni imtihan et, Türkiye’ye

geziye gönder” dedi. Ben de dedim ki buna yöresel bazı kelimeler sorayım ki bilemesin...

Dedim ki “Bıldır Erzurum’da iken...” Meğerse ‘bıldır’ kelimesini onlar da kullanıyormuş. “İyi dedi geçen sene ne oldu?” Kendi kendime dedim ki ‘Baltayı taşa vurduk’. Başka bir kelime sordum, onu da bildi. Sonunda da bana ne dedi biliyor musunuz? “Bıldır falan Türkçe de kullanılmıyor. Bunlar yöresel ifadeler. Bizde de yöresel olarak kullanılıyor”. Böyle bir hatıram var.

O hanımı Türkiye’ye gönderdim. Türkiye’ye gitmek büyük bir mutluluktan o zaman.

Bir de askerlik hatıram var. Komutandan izin alacağım memlekete gitmek için yüzbaşı bana öğretti ki ‘Türkçe bildiğini belli etme’. Deniz kuvvetlerine gidince komutan benim için yüzbaşıya soruyor ki “Türkçe biliyor mu?”

Efendim, içeriye girdik. “Nerede okudun?” “Erzurum”. “Hangi üniversiteyi bitirdin?” “Atatürk”. Bir kelime söylüyorum sadece. “Ne zaman bitirdin?” “Bıldır bitirdim”. “Anlamadım” dedi. “Bıldır” dedim. “Evladım, yavaş yavaş söyle” dedi. “Bıl -dır”. “Anlamadım” dedi. Ben de hiçbir şey söylemiyorum. Türkçe bilmiyorum ya yeterince... Neyse, dedi ki “Evladım, bir yerin ağrıyor muş. Neren ağrıyor?” Dedim ki “Dalım”. “Evladım, yavaş söyler misin?” “Dâ-lım”. “Evladım, daha yavaş söyle” dedi. “Dââ-lım”. Döndü, Hayri Albay var yanında. Dedi ki ona “Bunu sana veriyorum karavana yaz”. Karavana neyse... meğerse karavana şu imiş, komutanlar teftişe geldiğinde ben teftişe çıkmayacaktık.

Fakat teftiş sırasında komutana ıktım. Komutan yanımıza geldi. Arapça Daktiloyu gördü. Bizim komutana da kızdı. Dedi ki “Bu çocukları kütüphaneye tıkmışsın; adam evinden daktilo getirmış yazı yazıyor. Bunlara denize bakan bir oda verin”. Sonra denize bakan bir odaya çıktık.

56: Müslüman Dünyasında ve Türkiye’de İlim

<https://youtu.be/TxoSK2Fmbn0>: İslam dünyasında demeyelim de gavur dünyasında muhteşem bir ilim var. Hangi sahada olursa olsun. Fen sahasında da olsa diğer alanlarda da olsa çok güzel kitaplar yazıyorlar. Şu anda Arap aleminde de çok güzel çalışmalar var. Fakat İslam aleminde en güzel çalışmaları kim yapıyor biliyor musunuz? İran yapıyor, İran. O beğenmediğimiz Mollalar var ya... Ben İran’ın Şiiliğine karşıyım. Sevmiyorum da. Bir kaç defa İrana da gittim. Molla, elinde Marlboro sigarası içiyor ama Amerika’nın aleyhine atıyor. Dedim ki “Bu sigara nerede imal ediliyor acaba?” Molla, “Anladım ama ne yapalım başka bir şey bulamıyorum” dedi.

Fakat Nakşibendi Tarikatının lideri İmam Rabbani’nin Mektubatı’nı kim neşretmiş biliyor musunuz? Hani bizde ‘İmamı Rabbani’ diyip sarıkları sarıp ortalıkta gezenler var ya biliyorsunuz...

Arkadaş, Türkiye’de en basitinden müezzinliğin, imamlığın, vaizliğin, müftülüğün imtihanı var ama şeyhliğin imtihanı yok. Kafasına bir sarık saran, cübbe giyen oluyor şeyh. Böyle bir rezalet yerde yaşıyoruz. Çok kötü yahu. Adam cahil, hiçbir şey bilmiyor...

Size bir molla hikayesi anlatayım. Demiştım ya, babam eve misafir getirirdi. Bir gün birisini getirmiş, meğer adam şeyh imiş. Yemek yiyor, çorba içiyoruz, Adam dedi ki “Cenabı hak bir ayeti kerimesinde bir peygamberden bahsederken peygamber diyor ki bu fitneyi sen çıkarttın yarabbi”. Adam bunu deyince babam irkildi. Kalktı ve doğruldu. Şeyh zannediyor ki burada geçen fitne Türkçedeki fitne. Allah fitne çıkaracak, düşünebiliyor musunuz? Bu adam şeyh!

Hiç unutmam, babam dedi ki “Bu çorba tasını bu adamın başına döküyüm mi?” Dedim ki, “Yapma baba misafirdir”. Çorbayı içtik, babam dedi ki “Hatun dolmayı getirme; bu adamı yola vuracağım”. Adamın yanında diyor biliyor musunuz?

Olur mu hiç öyle şey? Oradaki fitne imtihan mânâsıdır. “Bu imtihanı sen yapıyorsun Yarabbi” anlamındadır.

Bir gün camide müezzin efendinin yanında oturuyorum. O zaman da aya çıkıyorlar. Millet radyolarda dinliyor. Ha indi ha inecek. Sakallı bir adam içeriye girdi. O da şeyh. “Bu millet ne yapıyor dışarda?” dedi. Müezzin efendi de dedi ki işte aya iniş yapıyorlar, onu takip ediyor insanlar. “Yahu ay nurdur, nura inilmez. Saçma sapan şey. İbrahim Hakkı Hazretleri de Marifetname’inde öyle diyor” dedi. Hemen müezzin efendiye dedim ki “Marifetname var mı?” “Var” dedi. “Hocam bir verir misin?” Verdi. “Buyur” dedim. “Nerede diyor, bul bakalım!” O yana çevirdi, bu yana çevirdi kitabı tabii bir türlü bulamadı. Yok. Kendine göre yalanını İbrahim Hakkı’nın adını kullanarak teyit edecek.

“Hocam, vazgeçtim. Şu İbrahim Hakkı’nın kitabından bir oku da dinleyeyim” dedim. Tabi adam okuyacak durumda da değil. Marifetname’yi bile okuyamıyor. Bu şeyh işte. Milletin haline bak...

Başka bir hatıra anlatayım. Eşimi bir yere bıraktım. Üsküdar’da camiler var restorasyon yapılmış. Yeni açılmışlar. Gidip onları göreyim dedim. Ayak ayak üstüne attım bahçesinde oturuyorum. Yaşlı bir adam geldi. 70-80 yaşında. Selam verdi bana. Selamını aldım. Yanıma oturdu. Dedi ki “Bacağını niye indirmedin?” “Niye indirecektim” dedim. “Selam verilince bacağı indirmek lazım” dedi. “Nerede var gardaş bu?” “Kuran’da yazıyor” dedi. “Hangi ayet? Oku” dedim. Durdu. “Kuran’dan vazgeçtim. Her gün

okunan Ayet-el Kürsi var. Belki onu da bilmezsin. Hele onu bir oku da sonuna kadar dinleyeyim” dedim. Okuyamadı. “Ulan cahil herif! Hem Allah’a iftira ediyorsun, hem de kendini göstermek için Allah’ı şahit tutuyorsun. Kalk kaybol!” Adam kalktı gitti.

Türkiye dijital yayıncılıkta da geri. Kaç tane kitabımızın dijital kopyası var? Hangi kitaplar internette var? Atatürk’ün nutkunu falan koydular, birkaç kitap sadece. Araplar Mektebetü’ş-Şamile” adında 40.000 ciltlik bir elektronik kütüphane kurmuşlar. Eserleri hem Word, hem de PDF olarak indirebiliyorsunuz.

İranlılar 200 tane divanı hem okumuş hem şerh etmiş ve elektronik ortama koymuşlar. Bizim divanlarımızın kaç tanesi Latinize edilmiştir? Edilenlerde de ne hatalar yapılmış, ne rezaletler var... Maalesef internet hususunda da çok gerideyiz bugün. Sadece bir marifetimiz var, iyi telefon kullanıyoruz. Gezerken, otururken elimizde telefon. Her şeyi bitirdik telefonla idare ediyoruz. Hayırlısı Allahtan. Bakalım ne kadar sürecek...

Bölüm 13: Şiir

57: Mülemma

<https://youtu.be/aLCJShHWga8>: Arapça, Farsça veya Türkçe karışık olarak söylenen sözlere *mülemma* denir. Arapça söylersin fakat içerisine Türkçe katarsın veya Türkçe söylersin içerisine Arapça veya Farsça kelimeler katarsın. Benim de bir defter dolusu mülemmam var. Burada 1-2 tanesini söyleyeyim.

Külli şeyin yetevakkafu alel mingır

Vel mingır yezhebu min Taşmağazalar tangır tıngır

Birisi “Külli şeyin yetevakkafu alel mingır”. Her şey paraya taalluk/dayanır eder. “Vel mingır yezhebu min Taşmağazalar tangır tıngır”. Bütün kuyumcular orada olduğu için mingır da orada.

Başka bir tane var. O da Arapçalaştırılmış Türkçe. Kelimeler Türkçe. “El müfeşfişune” eskiden index yapmak için hocalar fiş yazarlardı. Bilgisayarlar yoktu. Sonra o fişleri sıraya dizerlerdi. Fiş çok önemliydi eskiden. Amil Çelebiğlu vardı. “Benim 10.000 tane fişim var” demişti. O zaman ilim süturdaydı ya... Ben de ona kinayeli bir ifade uydurdum.

El müfeşfişune

Yufeşfişfiune

Efşaşehüm

Fi'l-meşşe

Li yezdade fişuhum

La li yezdade ilmuhum.

Fişçiler (fiş yazarlar/cemi müzekker)

Fişliyorlar (fiili muzari)

Fişhanede (ismi mekan)

Fişleri artırmak için

İlimlerini artırmak için değil.

58: Mütevazı Olmak

Hâk ol ki Hudâ mertebeni eyleye âlî

Tâc-ı ser-i âlemdür o kim hâk-i kademdir

(Bağdatlı Rûhî)

(Toprak ol ki Allah derecenî yüce eylesin. Alçak gönüllü, mütevazı olan kişi âlemin başına taç olur.)

<https://youtu.be/X8HYGgdf4wc>: Osman Efendi tevazu için şöyle bir ifade kullanırdı. Bu cümle hadis değildir ama kim söylemişse çok güzel söylemiş. Kibirli adama karşı da kibirli olmak lazım: “Et tekebburu alel mütekebbiri sadakatun” yani mütekebbir adama karşı kibirli olmak sadakadır derdi. Onu da yeri geldiği zaman yaparım.

Ama eski ulemaya baktığım zaman gerçekten anlıyorum ki çok cahilim. Çok cahilim. Hakikaten öyle. Görüyorum ben yani. Ulemayı görüyorum, kendime bakıyorum. Utanıyorum bazen.

Eski Araplarda bir söz vardır:

İzâ kâne'l-vâdi hâliyen

Yekûnu's-sa'lebu vâliyen

Vadiler boş olunca tilki oranın valisi olurmuş. Şu anda vadiler boş elhamdülillah (!)...

Mütevazı ol ki Allah mertebeni yüceltsin. ‘Hak’ toprak demek. Toprağa tohumu serpersin, sonra o başak olur; onu öper, alnına koyarsın. Niye?

Mütevazılığından dolayı. Önce toprağa serpiliyor, sonra yukarıya doğru çıkıyor.

59: Dost Bi Perva

*Dost bî-pervâ felek bî-rahm ü devran bî-sükûn
Derd çoh hem-derd yoh düşmen kavî tâli' zebûn*

*Sâye-i ümmîd zâ'il âfitâb-ı şevk germ
Rütbe-i idbâr âli pâye-i tedbîr dîn*

*Akl dun-himmet sadâ-yı tâ'ne yer yerden bülend
Baht kem-şefkat belâ-yı ışk gün günden füzûn*

*Men garîb ü râh-ı mülk-i vasl pür-teşvîş ü mekr
Men harîf-i sâde-levh ü dehr pür-nakş-ı füsûn*

*Her sehî-kad cilvesi bir seyl-i tûfân-ı belâ
Her hilâl-ebrû kaşı bir ser-hat-ı meşk-i cünûn*

*Yelde berg-i lâle tek temkîn-i dâniş bî-sebât
Suda aks-i serv tek te'sir-i devlet vâj-gûn*

Ser-had-i matlûba pür-mihnet tarîk-i imtihân

Menzil-i maksûda pür-âsîb râh-ı âzmûn

Şâhid-i maksad nevâ-yı çeng tek perde-nişîn

Sâğar-ı işret habâb-ı sâf-ı sahbâ tek nigûn

Tefrika hâsıl tarîk-i mülk-i cem'îyyet mahûf

Ah bilmen neyleyem yoh bir muvâfık reh-nümûn

Çihre-i zerdin Fuzûlî'nün dutupdur eşk-i âl

Gör ana ne rengler geçmiş sipihr-i nîl-gûn

(Fuzuli)

Bölüm 14: Cezaevi

[Prof. Dr. Sadi Çögenli Eylül 2016 tarihinde terör örgütü üyeliği suçlamasıyla tutuklandı ve bir buçuk yıla yakın hapis tutuldu. Cezaevinde Prof. Dr. Zekeriya Aktürk de dahil olmak üzere birçok kişiye kendi yöntemleri ile Arapça eğitimi verdi. Tutukluyken duası “Allah’ım, beni projelerimden ve kitaplarımdan ayırdılar. Ömrümü uzat da kitaplarımı tamamlayayım” şeklinde idi. Sadi Hoca’dan çok etkilenen Zekeriya Aktürk, yazdığı hayat hikayesinde (<https://zekeriyaakturk.blogspot.com/>) kendisine de iki şiir yazdı.]

Sadi

Onu az daha tanıtayım size,

Dokunacak kesin rikkatinize.

Bir bilim ve kitap aşığı Sadi,

Osman Bektaş’ın icazetli talebesi Sadi,

Kurşunlu medreseye gitti Sadi,

Bilmem kaç icazet sahibi Sadi,

Arapça, Farsça, fıkıh deryası Sadi,

Osmanlıca metin uzmanı Sadi,

Kitap hafızı, kalp hırsızı Sadi,

Kırk bin cilt katalog yazarı Sadi,

Ömründe misafirlik bilmez Sadi,

“Ömrüm olsa, kitap yazsam” der Sadi,

Kırk yaşında Kazak'ta rektör Sadi,

Kazak'tan devlet madalyalı Sadi,

O gün dinini bilmeyen Kazak çok,

Tuvaletlerde kapı bile yok...

Hela, hamam ortak cancağızım,

Slogan: “Utanmaktan utanmak lazım.”

Doğu dillerinde liderdir Sadi,

Telif eseri yüzü aşmış Sadi,

Yüz “Erzurum Yüzü” yazdıran Sadi,

Ata saygısıyla dopdolu Sadi,

Ata'da rektörken emekli Sadi ,

Dile kolay kırk yıl didindi Sadi,

Dobralığı ile bilindi Sadi

Şimdi kim terörist? Sen söyle hadi!

(Prof. Dr. Zekeriya Aktürk)

İlim

Sadi Hoca'dan ayrıldım, yanarım,

O âlime ömrümce minnettarım.

Bilgi lezzetmiş; o lezzeti tattım,

Sadi'yle birime bin bir kattım.

Şehitliğin mertebeleri pektir,

Biri de ilim yolunda ölmektir.

İlim için kıtalar tepmek değer,

Misal Molla Cami, bilirsen eğer:

“An feridun-i Cihan-ı Manevi

Bes buved burhan-ı kadreş Mesnevi

Men çi gûyem vaf-ı ân âlicenab

Nist peygamber veli dared kitab”

Bast-ı zaman, tayy-ı mekân derler ya,

Yetmiş yılı sığdırdık yedi aya.

Sadi'den bir öğrendiğim de şudur:

El ilmu fî sudur, leyse fissutur.

Bana sadece Arapça vermedi,

Hayat felsefemi de etkiledi:

Yanlış, her zaman, her yerde yanlışır,

Hatırdan “Doğru” diyen aldanmıştır.

Hoca, abi, lider kurtarmaz seni,

Kabirde yere srtnce eneni!

(Prof. Dr. Zekeriya Aktürk)

Bölüm 15: Çocuklarının Dilinden

Mehmed Zahid Çögenli

Her şeyden önce insanın babası ile ilgili aklından geçenleri yazmaya çalışmasının zorluğunu dile getirerek başlamak istiyorum. İnsanın kendini anlatması, anlatmaya çalışması ne kadar zor ise onu dünyaya getiren ebeveynleri hakkında bir şeyler anlatmak kesinlikle çok daha zor. Bunun en önemli nedeni olaylara ve kişilere kendi pencerenizden bakarken onlar hakkında objektif kalabilmek sanırım. Her kim olursa olsun bakış açınızın objektiflik filtresinden geçtikten sonra değerlendirme yapmasını sağlayabilmek asıl olan. Sadi hocadan bahsederken, oğlu olarak ondan öğrendiğim ve bana miras kalacak olan en önemli davranışlardan bir tanesi hayatım boyunca bu filtrelemeyi yapmak için mücadele etmek olacaktır. Çünkü Sadi hocanın hayatı boyunca kendi ailesi dahil hiç kimseye karşı objektiflik filtresini kullanmadan davrandığını, baktığını, yargıladığını veya destek olduğunu görmedim. Onun için öncelik her zaman adalet ve hakkaniyettir. Aslında onu tanımlarken kime sorsanız, hiç düşünmeden kuracağı ilk cümlelerde “dobra ve açık sözlü olmak”, “dürüst olmak” ve “adil olmak” gibi kavramların yüklemeleri oluşturduğunu görürsünüz. Ama ben bunların dışında bu kitabında bahsetmeye çalıştığı şekilde tanımlamaya çalışacağım Sadi hocayı. Yani ilim ve kitap aşığı olan tarafını ön planda tutmanın yukarıda bahsettiğim filtreleme için çok daha münasip olacağını düşünüyorum. Her ne kadar objektiflik filtresini kullanmaya çalışsam da, babamın benim hayatımda ki etkisini anlatırken bu konu da çok zorlanacağımı düşündüğüm için onun ilme olan aşkı ile ilgili konuşmak daha kolay olacaktır diye düşünüyorum.

Sadi hocanın “İlime ve ilim sahiplerine (Alimlere)” olan derin muhabbetini “Vefa” kavramına olan düşkünlüğü ile eşleştirecek özetlemek mümkündür fakat tam olarak açıklayabilmek benim kelimelerimin ve cümlelerimin çok yetersiz kalacağı bir konudur aynı zamanda muhakkak. Bu konuyu yaşanan bir çok örnekle açıklığa kavuşturmak en doğrusu olacaktır sanırım. Hemen her sene birlikte yaptığımız yolculuklar esnasında yaşadığımız olayları düşününce, bu ilim sevdasının vefa kavramı ile buluşmasına onlarca defa şahitlik ettiğimi belirtmek isterim. Çünkü benim şoförlüğünü yaptığım bu yolcukların (Bu arada babam ile anlaşımadığımız ve problem yaşadığımız en önemli husustur benim şoförlüğüm ve araç kullanma metotlarımız) hemen hepsinin temelinde babamın hazırladığı güzergâhları kullanmak ve o belirlediği güzergâhlarda kabirleri olan alimlere ve zatlara ziyaretlerde bulunmak vardır. Türkiye’nin dört bir köşesine yaptığımız yolculukların tamamında, Osmanlı ve Selçuklu döneminde ilim ile ilgilenmiş, bir sürü önemli ilim eserleri olan ve alimler yetiştirmiş bir çok zatin kabrini ziyaret etme, onları tanıma ve ruhları için Fatihalar okuyarak “Vefa” gösterme fırsatını ve onurunu yaşadım Sadi hoca sayesinde. Kimi bir cami avlusunda, kimi bir dergah bahçesinde ve hatta kimi gözlerden uzak kimsenin bilmediği harabe bir evin bitişiğinde. Yolculuktan önce bir güzergah belirler, o güzergah üzerindeki köylerde, kasabalarda, ilçelerde, şehirlerde ve yol üzerindeki her hangi bir yerde kabri olan zatlari listeler (hafızasında), mutlaka ziyaret eder ve bizlere anlatırdı yol boyunca bu zatların ne kadar büyük alimler, ne kadar önemli insanlar olduğunu, vefa göstermek gerektiğini belirterek. Bunu sadece kendi ülkemiz sınırları içerisinde değil, yurt dışındaki (özellikle Orta Asya) gezilerinde de yaptığını, hem kendinden hem de onunla beraber bu ziyaretleri yapan arkadaşlarından da, duydum ve dinledim. El yazması ilim eserleri ve Türk İslam Alimleri kesinlikle babamın bu dünyadaki en büyük tutkusudur.

Çocukluğum babamın binlerce kitabı arasında geçti. Bunu yazarken bile annemin şikayetleri kulaklarımda çınlıyor. Fakülte'deki ofisine girdiğiniz

zaman masasının üstündeki kitap yığınlarından onun orada olduğunu bile anlayamazdık çoğu zaman. Kitaplar da yine onun en büyük tutkularından bir tanesidir kesinlikle. Babam her zaman “Bu hayattaki en büyük yatırıмым oğullarım ve kitaplarım” derdi. Evin 5.oğluydu Sadi hocanın kitapları. Bu yatırımları karşılığında oğullarından beklediğı performansı aldı mı bilemem ama kitaplarından ve ilme olan emeğinden hem dünya ’da hem de ahirette mükafatını fazlasıyla alacağından hiçbir şüphem yok.

Son olarak, Prof. Dr. Zekeriya AKTÜRK hocama böyle bir eserle gelecek nesillere Sadi hocayı tanııtma ve “vefa” gösterme çabasından dolayı minnettar olduğumu belirtmek isterim. Hocamı tanıma ve onun ağzından babamla ilgili hatıralarını dinleme fırsatı bulduğum için kendimi çok şanslı hissediyorum. Umarım bu gayreti “vefa” kavramın anlaşılması ve hak edenlerin onurlandırılması konusunda herkese bir vesile olur. Biz evlatlarına da bu eserde babamızla ilgili birkaç satır yazma fırsatı tanınmaları kendi adıma gurur verici. Başta Zekeriya Hocam olmak üzere bu eserde emeğı geçen herkese sonsuz teşekkürler ediyorum. Allah razı olsun...

Doç. Dr. Mehmed Zahid ÇÖGENLİ
Uşak-31.03.2022

Ahmed N. Çögenli

Babam, Sadi Çögenli, kendisini ilime ve ailesine adanmış bir insan. Akademik hayatı boyunca hiçbir zaman mesai ile yetinmemiştir. Ben kendimi bildim bileli ya bilgisayar başında ilmi çalışmalarını sürdürür ya da bir elinde kitap koltukta sürekli araştırma yapar.

Kitaplara ve ilme olan düşkünlüğünü ofisindeki kütüphaneden anlayabilirsiniz. Başkaları da bu kitaplardan faydanlansın diye bir çoğunu da vakfetmiştir.

Ailesine olan ilgisi, her zaman aile fertlerinden birkaç adım ötesini düşünmeye sevkeder. Her zaman yanınızda olan bir babanın ötesinde, tüm aile fertlerine ayrı ayrı mentörlük yapmıştır.

Benim hem okul hayatım hem profesyonel kariyerimde çok büyük katkısı olmuştur. Önüme engel teşkil edebilecek tüm zorlukları daha ben farkına varmadan bertaraf etmesini o günlerde göremesem de şimdilerde çok daha iyi anlıyorum.

Orta okul bitmeden lise eğitimimi düşünmesi, üniversite sınavından sonra nereyi tercih edeyim diye düşünürken bana uygun en doğru seçimi yapmamda yardımcı olması, üniversite bitince ne yapabilirim diye düşünürken yurt dışı için destek vermesi, daha sonrasında hem kişisel hayatım hem de kariyerimde atacağım adımlar için hep yanımda durması, şahsım adına babalığın çok daha ötesinde olduğunu düşünüyorum.

Teknolojiye olan düşkünlüğü ise benim şu anda teknoloji alanında çalışmamdaki en büyük etken olmuştur.

Emekli olmasına rağmen hala ilmi çalışmalarına ve çocuklarına mentorlük yapmaya devam etmektedir.

Selim Cögenli

Ben kendimi bildim bileli dünya ve dünyalıklar her zaman babamın gözünde değersizdir. Ama bizim gözümüzle baktığı zaman, dünyalık şeyleri bizim için değerli görüp her şeyin en iyisini alırdı bize. Bunun en güzel örneği; hiç bir zaman iyi bir arabaya binmemiş ama biz daha iyi arabalara binelim diye uğraşmıştır. Hayatını ilme adanmış bir insandır. Üniversite de lojmanlarda otururken bir odamız komple kitaplar ile doluydu. Elinden kitap eksik olmazdı; sürekli yazar, okur ve araştırırdı. Bir şey üzerinde çalıştıktan sonra dinlenmek için evin içinde ellerini arkasına bağlayarak yürür o esnada bile kendi kendine mırıldanır düşünürdü.

Babam hep çalışır. Galiba çok çalıştığı için bizimde bir o kadar çalışmamızı istiyordu. Çocukluğumdan beri eğitimim için neye ihtiyacım olsa, söylediğim de fazlasıyla alırdı. Yaşlanmış olmasına rağmen yine kitap yazmaya devam ediyor. Kitaplar satılıyor mu Baba, para kazandırır mı dediğimde; “ben para için yapmıyorum ki, kitap basıldıktan sonra alıyorum elime ve insanlığa kazandırdıklarım için mutlu oluyorum” diyor. Babamın bu şekilde bize bıraktığı kendi eserlerini içeren zengin kütüphanesiyle gurur duyuyorum.

Yeniliklere açıktır, konu bilim ve kitap olunca ihtiyacı olan programları, bilgisayarını herkesten iyi kullanır. Teknolojide ki gelişmelere ayak uydurması, çalışma azmi, hayata bakış açısı bize her zaman rehber olmuştur.

Babam çalışkan olduğu kadar gezmeyi de çok seven bir insandır. Tabi gezmek derken otellere gideyim denize havuza gireyim tatil yapayım değil. Bir şehirden başka bir şehire giderken o yol üzerindeki tüm şehirlere beldelere uğramak, tarihi yerlere gitmek, türbeleri ziyaret etmek ve o şehre özgü yemekler yemektir. Ama Babam için, annemin yaptığı yemekler her zaman ayrıdır ve bunuda her zaman dile getirmiştir.

Babam vefalı bir insandır. Hala medrese hocasını ziyaret eder halini hatırlarını sorar. Vefalı olduğu kadar da duygusaldır, eski hatıralarını

anlatırken hüznülenir ve ağlar. Babamı tanıyan herkes sohbetinin hoş olduğunu ve çok bilgili olduğunu dile getirir. Babam ile oturulunca kaliteli ve faydalı bir sohbet geçirdiklerini söylerler. Bunun yanında mizah anlayışının olması sohbeti daha da keyifli hale getiriyor.

Bera Çögenli

Aslında babamı tek kelimeyle anlatabiliriz, aşık... Şu zamana kadar aşkımdan vazgeçtiği tek bir gün bile yoktur. Ben evin en küçüğüyüm, fakat gerek abilerim, gerek annem, gerek arkadaşları olsun, bu konuda benden farklı şeyler söylemezler. Hatta ilk cümlemden anlamışlardır neyi kastettiğimi. Yaptığı araştırmalar, okuduğu kitap ve kaynaklar onu her zaman daha fazla araştırmaya ve okumaya yöneltmiştir. Emekli olmasına rağmen eğitime, okumaya, yeni bilgi, kitap ve kaynaklara, çalışmaya ve yazmaya olan tutkusu ve aşkı hep devam etmiştir ve bundan sonra da öyle olacağına eminim.

Her şeyi en ince ayrıntısına kadar düşünen ve olaylara tedbirli yaklaşan bir yapısı vardır. Öyle ki, herhangi bir durum olduğunda, biz daha soru sormadan cevapları hazır olur. Sanırım hayatının büyük bir kısmı eğitimci ve Hoca olarak geçtiğinden kaynaklı bu durum.

Hiçbir zaman ailesinden hiçbir şey esirgememiştir. Bazen gençlik zamanlarında yaşadığı zorluklardan bahseder ve bu zorlukları biz yaşamayalım diye elinden geleni yapar. Her zaman arkamızda durmuştur ve bize destek olmuştur. Çocukluk zamanlarımdan şimdiye kadar hiçbir ihtiyacımızı ve isteğimizi eksik etmemiştir.

Kısacası, ömrünü ailesine, eğitime, okuduğu ve yazdığı kitaplara adanmıştır ve adamaya devam etmektedir.

Bölüm 16: Galeri

Portreler

Gençlik yıllarından

Gençlik yıllarından

Medrese ve Eğitim

Tashih-i huruf dersleri aldığı
Hafız Mehmet Gürgür
Hocaefendi ile birlikte

Askerlik Dönemi

25.6.1980 - Tuzla Tavşantepe'de eğitimden sonra dinlenirken

Tuzla eğitim esnasında

8 Temmuz 1980 - 30 kmlik yürüyüşte
konaklama yerinde çadır kurarken

Kazakistan

Kazakistan Eğitim Eski Bakanı Şamşa Hanım'la birlikte

9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e üniversitesi hakkında bilgi verirken

9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'i üniversiteden
yola vururken

Kazakistan Süleyman Demirel Üniversitesi
rektör makam odasından bir görüntü

Kazakistan Süleyman Demirel Üniversitesi
30 8 01 kütüphanesini gezerlerken

9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in 2. defa ziyaretinde
kendilerine yay ve ok hediye ederken

Kazakistan Eğitim Eski Bakanlarından
Murat Cirinov Beyefendi ile birlikte

Kazakistan Süleyman Demirel Üniversitesi
Türkiye ve Kazakistan Cumhurbaşkanları ile açılış merasimi

Gumhurbaykanlar ile sohbet ederlerken (ÖBZÜKÜ zat Dr. Ali Bayram)

Kazakistan Süleyman Demirel Üniversitesi
açılışında Cumhurbaşkanları'na üniversiteyi gezdirirken

Basından

<https://www.bartın.info/egitim/osmanli-dunyayi-kilicla-degil-ilimle-fethetti-h22130.html>

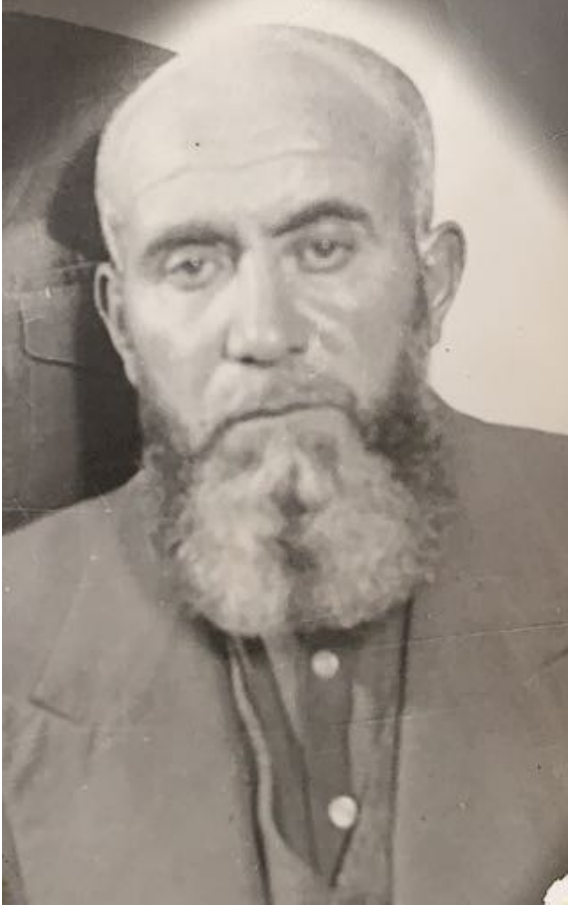
<https://www.sondakika.com/yerel/haber-rektor-yardimcisi-prof-dr-cogenli-turkiye-de-500-7991347/>

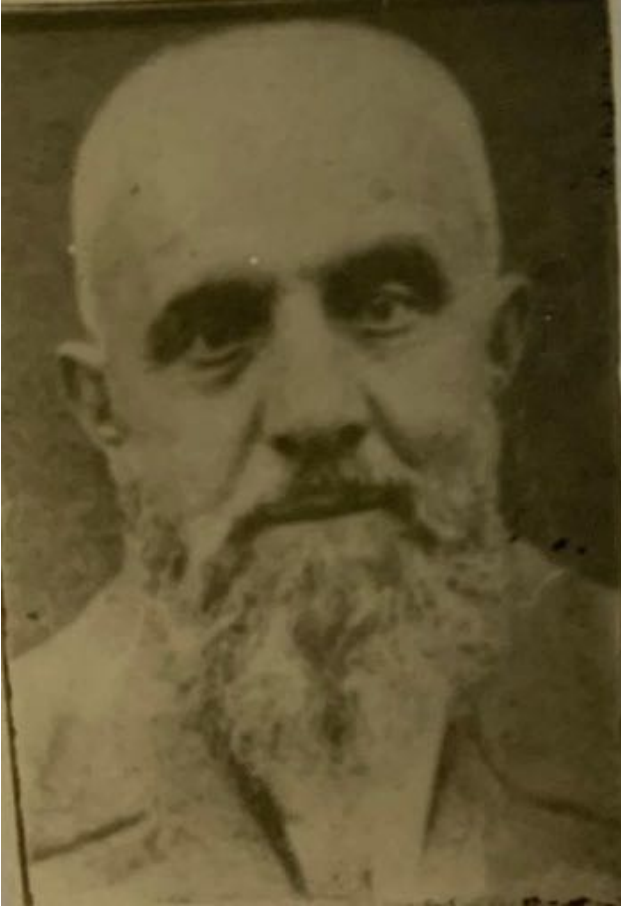
[https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/erzurum/sadi-hoca-emekli-
oldu-11176549](https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/erzurum/sadi-hoca-emekli-
oldu-11176549)

Ailesi

Annesi Hacı Emine Hanım

Babası Hacı Hafız Hattat Süleyman Halis Efendi

Büyük amcası Hacı Yusuf Ziya Efendi

Küçük amcası Kırklareli Ağır Ceza Reisi Muhlis Bey

Şimdiki Hali

Eşi Hamiyet Hanım

Bölüm 17: Özgeçmiş ve Eserleri

Akademik / İdari Geçmiş

- Lisans Atatürk Üniversitesi: Arap Dili Bilimi Anabilim Dalı, 1979
- Yüksek Lisans Atatürk Üniversitesi: Arap Dili Bilimi Anabilim Dalı, 1981
- Doktora Atatürk Üniversitesi: Arap Dili Bilimi Anabilim Dalı, 1986
- Yrd. Doçent Atatürk Üniversitesi: Arap Dili Bilimi Anabilim Dalı, 1988
- Doçent Atatürk Üniversitesi: Arap Dili Bilimi Anabilim Dalı, 1989
- Profesör Atatürk Üniversitesi: Arap Dili Bilimi Anabilim Dalı, 1995

Ödüller / Üyelikler

Ödüller

- Kazakistan Devlet Üstün Hizmet Madalyası, Kazakistan, 2000

Üyelikler

- Müdür Yardımcılığı: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 1993 - 1994
- İlahiyat Fakültesi Dekan Yardımcılığı: Kazakistan Uluslararası Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi, 1994 - 1995
- Kurucu Rektörlüğü: Kazakistan Süleyman Demirel Üniversitesi, 1996 - 2001
- Bölüm Başkanlığı: Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, 2001 - 2002
- Rektör Yardımcısı: Atatürk Üniversitesi, 2013 -2015

Yayınlar

Üniversiteye İntisaptan Önce

- 1- Çögenli M. Daloğlu S. "Haccın farz, vacib sünnet ve cinayetleri" Erzurum Ekspires Matbaası 1968

- 2- Çögenli MS. Bayram A. "Erzurum'da Bulunan Meşhur Ziyaretgahlar" Ankara Sevinç Matbaası 1973
- 3- Çögenli MS "Seyfettin Özege Bağış Kitapları Kataloğu" *Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Yayınları. 1973*
- 4- Çögenli. MS Ali Bayram "Sayın Prof. Dr. Muhammed... Tahlil ve tenkidi" 1975 Teksir
- 5- Bayram A, Çögenli MS, M. Abduh ve Reşid Rıza'nın Ehl-i Sünnet ve Cumhura Muhalif Fikirlerinin Tahlil ve Tenkidi. Erzurum Gülen Matbaası. 1977
- 6- Çögenli M. Bayram A. "Abidler Yolu, İmam Gazali" Çile 1977 ve diğer yayınevleri tarafından birkaç kez basıldı.
- 7- Çögenli M. "Seyfettin Özege Bağış Kitapları Kataloğu" *Atatürk Üniversitesi Basımevi. 1978*
- 8- Bayram A, Çögenli MS. "Aylar ve Rü'yet-i Hilal" Erz. Gülen matbaası (1978)
- 9- Çögenli M. "Seyfettin Özege Bağış Kitapları Kataloğu" *Atatürk Üniversitesi Basımevi. 1980*
- 10- Çögenli M. Bayram A. "Rüya Tabirleri Ansiklopedisi" Çevirisi . 1985-1989. Çeşitli yayınevlerince Onlarca defa basıldı

Doktora Tezi

- 1- Çögenli M. Mutarrizi Hayatı ve Eserleri. Mezunyet Tezi. 1979
- 2- Çögenli M. "Hicri 6. ve 7. Asırlarda Dil çalışmaları ve Belli Başlı Nahivciler" 1981 (Doktora ön çalışması)
- 3- Çögenli M. "el-Mutarrizi ve el-Muğrib fi tertibi'l-Mu'rib'inin Edisyon kritiği" 1986 (Doktora tezi)

Üniversiteye intisaptan sonraki yayınlar

- 1- Çögenli M. "Abduuahman Gazi ve Kabir Ziyaretinin Adabı" Erz. Gülen Matbaası 1980
- 2- Kalfagil M. Zahid (M. Sadi Çögenli), Şahinalp M. Vehbi "Altun silsile" İzmir Silm Matbaası 1983
- 3- Çögenli M. "Arapça Fiil Çekimleri ve Sarf Bilgisi" İzmir Silm Ofset, 1984
- 4- Savran A. Çögenli MS, "Osmanlıca Arşiv Rehberi" *Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını, 1989*
- 5- Çögenli M. "Kitabu Kaydi'l-Evabid mine'l-Feva'id" *Atatürk Üniversitesi Fen Ed.fak.yayını, 1989*
- 6- Çögenli M. "Garibü'l-Fıkh ve Lügat Kitapları" *Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını, 1989*

- 7- Çögenli M. "Müderriş Mehmed Zihni Efendi Bibliyografyası"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını*, 1989
- 8- M. Nazif Şahinoğlu, Çögenli MS. "Eski Harflerle Basılmış Farsça Dilbilgisi Kitapları Kataloğu"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını* , 1989
- 9- Çögenli MS. "Hoca Emin Efendizade Ali Haydar Efendi Bibliyografyası"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını*, 1990
- 10- Çögenli M, Toparlı R. "Osmanlıcada Kullanılan Arapça ve Farsça Edat Zarf Deyim ve Terkipler"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını*, 1990
- 11- Çögenli MS. "Eski Harflerle Basılmış Türkçe Sözlükler Kataloğu"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını*, 1990
- 12- Toparlı R, Çögenli MS, Şafak Y. "Tuhfetü'l-Uşşak"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını*, 1990
- 13- Çögenli M. "Miftahü't-Tekavim"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını* ,1990
- 14- Çögenli MS "Arapça Fiillerin Sarf Yönünden İncelemesi" *Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak. yayını*, 1991
- 15- Çögenli MS, Şafak Y. Toparlı R., "Arapça Farsça Türkçe Örnekleriyle Edebi Sanatlar"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını*, 1991
- 16- Çögenli M. "Eski Harflerle Basılmış Arapça Dilbilgisi Kitapları Kataloğu"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını*, 1991
- 17- Çögenli M, Toparlı R. "Tezkiretü's-Şuara Riyazu'l Aşkın" *Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını*, 1992
- 18- Çögenli M. "Erzurum Pasinler Kazasına Bağlı Çögender Köyünde Çögender Babaya Ait İki Mühim Vesika"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını* , 1992
- 19- Çögenli M. "Arapça-Türkçe İktisat ve Ticaret Sözlüğü"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak. Yayını*, 1992
- 20- Toparlı R. Çögenli MS, "Divan-ı Halim Giray"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını*, 2. baskı1992 (İst Birinci baskı yok yakup şafakla birlikte yok)
- 21- Çögenli M, Toparlı R, Şafak Y. (1992) "Divançe-i Es'ad Paşa"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını*, 1992
- 22- Çögenli MS, Toparlı R, "Divançe-i Süleyman Nazif"*Atatürk Üniversitesi Fen Ed.fak.yayını*, 1992
- 23- Çögenli M. "Türkçe Divan Dibaceleri Adlı Çalışma üzerine"*İslami Edebiyat* , 1992 sayı 15
- 24- Çögenli M. "Dr. İsmail Doğan'ın Bir Araştırması Üzerine"*Yedi İklim*, 1992 sayı 3
- 25- Çögenli M, Toparlı R. "Azerbaycan Edebiyatına Bir Nazar"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak. yayını* , 1992
- 26- Çögenli M. "Arapça Deyimler Sözlüğü"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak. Yayını*, 1993

- 27- Çöğenli M. "Kitabu Arudi'l-Varaka, Ebu Naşr 'İsma'il b.Hammad el-Cavheri"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını*, 1994
- 28- Bakırcı S. Çöğenli MS, "Şahid Beyitler Tercümesi"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed. fak. yayını*, 1. Ve 2. Baskı 1995.
- 29- Demirayak K, Çöğenli M. "Emsile ve Tercümesi"*Erzurum Kültür-eğitim Vakfı Yayınevi*, 1997
- 30- Demirayak K, Çöğenli M. "Bina ve Tercümesi"*Erzurum Kültür-eğitim Vakfı Yayınevi*, 1997
- 31- Demirayak K, Çöğenli M. "Maksud ve Tercümesi"*Erzurum Kültür-eğitim Vakfı Yayınevi*, 1997
- 32- Demirayak K. Çöğenli MS, "el-Mukadimetu'l-Acurrumiyye Fi Kava'id 'İlmi Arabiyye"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak.yayını* , 1997
- 33- Yanık NM, Çöğenli MS. "Avamili ve Tercümeleri" *Erzurum Kültür-eğitim Vakfı Yayınevi*, 1997
- 34- Yanık N, Çöğenli M. "İzhar ve Tercümesi"*Erzurum Kültür-eğitim Vakfı Yayınevi*, 1998
- 35- Demirayak K, Çöğenli M. "İzzî ve Tercümesi"*Erzurum Kültür-eğitim Vakfı Yayınevi*, 1998
- 36- Çöğenli M. "Kur'an'da Geçen Fiillerin Morfoloji Yönünden İncelenmesi" *Atatürk Üniversitesi Fen-ed. fak. Yayını* 1998
- 37- Çöğenli M, Şafak Y, Kılıçlı M. "Arapça Edatlar ve Deyimler Sözlüğü"*Atatürk Üniversitesi Fen-ed.fak. Yayını* , 1988
- 38- Toparlı R. Çöğenli MS, Yanık N. "el-Kavânînu'l-Kullîyye Li-Zabtî'l-Lügati't-Türkiyye"*Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları*, 1999
- 39- Yanık N, Çöğenli MS, İşaguci ve Tercümesi *Bakanlar Matbaacılık* 1999
- 40- Demirayak K, Çöğenli M. (1999) "Tebşîratu't-tullâb"*Atatürk Üniv. Fen-ed. Fak. Yayını*, 1999
- 41- Ceviz N, Bakırcı S, Çöğenli S, Yanık H. "Alaka ve Tercümesi" *Erzurum Kültür-eğitim Vakfı Yayınevi*, 1999
- 42- Çöğenli M. "Arapça Fiil Çekimleri ve Sarf Bilgisi"*Bakanlar Matbaacılık*, 1999
- 43- Yanık N, Çöğenli M.S. "İşagoci ve tercümesi" *Erzurum Kültür-eğitim Vakfı Yayınevi*, 1999
- 44- Toparlı R, Çöğenli M, Yanık H. Nevzat El-Kavaninü'l-Küllîye Li-Zabtî'l-Lügati't-Türkiyye, Ankara, Türk Dil Kurumu, 1999
- 45- Toparlı R. Çöğenli MS, Yanık N. "Kitâb-ı Meccû-i Tercumân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî"*Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları*, 2000
- 46- Çöğenli M, Bakırcı S. "Arapça Edatlar Sözlüğü" *Bakanlar Matbaacılık* 2000
- 47- Demirayak K, Çöğenli M. "Arap Edebiyatında Kaynaklar" *Erzurum Atatürk Üniv. Fen-ed. Fak. Yayını*, 3. Baskı 2000

- 48- Ceviz N. Çögenli MS, "Lamiyyetu'l Arab, Unvanu'l Hikem, Lamiyyetu'l Acem ve Tercümeleri" Erzurum Bakanlar Matbaacılık 2000
- 49- Yanık N, Demirayak K, Kılıçlı MS, Çögenli MS. "Avamili Curcâni, Avamili Birgivi ve Tercümeleri" Bakanlar Matbaacılık 2000
- 50- Bayram A, Çögenli M, "M. Abduh ve Reşid Rıza ve İctihad" Bedir Yayınevi 2008
- 51- Bayram A, Çögenli MS. Abduh Reşid Rıza ve İctihad. İst. Bedir Yayınevi. 2008
- 52- Çögenli MS, Bakırcı S. "Erzurum Müftüsü Müderris Sakıp Efendi" Erz Edebiyat Fakültesi 2009
- 53- Çögenli M. "Büyük Türk Alimi Mehmed Zahid Kevseri Efendi" *Yunus Emre bülteni* 2010
- 54- Bakırcı S, Çögenli M. "Arapça Türkçe Alfabetik Sözlük" İst. Eren Ofset 2011
- 55- Bakırcı S, Çögenli M. "Reisü'l-hattatin Hattat Hacı Hafız Hasan Çelebiye armağan" 2. Baskı . 1. ve 2. Baskı Mega Ofset 2013
- 56- Çögenli MS "Arapça Fiiller ve Çekimleri" Cantaş Yayınları 2013
- 57- Bakırcı S, Çögenli M. "Kullanım Örnekleriyle Arapça Edatlar Sözlüğü" *Cantaş Yayınları* 2013
- 58- Çögenli MS, Kara Ö, "Şeyhulislam Feyzullah Efendi: Hayatı ve Eserleri" Erzurum Mega Ofset 2013
- 59- Çögenli M. "Ayet ve Hadis Örneklili Arapça Dilbilgisi" Nahiv. Cantaş Yayınları 2014 3 baskı yaptı
- 60- Toparlı R. Çögenli MS, "Osmanlı Türkçesinde Kullanılan Arapça ve Farsça Edatlar Zarflar Deyimler ve Terimler" *Atatürk Üniversitesi Fened.fak.yayını*, Sivas Esform ofset. 2014
- 61- Bakırcı S, Çögenli M. "Hasan Fehmi Efendi" Erzurum Zafer Medya 2015
- 62- Çögenli M. "Ayet ve Hadis Örneklili Arapça Dilbilgisi" Sarf. Cantaş Yayınları 2015. 5 baskı yaptı
- 63- Demirayak M., Çögenli M. "Sarf Mecmuası" Cantaş Yayınları 2015
- 64- Turan M, Koçak Z, Bakırcı S, Çögenli M. (2015) "Müftü Osman Bektaş" Erz. Zafer Medya. 2015
- 65- Bakırcı S, Çögenli M. "Yitik Hazinelelerin Kaşifi Prof. Dr. Fuat Sezgin'e Armağan" *Zafer Medya* 2016
- 66- Çögenli M. "Ayet ve Hadis Örneklili Arapça Belagat" Cantaş Yayınları 2. Baskı 2016
- 67- Çögenli M. "Delâilü'l-Hayrât Tercümesi" Huzur Yayınevi 2012 İkinci Baskı 2018
- 68- Çögenli M. "Kur'anın Dil Yapısı Sarf-Nahiv- Belagat" Erzurum Zafer Medya 2019
- 69- Aktük, Zekeriya, Çögenli M. "Tıbbi Literatür Açıklamalı Kur'an'da adı geçen besinler ve sosyal sağlık. Erz. Zafer Medya. 2021.
- 70- Çögenli M. Ceviz Nurettin. Arap Edebiyatından Manzum Klasik metinler ve tercümeleri. Akdem yayınları 2021.

Baskı Tarihi olmayan çalışmalar

- 1- Demirayak K, Çögenli MS, "el-İrab An Kavaidi'l-İrab ve Tercümesi"
- 2- Çögenli M. "Mukadimetü'l Cezeri ve Tercümesi" Asitane kitabevi Muhtelif tarihlerde çok baskısı yapıldı
- 3- Çögenli M. "Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali" Huzur yayınları Çeşitli boyda ve değişik baskıları onlarca yayınlandı.
- 4- Yanık N, Çögenli MS, Kılıçlı M. "Telhis ve Tercümesi" İst. Huzur Yayınları

Ansiklopedide yayınlanan yazılar

- 1- Çögenli M. "Cemheretü eşari'l-Arap" *Dia*.
- 2- Çögenli M. "el-Cümelü'l-Kübra" *Dia*.
- 3- Çögenli M. "Mutarrizi" *Dia*.

Dergilerde yayınlanan yazılar

- 1- Çögenli M. "El-Mutarrizi Hayatı ve Eserleri" *Fen Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, 1990
- 2- Çögenli M. "Türkçe Divan Dibaceleri Adlı Çalışma üzerine" *İslami Edebiyat*, 1992 sayı 15
- 3- Çögenli M. "Dr. İsmail Doğan'ın Bir Araştırması Üzerine" *Yedi İklim*, 1992 sayı 3
- 4- Çögenli M. "‘Ali b. Osman el-Oşi'nin el_ Emali isimli Manzum risalesi ve Türkçe'ye çevrili", *Ekev Akedemi Dergisi*, sayı 22
- 5- Çögenli M., Yılmaz N. "Ebû İshâkzâde Şeyhulislâm Es'ad Efendi'nin K'ab b. Zuheyr'in "Bânet Su'âd" Kasidesine Yaptığı Tahmîs" *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*
- 6- Bakırcı S., Çögenli M. "Erzurumlu İki Hattata ait İki Hat İcazeti" *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 2010
- 7- Çögenli M. "Ebû'l-Feth el - Büsti ve Unvanu'l Hikem'in tercümesi" *Fen Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, 1993
- 8- Çögenli M., Bakırcı S. "el-Endelusî ve Aruzla İlgili Eseri (Arûzu'l-Endelusî) " *Ekev Akademi Dergisi*, 2005
- 9- Çögenli M., Bakırcı S. "Abdülhamid ve Hücre Kasidesi" *Yeni Ümit Dergisi*, 2005 temmuz- ağustos eylül sayısı
- 10- Çögenli M. "Tahrib-i Harabat" *İlim Ve Sanat*, 1998. 18- Mart Nisan sayısı
- 11- Çögenli M. "Erzurum Eski Valilerinden Hasan Samih Paşa'nın Biyografisine Ait Önemli Bir Vesika" *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2001
- 12- Çögenli M. "el- Kasidetü'n-Nuniyye Tercümesi" *Erzurum. Edebiyat fak. Sosyal Bilimler Dergisi* 2014

Sempozyumlarda yayınlanan yazılar

- 1- Bakırcı S., Çögenli M. "Unvanü's-şeref adlı eser üzerine"*Kadızaade Mehmed Arif ve Ömer Efendi Sempozyumu Erz Zafer Matbaası* 2014
- 2- Çögenli M. "Baberti ve en-Nüketü'z-zerife fi Tercih-i mezheb-i Ebi Hanife"*I. Ekmeliüddin Baberti sempozyumu. Erz Zafer Matbaası* 2010
- 3- Çögenli M. "Musa Kazım Efendi'ye isnad edilen Masonluk ıddiası ve Masonluğu reddeden Beyannamesi"*Musa Kazım Efendi Sempozyumu. Erzurum Rana Medya* 20014
- 4- Çögenli M., Kara Ö. "Feyzullah Efendi'nin Kendi Kaleminden Otobiyografisi: Tenkitli Neşir"*Şeyhulislam Seyyid Feyzullah Efendi Sempozyumu-tebliğler-*, 2015

Gazetelerde yayınlanan yazılar

- 1- Çögenli M. "Bibliyografya Çalışmaları hala yetersiz, Zaman Gazetesi. 1991 4 eylül 1991
- 2- Çögenli M. "Ödükten Süleymaniyyeye bir Müderris, Erzurum postası 2 Nisan 2007

Duvar ve masa takvim

- 1- *Atatürk üniversitesi 2016 takvimi duvar ve masa olmak üzere iki boy*

Hakkında Yazılanlar

- 2- Bir Alim Bir Fazıl Bir Muhtarip: M. Sadi, Vedat aydın. Beyazşehir Palandöken 2013 Ocak-Şubat mart
- 3- Sadi Hoca ve geride bırakacakları. Bünyamin Aydemir.
- 4- Bir Tenkit ve Vurdum Duymaz Bir Profesör. M. Kamil Tuncer Erciyes Dergisi Ekim 1992 Yıl 15 Sayı 178
- 5- Görüntüler ve Görüşler. Husrev Hatemi, Türk Edebiyatı, Haziran 91 212. Sayı
- 6- Unutulanlar: Halim Giray Tercuman Gazetesi 28 Şubat 1990
- 7- Prof. Dr. M. Sadi Çöğenli'nin Hayatı ve Eserleri. Dr. Cüneyt Eren A.Ü. Türkiyat Araş. Ens. Dergisi sayı 18 Erzurum 2001
- 8- Prof. Dr. M. Sadi Çöğenli ve Akademik hayatta Bıraktığı izler. Dr. Nurullah Yılmaz A.Ü. Türkiyat Araş. Ens. Dergisi sayı 18 Erzurum 2001
- 9- Prof. Dr. M. Sadi Çöğenli'nin Türk Dili İle ilgili çalışmaları. Dr. Kazım Köktekin. A.Ü. Türkiyat Araş. Ens. Dergisi sayı 18 Erzurum 2001
- 10- EDURESE Akademi. EDURESE 2022-İslâmi İlimlerde (Arapça) İcazet Geleneği <https://youtu.be/cmCfPFQtKMo>
- 11- EDURESE Akademi. Vefa Söyleşileri – 8: Sadi Çöğenli https://www.youtube.com/watch?v=XzQ1_adj69E

Arapça ve Osmanlıca yayın ve tıbbi basımlar

- 1- المتون العربية للتمارين
- 2- علم الصرف ارضروم 1987
- 3- العلوم الأدبية أرضروم 1988
- 4- تخريج أحاديث الإختيار لتعليق المختار أرضروم مطبعة كلية الفن والآداب 1988
- 5- رسالة السفر أرضروم مطبعة كلية الفن والآداب 1990
- 6- كلبن خانان 1990.
- 7- حسن الصحابة في أشعار الصحابة مطبعة كلية العلوم والآداب أرضروم 1991
- 8- تلخيص النحو. للشرواني خالص افندي 1998
- 9- كفاية المبتدي. للبركوي. مطبعة كلية العلوم والآداب أرضروم 2000.
- Müsenna tevafuklu Kur'ı Kerim. Eser basım ve dağıtım matbaacılık.
- 10
- 11- الإيضاح لفهم كفاية المبتدي في علم الصرف بيروت مكتبة الإرشاد 2018
- 12- إكسير السعادات في أسرار العبادات محمد زاهد قالفاكيل (محمد سعدي جوكنلي) دار الكتب العلمية 2019

- 13- القول الغناء. دار باب العلم 2020.
- 14- كيفية شعر النبي. دار باب العلم 2020.
- 15- الجمع بين الفتوى والتقوى في مهمات الدين والدنيا. مكتبة الإرشاد. 2020.
- 16- حقيقة الحقائق. دار باب العلم 2020.
- 17- اثبات الواجب. دار باب العلم 2020.
- 18- لامية الترك. دار باب العلم 2022.

İletişim

+90 532 551 41 52, scogenli@hotmail.com.tr

İndeks

A

Abdullah Gül · 122
 Abdurahman-ı Cami
 · 173
 Adanalı Şair Eşref ·
 34
 Ahmet Cevdet Paşa
 · 147
 Ahmet Çakır · 78,
 83, 84, 168
 Ahmet Yesevi · 89,
 95
 Ahmet Yesevî · 92
 Ahmet Yesevi
 Üniversitesi · 89
 Ahmet Zülfü Fırat ·
 75
 Ahund · 59
 Ali Emiri · 125, 126
 Ali Emiri Efendi ·
 125, 126
 Aliyyül Kari · 14
 Almanca · 83, 100,
 115
 Alvarlı Efe · 17

Amerika · 62, 197,
 205
 Ankara · 65, 66, 84,
 89, 90, 95, 96,
 174, 193
 Arapça · ix, x, 13,
 16, 25, 27, 28,
 36, 51, 57, 58,
 59, 65, 67, 71,
 76, 83, 87, 105,
 109, 111, 113,
 117, 118, 127,
 139, 143, 149,
 156, 161, 166,
 168, 169, 209,
 215, 217
 Aşere · 78, 140
 Atatürk · ix, 58, 61,
 62, 69, 89, 95,
 202, 207
 Atatürk Üniversitesi
 · ix, 61, 62, 69,
 89, 95
 Ayet-el Kürsi · 207
 Ayn-ul İlm · 14

B

Babanzâde Ahmed
 Naim · 139, 140
 Babanzâde Naim ·
 31
 Buhari şerhini · 156
 Bursa · 37, 83, 195,
 199

C

Caferiye · 13, 16
 Cumhuriyet Caddesi
 · 15, 34
 Cumhuriyet Halk
 Partisi · 125, 186

Ç

Çöğender · 15, 26,
 89, 168

D

Derviş Ağa · 15,
110
Dervişağa · 25
Devlet Üstün
Hizmet
Madalyası · 92,
103, 104
Divan-ı Lügat-üt
Türk · 126
Diyanet · x, 110,
122, 175
doçent · 54, 75, 77,
82, 83, 84, 112
Doğu Dilleri · 75,
77, 78, 89, 169

E

Ebu's Suud Efendi ·
139
Ebula Mardin · 151
Ebulula Mardin ·
151, 152
Ecevit · 95
El İhtiyar · 111
El Muğrib · 81

Elmalılı Hamdi · 31,
116, 139, 140,
143, 155
Elmalılı Hamdi
Efendi · 31, 139,
140, 143, 155
Emine · 13
Endülüs · 116
Ermeni · 21, 57
Erzincan · 66, 67
Erzurum · ix, x, 13,
14, 15, 19, 21,
26, 33, 34, 36,
39, 41, 47, 58,
61, 65, 66, 67,
75, 85, 107, 112,
121, 127, 149,
155, 168, 169,
170, 174, 176,
183, 195, 201,
202, 216

Erzurum Polis

Okulu · ix

Erzurum'a İz

Bırakanlar · 107

Erzurum'un Yüzleri
· 107

F

Farsça · ix, 36, 37,
55, 57, 62, 65,
71, 83, 84, 85,
86, 87, 127, 139,
166, 169, 173,
209, 215
Fatih Akçay · 168
Fatin Sezgin · 51
Feraiz · 34
Ferit Kam · 140
Fıkıh · 28, 31, 45,
47, 49, 81, 82,
87, 88, 116, 140,
163, 180
Fransa · 122
Fransızca · 31, 51,
100, 139, 144
Fuat Sezgin · 121,
167, 168, 170

G

Gazabadi · 147
Gazali · 37, 153,
161
Google · 122, 163,
179
Gürcistan · 125

H

Hacı Halis Efendi · 15, 32, 33
 Hacı Halis Emek · 32
 Hacı Lütüfî
 Kumbasar · 36, 38, 41
 Hadis'i şerif · 19
 hafız · 16, 17, 26, 37
 Halis · 15, 32, 33
 Hamiyet Hanım · 19, 20
 Hanefî · 47, 82, 116
 Hasan Basri Çantay · 116
 Hatim · 16, 18, 27, 88
 Hazreti Ali · 121
 Hazreti Yusuf · 60
 H-Tipi · x
 Hüseyin Avni · 140, 141

i

İbni Hacer · 159
 İbn-i Haldun · 175

İbni Haldun · 77, 116
 İbn-i Kemal Paşa · 143, 165, 166
 İbni Sina · 104
 İbrahim Hakkı · 37, 107, 206
 İcazet · x, 20, 28, 47, 81, 85, 121, 149, 200, 215
 İhya-i Ulumuddin · 85, 86, 151
 ilmihal · 17
 İmam · 17, 26, 27, 58, 82, 190
 İmam Gazali · 153
 İmam hatip · 51, 52
 İngilizce · 83, 97, 98, 99, 100, 105, 115, 169
 İslam · 17, 43, 73, 88, 116, 129, 151, 167, 168, 177, 205
 İstanbul · 15, 21, 26, 36, 39, 49, 58, 61, 66, 67, 72, 76, 78, 81, 85, 93, 107, 113, 121, 126, 127, 129, 134, 137,

149, 151, 152, 170, 173

J

Jüri · 84, 97, 112, 147

K

Kadıızade Mehmet Efendi · 127, 147
 Kasım Bin Kutluboğa · 111
 Kazakistan · 19, 72, 89, 90, 92, 94, 95, 97, 98, 100, 103, 116, 197, 201
 Kevseri · 112, 155, 156, 157
 Kıbrıs · 107
 Kırgızistan · 116, 197
 Kurtuluş Taşkent · 99
 Kutadgu Bilig · 197
 Kuveyt · 82, 197

L

Libya · 67

M

Medrese · ix, x, 20,
25, 28, 36, 41,
45, 49, 51, 55,
109, 111, 147,
200

Mehmet Akif · 43

Mehmet Tavlaşoğlu
· 16, 26, 31, 32

Mehmet Zihni
Efendi · 17

Mevlana · 36, 86,
173

Mısır · 78, 123, 137,
156, 157, 197

Mihmanhane · 90

Molla Cami · 16,
31, 86, 173, 217

Molla Fenari · 137

Molla Hüsrev · 28,
47

Morfoloji · 28, 109,
115

Moskova · 97, 197

Muhammed Sadi ·
150

Muhlis · 15

Muhtasarul Meani ·
32

Murat Çizakça · 99

Murat Jirinov · 95

Mustafa İsen · 122

Mütercim · 118, 137

N

Nablusi · 198

Nakşibendi · 156,
176, 205

Nazif Şahinoğlu ·
55, 56, 79, 189

Nesayih-i Kuraniye
· 85

Nihat Çetin Bey ·
112

Nimetül İslam · 17

Nursultan
Nazarbayev · 96,
98, 104

Nurul İzah · 28

O

Orhan Okay Hoca ·
60

Orhan Şahin
Gökay · 59

Orhan Şaik Gökay
· 129, 130, 131

Orta Asya · 13, 81,
116, 136, 175,
177, 185, 197

Osman Ali · 15, 21,
183

Osman Bektaş · x,
28, 45, 46, 48,
85, 87, 181, 215

Osman Demirci ·
13, 25, 31, 38

Osmanlı · 25, 28,
33, 57, 70, 109,
112, 115, 116,
118, 137, 143,
180

Osmanlıca · ix, 25,
53, 55, 57, 59,
62, 70, 71, 72,
118, 215

Ö

Ömer Nasuhi

Bilmen · 34, 55,
85, 86, 113, 129,
144, 152

Özbekistan · 116,
175, 197

P

Pakistan · 97

Pakistanlı · 59

Peygamber · 117,
118, 174

Profesör · x, 60, 75,
134

R

Ramazan · 17, 27,
85, 116, 117, 198

Rektör · ix, 39, 41,
61, 69, 77, 89,
93, 95, 107, 108,
121, 130, 168,
176, 197, 216

Ruhi Özcan · 46

Ruhul Beyan · 36,
37

S

Sadi Hoca · x, xi,
19, 69, 78, 89,
92, 95, 215, 217

Saduddin Taftazani
· 136

Sakıp Efendi · 33,
34, 35, 36

Sarf ve Nahiv · 16,
28

Savm-ı Davud · 71

Sentaks · 115

Seyfettin Özege · ix,
46, 61, 62, 69,
71, 72, 78, 107,
133

Seyfettin Özege
kütüphanesi · 133

Seyid Şerif · 185

Seyyid Şerif · 136

Seyyid Şerif
Cürcânî · 136

Siyakat · 57

Solakzade · 37, 45,
87, 125

Sovyetler Birliği ·
72, 92, 103, 197

Sözlük · 57, 82,
116, 118

Suriye · 197, 198

Süleyman Demirel ·
89, 95, 96, 97,
98, 101, 104

Süleyman Demirel
Üniversitesi · 89,
95, 96, 97, 101,
104

Ş

Şafii · 116

Şemsettin Günaltay
· 186, 187

Şerhi Mevakif · 45,
48

Şeyhülislam · 36,
108, 127, 143,
157, 165, 166

T

Taftazani · 136, 137
Tansu Çiller · 99
Tebrizoğlu · 32
teshil · 77, 78

Torpil · 67, 76

Tortumlu

Şeyhülislam

Musa Kazım · 36

Turgut Özal · 183

Türkçe · 57, 61, 62,

84, 94, 97, 98,

99, 100, 105,

113, 115, 118,

127, 143, 144,

149, 166, 201,

202, 209

Türkiyat

araştırmaları

enstitüsü · 89

Türkiye · ix, 20, 61,

62, 69, 71, 89,

92, 93, 99, 100,

104, 109, 112,

121, 122, 133,

136, 156, 168,

183, 198, 201,

202, 205, 207

Türkmenistan · 116,

179, 197

Ü

Üzeyir Garîh · 15

V

vaizlik · 33, 85, 87,

116

Vita · 183

Y

Yahudi · 175

Yavuz Akpınar · 72,

73, 130

Yemen · 72

Yetim Hoca · 34,

35, 36

YÖK · 75, 83, 89,

99, 100

yüksek lisans · 79,

83, 97

Z

Zekeriya Aktürk ·

115, 215, 216,

218

Zemahşer · 180, 181

Zeynel medresesi ·

33

Ziya · 15, 59

**Prof. Dr. Sadi Çögenli'nin anlatılmaya değer birçok özelliği var.
Bir kere o Türkiyenin medrese eğitimi tek
Osmanlıca/Arapça/Farsça uzmanı.
Ayrıca o bir kitap aşığı.**

**Kırk bin ciltlik Seyfettin Özege kütüphanesinin
katalogunu çıkarmış. Kendisinin de yüzün üzerinde telif eseri var.
Evindeki çalışma odası duvardan duvara kütüphane.**

**Sadi Hocayı 2009 yılında Atatürk Üniversitesi'nde çalışmaya
başladığımda tanıdım. O zamanlar rektör yardımcısı idi.
Makam kapısının daima açık olması dikkatimi çekmişti.**

**Resmi görevim sırasında fazla bir ilişkimiz olmamıştı. Kendisi rektörlükte
lojman tahsisleriyle, kütüphane ve basın-yayın işleriyle ilgileniyordu.
Lafını esirgemeyen, hatır için iş yapmayan,
prensip sahibi bir ilim insanı olarak biliniyordu...**